

Srednjovjekovno plemstvo u Međimurju

Turk, Zoran

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:403406>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

Zoran Turk

Srednjovjekovno plemstvo Međimurja

Diplomski rad

Pula, listopada, 2016. godine.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

ZORAN TURK

SREDNJOVJEKOVNO PLEMSTVO MEĐIMURJA

Diplomski rad

JMBAG: 0010163491, redoviti student

Studijski smjer: povijest

Predmet: Zemlje na jugoistočnom obodu Njemačkog Carstva

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: Hrvatski i europski srednji vijek

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Jurković

Pula, listopada, 2016 godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj:

Uvod	7
Historiografija i izvori	10
Međimurje u srednjem vijeku.....	14
Ugarsko i hrvatsko plemstvo	16
Starosjedilačko niže plemstvo Međimurja.....	18
Dolazak njemačkih vitezova i pitanje granice	21
Rod Haholda	24
Ban Čak	31
Crkvena jurisdikcija	33
Popis župa Zagrebačke biskupije godine 1334.	35
Obnovljena uloga graničnog područja	37
Rod Haholda u drugoj polovici 13. stoljeća.....	39
Građanski rat, Štajerska i Gisingovci.....	42
Povratak u vlasništvo ugarskoga kralja	45
Banići Lendavski u prvoj polovici 14. stoljeća	47
Lackovići	50

Banići Lendavski u drugoj polovici 14. stoljeća.....	56
Kaniški i Sečenjiji	60
Celjski	64
Fridrik Lamberg.....	67
Ernušti.....	69
Banići Lendavski u vrijeme kralja Matije Korvina	72
Zaključak.....	74
Prilozi	77
Izvori:	81
Literatura:.....	82
Mrežne stranice:	89

Uvod

Međimurje je prostor omeđen rijekama Murom i Dravom koji se nalazi unutar granica Republike Hrvatske i danas ima status županije. Plemstvo u povijesnom razdoblju koje proučavamo, a to su razvijeni i kasni srednji vijek, odnosno razdoblje od druge polovice 12. do pred kraj 15. stoljeća, pripadalo je tom prostoru u sastavu Zale, jedne od ugarskih županija velikog kraljevstva pod krunom sv. Stjepana. Taj je prostor u postojećim studijama koje su se njime bavile, smatramo pogrešno, promatran uglavnom kao zasebna cjelina, koja se nije dovodila u kontekst uloge graničnog područja, niti su se posebno promatrale veze plemstva s krunom i njegova uloga u političkom životu Kraljevstva. Život je plemstva u ugarskom dijelu međurječja Mure i Drave, pa i šireg područja koje uključuje današnje slovensko Prekmurje, moguće promatrati tek od druge polovice 12. st., kada imamo prve izvore o obiteljima koje su nastanile te krajeve. Iako je redom riječ o nekima od najutjecajnijih ljudi Kraljevstva, oni ipak do sada nisu bili toliko zanimljivi povjesničarima, i malo tko se bavio isključivo njima. Prostor se Zaladske županije danas, naime, nalazi u tri različite države i svaki je taj dio često promatran kao svijet za sebe. Dogodilo se da su malobrojne studije nudile prikaze povijesnog razvitka onih dijelova koji pripadaju prostorima suvremenih država, pa tako i monografije o Međimurju uredno započinju sa stvaranjem hrvatske srednjovjekovne kneževine i kasnije kraljevine. Premda je taj prostor bio povezan s teritorijem srednjovjekovne Hrvatske—kao s teritorijem, primjerice, Erdelja. Isto tako, mađarska, slovenska i hrvatska historiografija nisu puno surađivale kad je povijest srednjeg vijeka Zaladske županije i njezina plemstva u pitanju, posebno ne u novije vrijeme, pa ako i postoje takvi radovi, riječ je uglavnom o danas zastarjelim pristupima. Kada i ako bi do suradnje dolazilo, daleko zanimljivija tema za proučavanje, primjerice romantičarskih historiografija, bila je obitelj Zrinskih, osobito velikani i junaci te obitelji koji su imali ključnu ulogu u nacionalnim povijestima, kako hrvatskim, tako i mađarskim. Zrinski su međutim s jedne strane nasljednici Šubića, najznačajnijih predstavnika staroga hrvatskog rodovskog plemstva, a s druge strane simbol ugarskoga i hrvatskog otpora Beču, pa je interes za njih razmuljiv. No, srednjovjekovno je plemstvo prostora županije Zala nemoguće dovoditi u isti kontekst.¹ Ono koje je imalo određenu važnost u stvaranju narodnog

¹ Iako smo u ovom radu pronašli granu jednog izvornog „hrvatskog“ roda.

identiteta, kao primjerice Celjski kod Slovenaca, odlično je obrađeno, dok je plemstvo za današnje političke okvire nejasnog identiteta ostalo tek površno istraženo, iako je imalo velik utjecaj i na političku povijest Kraljevstva. Takvo je stanje istraženosti u povijesnoj znanosti i jedan od ključnih razloga što se u ovom radu bavimo tom temom.

Ako bismo pokušali pružiti kratki uvod o svima njima i pronaći im zajedničku točku, rekli bismo da se tu radi o visokom plemstvu koje je svoju ulogu prije svega dugovalo činjenici da su bili ljudi od povjerenja kralja, a u vremenima dok su bili u nemilosti, uglavnom su se povlačili iz političkog života. Oni koji to nisu napravili, kao primjerice Lackovići, završili su svoje uloge, neki samo u političkom, a neki i u zemaljskom životu. Uvidjet ćemo da je dobar dio tih plemića bio njemačkog podrijetla te da su u 12. st. ulazili u službu ugarskog kralja. Neki nam izvori svjedoče i da su bili članovi plemićkih rodova s vrlo impresivnim vojnim kapacitetima. Do sada se njihov dolazak tumačio uglavnom kao potreba središnje vlasti za silom zbog unutarnjih razmirica u Kraljevstvu, međutim, vidjet ćemo da nisu slučajno u to vrijeme slani uz državnu granicu sa Štajerskom, na kojoj su tijekom ranijeg stoljeća zabilježene brojne pljačke i prepadi. Naime, i ugarski kralj i salzburški nadbiskup su istovremeno svojim pouzdanicima dodjeljivali imanja na tom području kako bi postupno učvrstili granicu. Vidjet ćemo i da u svim kasnijim ponavljanim sukobima na granici, kao i sukobima unutar samog Kraljevstva, plemstvo koje stoluje u Međimurju biva jednim od ključnih vojno-političkih faktora.

Od 1094. Međimurje je i u sastavu Zagrebačke biskupije, a neki su od njezinih biskupa baš bili rodom iz moćnih međimurskih obitelji. Ne čude stoga razmirice između Zagrebačke i Vesprimske (*Veszprém*) biskupije, u kojima je opet svoju ulogu odigralo plemstvo. U određenom razdoblju Međimurjem upravljaju i štajerski kapetani, da bi ga nakon toga opet vratili ugarskom kralju. To je razdoblje do sada gotovo neistraženo. U radu nećemo pratiti samo plemstvo koje je imalo matične posjede, ili je držalo glavne utvrde u Međimurju. Pratit ćemo i rod koji je svoj identitet na kraju vezao uz Lendavu, ali je izuzetno bitan i za čitavu povijest Međimurja, dok je nekim naseljima ostavio i ime.

Treba isto tako napomenuti da je ovaj rad tek uvod u najavljenju tematiku. Naime, iako ne postoji puno studija na tu temu, postoji ogromna količina objavljenih

izvora u zbornicima, velik broj naslova u literaturi koji se dotiču teme, a uvjereni smo da u arhivima postoji i jako velik dio još neistražene građe, tako da bi gotovo svaka od obitelji koje su stolovale u Međimurju u budućnosti mogla biti temom i zasebne monografije.

Cilj je ovog rada odrediti ulogu svih važnijih plemićkih rodova u povijesti Međimurja i istražiti njihova postignuća u političkom životu Kraljevstva. Isto tako, bitno je odrediti koliki su utjecaj ti plemići imali na kreiranje identiteta Međimurja, ali i obrnuto, dakle, koliko su Međimurje i njihovi posjedi u Međimurju utjecali na njihov identitet. Onoliko koliko nam izvori i obrađena literatura dopuštaju, dotaknut ćemo se i starosjedilačkog plemstva koje je očito i prije dolaska velikih njemačkih rodova na ovom prostoru uživalo određena prava. Dotaknut ćemo se i crkvenih pitanja, prvih župa, pa i svetaca zaštitnika. Kako nam izvori u promatranom razdoblju dopuštaju uglavnom analizu visokog plemstva, dakle, gospodara tog područja, a već na samom kraju 15., a posebno u 16. stoljeću se sve više nazire niže plemstvo, odlučili smo da je najprikladnije rad završiti s krajem vladavine Matije Korvina. Što se nižeg plemstva tiče, usputno ćemo tek spomenuti gradokmete ili slobodnjake koji su tu bili prije dolaska velikih rodova. Napomenimo isto tako da nam nije cilj samo prepisivati već odavno utvrđene činjenice o pojedinim plemićkim rodovima, već ćemo pokušati više pažnje posvetiti slabije istraženim plemićkim obiteljima, reinterpretirati neke trenutne navode, a na kraju i ponuditi nove zaključke. U ponekim će se dijelovima ovog rada možda stvoriti i dojam da se moglo krenuti u dublja istraživanja, što svakako stoji i što na koncu i namjeravamo u budućnosti napraviti, ali već smo napomenuli da je ovdje, s obzirom na opseg rada, ipak prije svega riječ o postavljanju jasnijih temelja za daljnja istraživanja.

Historiografija i izvori

Iako nema kvalitetnih cjelovitih studija na temu ovog rada, u mađarskoj, slovenskoj, pa i hrvatskoj historiografiji, postoji velik broj radova koji se dotiču vodećih ličnosti međimurskog srednjovjekovlja. Kako su brojni pojedinci obnašali i visoke političke dužnosti, tragove o njima možemo pronaći u mnogim monografijama o povijesti Hrvata, prije svih, onima Vjekoslava Klaića, Ferde Šišića, Borislava Grgina i ostalih². Postoje i povjesničari koji su se bavili isključivo Međimurjem. Prvi je takav Rudolf Horvat, koji je odradio popriličan posao u svojoj *Povijesti Međimurja*,³ obradivši čitave zbirke izvora koje se bave vremenima ugarskih kraljeva,⁴ a i mnoge listine objavljene u hrvatskim zbornicima. Jedini problem njegove sinteze je krivo i izrazito ispolitizirano tumačenje događaja iz razdoblja srednjeg vijeka. Temeljni razlog zbog kojeg se Horvat uhvatio posla jest pokušaj dokazivanja da je Međimurje oduvijek pripadalo Hrvatskoj. Iako su takve ideje danas odbačene, barem što se znanosti tiče, treba priznati da je svojim istraživanjima mnogima olakšao posao, jer ostaje tek reinterpretirati njegove navode. Druga velika monografija na temu Međimurja je ona Vladimira Kalšana⁵ koja sadržajno, što se srednjeg vijeka tiče, ne nudi ništa novo, ali ipak daje jedan moderniji pristup problematici. Imamo i knjigu Dragutina Feletara,⁶ koju ćemo ipak ostaviti po strani, jer autor osim izmišljenih dijaloga koje ubacuje u tekst, ne daje ni jednu informaciju koju već Horvatova knjiga ne sadrži. Tu je i velika monografija o povijesti grada Preloga, koja nam daje i sadržajno i povijesno znanstveno najkvalitetniji prikaz, ali je limitirana listinama i vijestima koje se vežu isključivo za Prelog, pa o plemstvu ne saznajemo mnogo.⁷ Treba istaknuti i radove Ivana Srše objavljene u časopisu *Kaj*, koji su jedni od rijetkih izvornih znanstvenih radova koji nam pomažu u odgonetavanju problema međimurskog plemstva.⁸ Postoji

² Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, Zagreb, 1972. (prvo izdanje 1899.-1911.) [dalje: Klaić, *Povijest Hrvata*]; Ferdo Šišić, *Povijest Hrvata. Pregled povijest hrvatskog naroda 600.-1526. Prvi dio*, Split, 2004 (prvo izdanje 1906.); Borislav Grgin, *Počeci rasapa. Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb, 2002.

³ Rudolf Horvat, *Povijest Međimurja*, Čakovec, 1993. [dalje: Horvat, *Povijest Međimurja*].

⁴ Gusztáv Wenzel, *Árpádkori új okmánytár*, sv. I-XII, Budimpešta, 1860. [dalje: Wenzel, *Árpádkori*]; isti, *Magyar diplomacziak emlékek az Anjou-korból*, sv. I-III, Budimpešta, 1874.

⁵ Vladimir Kalšan, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006. [dalje: Kalšan, *Međimurska povijest*].

⁶ Dragutin Feletar, *Iz povijesti Međimurja*, Čakovec, 1968.

⁷ Isti (ur.), *750 godina grada Preloga*, Samobor, 2014.

⁸ Ivan Srša, „O međimurskim srednjovjekovnim župama i njihovim crkvama“, *Kaj*, 4/5, Zagreb, 1994., str. 127-155. [dalje: Srša, *O međimurskim župama*]; isti, „Međimursko srednjovjekovlje“, *Kaj*, 2/3, Zagreb, 1994., str. 63-73. [dalje: Srša, *Srednjovjekovlje*]; isti, „Crkva sv. Vida u Donjem Vidovcu.

još knjiga i radova koji se nisu bavili isključivo Međimurjem, međutim, teško nam mogu pomoći u istraživanju naše teme. U tom je smislu u hrvatskoj historiografiji najveći doprinos pružila Marija Karbić. Naime, premda joj nije bio cilj proučavanje prošlosti Međimurja, ona je objavljujući rezultate svojih istraživanja o povijesti plemstva njemačkog podrijetla u Zborniku njemačke nacionalne manjine, obradila pojedine međimurske plemićke obitelji i stavila ih u pravi politički kontekst. Jedina je i u našoj historiografiji uočila spominjanje tog plemstva u srednjovjekovnim narativnim izvorima. Posebno je kvalitetno obradila obitelj Lackovića koja je stolovala u Međimurju od 1350. do 1397. godine.⁹ To je ujedno i najcjelovitiji rad o pojedinoj plemićkoj obitelji međimurskog srednjovjekovlja, ako ne računamo Celjske kojima se bavila sva srednjoeuropska historiografija.

Čudi, međutim, što baš nitko od hrvatskih povjesničara nije koristio rezultate slovenskih povjesničara koji su se bavili pitanjem Prekmurja, te su, kao što ćemo vidjeti, zapravo proučavali isti rod koji je stolovao i u Međimurju tijekom cijeloga 13. stoljeća. Prvi od navedenih je Fran Kovačič, koji kao i Horvat spada u povjesničare prve polovice 20. st., pa se tako i njegovu radu mora pristupiti kritički.¹⁰ Sljedeći je Ivan Zelko, koji je vrlo ozbiljno obradio lendavske plemićke iz obitelji Hahold, međutim, on je također često upadao u zamke koje je nosilo njegovo vrijeme.¹¹ Brojne su studije i Ivana Škafara, uglavnom objavljene u *Časopisu za zgodovinu in narodopisje*.¹² Konačno, tu je i najnovija studija Darje Kerec,¹³ koja je ujedno i njezin

Studija o župnoj crkvi sv. Vida i mjestu Donji Vidovec, s posebnim osvrtom na njihovo srednjovjekovlje“, *Kaj*, 6, Zagreb, 1994., str. 65-89. [dalje: Srša, *Studija o župnoj crkvi sv. Vida*]; isti, „Čakovečki Stari grad za Ernušta“, *Kaj*, 4/5, Zagreb, 2008., str. 103-129. [dalje: Srša, *Stari grad za Ernušta*].

⁹ Marija Karbić, „Banići Lendavski od plemićkog roda Hahot i njihova uloga u hrvatskoj povijesti“, *DG Jahrbuch*, Vol. 18, Osijek 2011., str. 11-29. [dalje: Karbić M., *Banići*]; ista, „Gisingovci – hrvatsko-ugarsko plemstvo njemačkog podrijetla“, *VDG Jahrbuch 1999*, Osijek 1999., str. 21-27. [dalje: Karbić M., *Gisingovci*]; ista, „Miles corradatus intrat. Vijesti o dolasku njemačkih vitezova na područje ugarsko-hrvatskog kraljevstva u djelu Simona de Keza“, *VDG Jahrbuch 2005*, Osijek 2005., str. 67-75. [dalje, Karbić M., *Vijesti o dolasku*]; ista, „Lackovići (Lackfi) iz plemićkog roda Hermán“, *VDG Jahrbuch Vol. 16*, Osijek 2009., str. 13-31. [dalje: Karbić M., *Lackovići*].

¹⁰ Fran Kovačič, „Gradivo za prekmursku zgodovinu“, *Časopis za zgodovinu in narodopisje letnik 1926*, 1.sv, Maribor, 1926., str. 1-20.

¹¹ Ivan Zelko, *Zgodovina Prekmurja, Izbrane razprave in članki*, Murska Sobota, 1996. [dalje: Zelko, *Zgodovina Prekmurja*].

¹² Ivan Škafar, „Dolnjelendavska rodbina Hoholt (Banfi, Banič) in rast njene posesti do leta 1381“, *Časopis za zgodovinu in narodopisje letnik 1971.*, 1.sv, Maribor, 1971., str. 40-70. [dalje: Škafar, *Hoholt*]; isti, „Posest dolnjelendavskih Banfijev leta 1389.“, *Časopis za zgodovinu in narodopisje letnik 1972*, sv.1, Maribor, 1972., str. 35-65; isti, „Dnevnik dolnjelendavskih Banffyjev“, *Časopis za zgodovinu in narodopisje, letnik 1980*, sv.1, Maribor, 1980., str. 71-90.

¹³ Darja Kerec, *Szecsiji, Gornja Lendava in Sobota od 13. stoletja do bitke pri Mohaču*, Ljubljana, 2005. [dalje: Kerec, *Szecsiji*].

doktorski rad. Iako su u toj disertaciji Haholdi, odnosno kasnije Banfiji, tek obitelj koja je usput istraživanjima dotaknuta i spominjana, do sada je ta knjiga najcjelovitiji rad o njima te nam ujedno i jedina donekle razotkriva što se događalo na području Međimurja u razdoblju od 1270. do 1322. godine.¹⁴ Mnoge studije slovenskih autora, prije svih Štiha i Ravnikara, biti će važne i za procjenu političkih okolnosti u pojedinim vremenima. Postoje također još neki povjesničari Prekmurja kojih ćemo se doticati u nastavku ovog rada. Na kraju ostaje nam mađarska historiografija. Na žalost, nismo u mogućnosti koristiti studiju Józsefa Holuba,¹⁵ koju su Vladimir Kalšan i Ivan Škafar koristili u svojim radovima. Od velike će nam važnosti biti Engelova sinteza *The Realm of St. Stephen*,¹⁶ kao trenutno možda najkvalitetnija sinteza mađarskoga srednjeg vijeka, te njegova *Arhontologija*,¹⁷ kao prvorazredan historiografski priručnik. Koliko nam je razumijevanje jezika dopuštalo, koristili smo se rezultatima još nekih mađarskih autora, kao priručnicima, ako ništa drugo, kako bismo pratili službe ili posjede pojedinih plemića. Naravno, bit će tu i drugih sinteza mađarske povijesti.

Kako prije svega proučavamo plemstvo, koristit ćemo i radove koji se bave kategorizacijom ugarskog plemstva, te pokušati utvrditi u kojoj se mjeri i kada neka uočena pravila reflektiraju na plemstvo Međimurja. Tu će nam prije svega poslužiti kapitalno djelo Martyna Radya, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, kao i njegova recenzija Fügedievih *The Elefánthya*.¹⁸ Također ćemo koristiti radove hrvatske historiografije na tu temu, primjerice rad Marije Karbić¹⁹ i Antuna Nekića.²⁰

Digitalizirane su i svima dostupne i brojne zbirke izvora koje ćemo također koristiti u ovom radu, kako hrvatskih, tako i mađarskih i slovenskih povjesničara. Prije svih, tu mislimo na zbirke Tadije Smičiklase, Gusztáva Wenzela, zbirke o Zali

¹⁴ Od razdoblja rata između Otokara i Bele pa sve dok Karlu Robertu nije vraćen posjed između Mure i Drave.

¹⁵ József Holub, *Zala megye története a középkorban*, Pečuh, 1929.

¹⁶ Pál Engel, *The Realm of St Stephen*, London – New York, 2001. [dalje: Engel, *The Realm*].

¹⁷ Isti, *Magyarország világi archontológiája, 1301-1457*, Budimpešta, 1996.

¹⁸ Martyn Rady, „Erik Fügedi and the Elefánthy Kindred“, *Slavonic and East European Review*, Vol. 77, London, 1999., str 295-308.

¹⁹ Marija Karbić, „Dioba posjeda i plemićki rod: primjeri iz Slavonije“, *Scrinia Slavonica 10*, Slavonski Brod, 2010., str. 70-86.

²⁰ Antun Nekić, „Problemi „linearnosti“ i „normativnosti“ u istraživanjima srednjovjekovnih plemićkih srodničkih zajednica“, *Zbornik radova s prve medievističke radionice u Rijeci*, ur. Kosana Jovanović, Suzana Miljan, Rijeka, 2014., str. 73-101.

skupine autora,²¹ zbirku Franca Kosa za povijest Slovenije, zbirku Kukuljevića Sakcinskog, zbirku izvora Nade Klaić, objavljene zbirke iz arhiva obitelji Pongrac, zbirke izvora iz vremena Ivaniša Korvina,²² kao i najnovije objavljene izvore za povijest Prekmurja.²³ Nemoguće je naravno iscrpiti sve izvore koji se dotiču tako dugog razdoblja, ali vjerujemo da ćemo kombinacijom različitih zbirki, uz već postojeću literaturu pružiti prihvatljiv uvid u problematiku. Koristit ćemo i narativne izvore, međutim, odmah upozoravamo da su baš zbog nekritičkog korištenja narativnih izvora nastale neke od najvećih zabluda vezanih za povijest Međimurja, što nam je u ovom radu i namjera ispraviti.

²¹ Imre Nagy – Dezső Véghely – Gyula Nagy, *Zala vármegye története. Oklevéltár. Első kötet 1024-1363.*, Budimpešta, 1886. [dalje: Nagy – Véghely – Nagy, *Zala*].

²² Ferdo Šišić, „Iz arkiva grofova Pongrácza“, *Starine JAZU*, knj. 36, Zagreb, 1918.; isti, „Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473.-1496.)“ *Starine JAZU*, knj. 38, Zagreb, 1937.

²³ László Mayer – András Molnár (ur.), *Viri za zgodovino Prekmurja. Források a Muravidék történetéhez. Zbirka dokumentov*, sv.1, Szombathely – Zalaegerszeg, 2008.

Međimurje u srednjem vijeku

Arheološka nalazišta nam svjedoče da prostor Međimurja baštini i antičku tradiciju te je zasigurno bio naseljen i kroz razdoblje ranog srednjeg vijeka. Trenutno nije moguće utvrditi kojim je političkim cjelinama u tom razdoblju pripadao i kako nema baš nikakvih izvora o bilo kakvoj političkoj moći vezanoj uz taj prostor, najsigurnije je pretpostaviti da je riječ o graničnom području, previše udaljenom od svih centara da bi moglo spasti pod nečiji dugotrajniji utjecaj. U takvoj je situaciji određeni kraj vrlo često metom različitih pustošenja, s time da je Međimurje ipak u određenoj mjeri zaštićeno prirodnim granicama, prije svega rijekama, a donekle i brežuljcima. O tome razdoblju prije jakih plemićkih utjecaja svjedoče nam tek arheološka istraživanja i pronađeni znakovi pripadnosti stanovništva bjelobrdskom kulturnom krugu.²⁴ Aktualna su bila, a i još su promišljanja o eventualnom pripadanju Tomislavovoj Hrvatskoj, ali čak i najveći optimisti, kojih je usput rečeno u struci sve manje, tu granicu postavljaju na Dravu.²⁵ Također, vjerojatno je da Međimurje, kao močvarno i šumovito područje još nije bilo zanimljivo Ugrima koji su prije svega tražili pasišta za svoje konje.²⁶ Je li Međimurje prije toga pripadalo Karantaniji, pa podravskoj ili ptujskoj marki, pitanje je za raspravu.²⁷

Vladimir Kalšan smatra da se jedan posjed u Međimurju spominje i u ispravi iz 1024.,²⁸ a spomen posjeda uz rijeke Muru i Dravu nalazimo i u ispravi iz 1137. godine.²⁹ Iako su dokumenti prije 13. stoljeća, kao što vidimo, izuzetno rijetki, oni nam ipak svjedoče o kraljevoj nadležnosti nad određenim posjedima tih krajeva i postojanju određenog društvenog uređenja. Procesi kreiranja društva u srednjem su vijeku spori i potrebno je vrijeme da se određeni ustroj proširi na sve krajeve koji nominalno spadaju u određenu državu. Kako je ovdje prije svega riječ o graničnom i nesigurnom području, teško je i očekivati tragove o posloženom feudalnom ustroju, čak i u vrijeme kad su nominalno pripadali teritoriju određene države, u ovom slučaju

²⁴ Željko Tomičić, „Ranosrednjovjekovno groblje u Sv. Jurju u Trnju u Međimurju – prinos datiranju nalazišta“, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, vol.15/16, no.1, Zagreb, 1999., str. 41-60.

²⁵ Ivan Srša, *Međimursko srednjovjekovlje*, str. 64.

²⁶ Na ist. mj.

²⁷ Isto, str. 65.

²⁸ Kalšan, *Međimurska povijest*, str. 22-23, isprava se nalazi u zborniku: Nagy – Véghely – Nagy, *Zala*, str. 1-3, dok.1.

²⁹ Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 2, Zagreb, 1904., str. 46, dok. 45 [dalje: CD].

Ugarskom Kraljevstvu. Kao što je Horvat, tako su i svi kasniji povjesničari voljeli donositi zaključke i o nadležnosti slavonskog hercega nad Međimurjem. Tom su prilikom kao neupitni argument uzimali jednu ispravu iz koje bi se eventualno nešto slično moglo zaključiti.³⁰ Drugi argument na temelju kojeg bi se srednjovjekovno Međimurje tretiralo kao dio Slavonije jest jurisdikcija Zagrebačke biskupije nad tim područjem. Uvidjet ćemo, međutim, da je granični prostor Zale, pa samim time i Međimurja, u određenim razdobljima uživao specifičnosti jedinstvene u Kraljevstvu, tako da bilo kakvo usiljeno donošenje zaključaka koji pogoduju ili ne pogoduju današnjim političkim okvirima, jednostavno nema smisla.

³⁰ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 9-10; Srša, *Međimursko srednjovjekovlje*, str. 69.

Ugarsko i hrvatsko plemstvo

Ugarsko plemstvo, baš kao i hrvatsko, godinama je proučavano tek u kontekstu koji je odgovarao novonabujaloj nacionalnoj svijesti. Uglavnom gledani kao drevni zaštitnici nacionalne časti, ugarski su plemići tada promatrani prije svega kroz otpor, kako Nijemcima, tako Turcima, a na koncu i dvoru u Beču, dok su hrvatski, istom logikom, promatrani kroz otpor Mađarima, pa Turcima i Beču. Što se istraživanja srednjeg vijeka tiče, i u Mađarskoj i u Hrvatskoj je u 19. st. odrađen ključni historiografski posao. Objavljivane su zbirke izvora na temelju kojih je kasnije i nastala velika većina radova. Time nije prestao politički obojen pristup izvornom gradivu, ali autori su ipak svojim istraživanjima, bez obzira na pogrešna tumačenja, uvelike olakšali posao nadolazećim generacijama povjesničara, što na kraju krajeva vidimo i kod literature vezane za ovaj rad. Vrlo važan pomak dogodio se nakon što je Erik Fügedi prilikom posjeta Parizu 1970. godine uvidio kakav utjecaj mogu antropologija i sociologija imati na istraživanje srednjovjekovlja.³¹ U seriji je članaka potom Fügedi proučavao bračne veze, strategije i razine umreženosti plemstva u određenim ugarskim županijama 15. stoljeća, pokušavši po strani ostaviti političke, ali i biološke veze pojedinih uglednika koje su često do tada prolazile kao argument u proučavanju plemstva.³² Vrhunac njegovog doprinosa istraživanju plemstva knjiga je o plemićkom rodu Elefánthya.³³ Najvažniji rezultat njegova istraživanja jest upravo upozorenje na snažnu ulogu solidarnosti koja je postojala među članovima roda. On dokazuje da je rod imao ne samo moralan, već i pravni status u Ugarskom Kraljevstvu.³⁴ Međutim, ono u čemu je Fügedi vjerojatno pogriješio jest inzistiranje na jasnim strukturama i pravilima, kojih u razdoblju srednjeg vijeka jednostavno nema, što današnja istraživanja sve više i dokazuju.

Mađarski, poljski i hrvatski povjesničari sve su više naglašavali ulogu roda u životu srednjoeuropskog plemstva srednjeg vijeka, koja je bila karakteristična upravo na području Ugarske i Poljske. Riječ je, naime, o tzv. „zemljama brojnog plemstva“, u kojima je udio plemićkih obitelji osjetno veći nego je to slučaj u zemljama na zapadu

³¹ Martin Rady, „Erik Fügedi and the Elefánthy Kindred“, *The Slavonic and East European Review*, vol. 77, no. 2, London, 2009., str. 296.

³² Isto, str. 297.

³³ Na ist. mj.

³⁴ Isto, str. 302.

Europe.³⁵ Počeli su se tako povjesničari ponovo zanimati za unutarnje strukture plemstva. No, tim su se problemom već bavili Franjo Rački, Vjekoslav Klaić i Ferdo Šišić u svojim radovima, kasnije i Ljudmil Hauptmann, Oleg Mandić, Miho Barada i Nada Klaić, pa bi bilo pogrešno tvrditi da je riječ o novom polju interesa domaće historiografije.³⁶ Najširu je strukturu plemićkog roda ustanovljenu na dokumentima roda Šubića Bribirskih ponudio Damir Karbić. On je uz obitelj, kao osnovnu jedinicu roda, upozorio na pojave „kuća“ i „koljena“, dakle od podjedinica plemićkih rodova koje su šire od obitelji. U posljednje su vrijeme povjesničari, kao primjerice Nenad Vekarić, sve skloniji jednostavnijim podjelama na rod i obitelj kao dvije jedine i osnovne zajednice povezane krvlju po muškoj lozi srednjovjekovnog plemstva.

Kako se istraživanje plemstva populariziralo, tako je očito postalo jasno i da se teško držati svih „uočenih“ pravila vezanih za strukture roda.³⁷ Ovaj kratki uvod u problematiku istraživanja plemstva dali smo tek toliko da pokažemo koliko su strukture plemstva i plemićkih rodova šakaljiva tema i koliko se teško, a vjerojatno i pogrešno svih pravila pridržavati kod analize pojedinih obitelji. Sam uzorak u ovom radu nije dovoljan da bismo donosili zaključke, a kako je uglavnom riječ i o obiteljima vrlo specifičnog podrijetla, teško je u njima prepoznati neke od navedenih jasnih struktura. U početku je jasno prisutan rod, koji se grana i po potrebi pojedina grana prihvaća drugi identitet, a u kasnijim se vremenima uglavnom formiraju plemićke obitelji koje djeluju samostalno i naizgled nemaju više veze s rodom iz kojeg su proizašle. Stoga i možemo tek pratiti ponašanje određenih plemićkih obitelji u različitim okolnostima, njihov odnos prema kruni, kao i odnos krune prema njima.

³⁵ Vidi: Damir Karbić, „Hrvatski plemićki rod i običajno pravo“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, vol. 16, Zagreb, 1999., str. 74. i u ovom članku navedenu literaturu.

³⁶ Vidi: Ivan Majnarić, „Kanosrednjovjekovna obiteljska struktura hrvatskoga plemstva“, *Povijesni prilozi*, vol. 48, no.48, Zagreb, 2015., str. 11. i u ovom članku navedenu literaturu.

³⁷ Nekić, *Problem linearnosti*, str. 73-101.

Starosjedilačko niže plemstvo Međimurja

Osvrnut ćemo se za početak na plemiće (*nobiles*), odnosno gradokmete (*iobagiones castr*), koji se javljaju u ispravama tijekom 13. st. i od kojih su neki ostavili trajni trag, pa tako određena naselja nose i danas njihova imena. Jedna takva isprava je iz godine 1226. i spominje međimurskog plemića Muterina (*Muterinus*), u određenoj literaturi nazivan Mutimirom, koji je oslijepio Pavla, Egidijeva brata. Iz isprave je vidljivo da je Muterin morao oštećenoj obitelji isplatiti 200 maraka, ali kako novaca nije imao, založio je biskupu zagrebačkom Stjepanu od roda Babonića svoje posjede Otok i Bistricu.³⁸ Zatim nailazimo godine 1239. na spor između Mihaela iz roda Haholda i u ispravi navedenih, po svemu sudeći posadnika tvrđava Edjutka (*Egiuthkv*),³⁹ Velčuka⁴⁰ i Otoka, dakle o devetorici sudrugova (gradokmeta?) koji su morali izaći bos i pokorni pred Mihaela.⁴¹ Kako je iz prijevoda i vidljivo, u ispravi navedena imena navodnih plemića (Edjutko i Velčuk), kako ih je interpretirala starija historiografija, zapravo su mogla biti imena mjesta, ili točnije rečeno, graničnih utvrda. Još jedna isprava koja nam donosi imena starih posjednika na tlu Međimurja je isprava iz godine 1264. u kojoj se i prvi put spominje ime današnjeg grada Preloga.⁴² Spori se tu Lankret, sin Buzada sa stanovitim Mogotkom i njegovom braćom, Šimunom, Jakovom i Egidijem. Vrlo je vjerojatno da je riječ o potomcima oštećene braće koji se spominju u ispravi iz godine 1226., pošto se gotovo na istom prostoru javlja dva puta ime Egidije. Spominju se tamo i susjedi s kojima graniči posjed oko kojeg se spor vodi, pa tako znamo da je jedan od njih Lovrin, a jedan Leksin. U sve tri isprave je riječ o gotovo istom prostoru, imena se ponavljaju, a i barem jedno ime možemo prepoznati u kasnijem imenu toponima, pa samim time možemo sumnjati da je zapravo u sve tri isprave riječ o članovima istoga starosjedilačkog plemstva.

³⁸ Isprava se nalazi u: Ivan Tkalčić, *Monumenta historica episcopatus Zagradiensis*, sv. 1, Zagreb, 1874., str. 56. O ispravi su pisali: Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 9; Hrvoje Petrić, *750 godina Grada Preloga*, Samobor, 2014.; Josip Čuk, „Pripadnost nekih ugarskih županija hrvatskome kraljevstvu u XII. i XIII. vijeku“, *Vjesnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, god. XVI, Zagreb, 1914., str. 159.

³⁹ *Egy űtkő* na mađ. znači sukob, konflikt, sudar...

⁴⁰ *Vel tyúk* na mađ. znači s kokošima – vjerojatno je riječ o toponimu koji je bio osnovom za ime mjesta Čukovec.

⁴¹ *Árpádkori*, sv. VII, str. 70, dok. 47.

⁴² Feletar (ur.), *750 godina Grada Preloga*, str. 124; isprava se nalazi i u CD V, str. 315-317, dok. 805.

Rudolf Horvat u raznim ispravama pronalazi razna imena plemića s kojima pokušava onda povezati imena mjesta u Međimurju, međutim, ne bismo bili sigurni u te navode jer u ispravama koje spominje često nije riječ o posjedima u Međimurju, pa čak ni posjedima u Zali.⁴³

Vidimo dakle da je već analizom obrađenih isprava i literature moguće steći djelomičan uvid u starosjedilačko plemstvo na području Međimurja, a vjerujemo da bismo dodatnim istraživanjima arhivske građe vrlo lako nekima ušli i dublje u trag. Tu je i obitelj Jure na području Prekmurja s kojom se lendavska grana Haholda sporila, a koju ćemo tek kasnije spominjati. Darja Kerec pronašla je trag toj obitelji sve do kraja 14. stoljeća.⁴⁴

Iz isprava nije moguće zaključiti o kojoj se vrsti plemstva radi, pa čak ni je li riječ o slobodnjacima ili plemićima, ali kako se oni evidentno žale na ponašanje novopridošlih rodova, lako je zaključiti da su prije uživali određena prava i imali na tom prostoru određene ovlasti. Ako bismo iskoristili neke analizirane primjere iz drugih krajeva Kraljevstva,⁴⁵ lako bi bilo zaključiti da je ovdje riječ o gradokmetima (*iobagiones castrī*). Vrlo sličan primjer podvrgavanja vlasti također imamo u Vinodolu, gdje vinodolski gradokmeti ulaze u službu knezova Krčkih (kasnijih Frankapana).⁴⁶ U svim navedenim slučajevima na području Međimurja vrlo je jasan obrazac po kojem slobodnjaci ili gradokmeti vrlo brzo ulaze u razmirice s bitno jačim i utjecajnijim novonaseljenim susjedima, tijekom kojih redovito izvlače deblji kraj. Iz tog razloga, po sređivanju situacije na granici i dodatnom jačanju plemstva s kojim se spore, oni polako i nestaju iz dostupnih nam isprava. U određenim su se krajevima, kao primjerice Turopolju, gradokmeti s vremenom uspjeli uzdići do razine plemenitih općina, međutim, ovdje tome nije slučaj. Ovdje su po svemu sudeći gradokmeti ušli u tipični vazalni odnos. Tako nalazimo godine 1255. Tristana od roda Haholda kako nagrađuje Egidija (često spominjano ime, mora da je jedan od bivših kraljevih graničara, vrlo vjerojatno onaj isti koji će se devet godina kasnije sporiti s Lankretom)

⁴³ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 27.

⁴⁴ Kerec, *Szecsiji*, str. 119.

⁴⁵ O historiografskom problemu položaja slobodnjaka i gradokmeta vidi: Gábor Szeberényi, "Plemići, predijalci i *iobagiones castrī* Rovišća u 13. i 14. stoljeću", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, vol. 30, Zagreb, 2012., str. 31-55. i u ovom članku navedenu literaturu.

⁴⁶ Maurizio Levak, "Podrijetlo i uloga *kmetâ* u vinodolskom društvu XIII. stoljeća", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 19, Zagreb, 2001., str. 35-81.

zbog njegove vjerne službe i vojnih zasluga prilikom upada Mongola, kada je spasio život njemu i njegovu sinu. On mu tako daruje jedno selište svojeg imanja Rojc u Međimurju i uvodi ga u trajni posjed.⁴⁷ Vjerujemo da je slična sudbina zadesila i ostale kraljeve graničare. I u nastavku rada doticat ćemo se sporova između gradokmeta i roda Haholda.

⁴⁷ Georgius Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, Sv. 4, Vol. 2., Budimpešta 1829., str. 357.; o ispravi piše i: Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 21.

Dolazak njemačkih vitezova i pitanje granice

Već smo spomenuli da život plemstva u Međimurju možemo proučavati tek od druge polovice 12. st., ili preciznije od vremena Stjepana III. (1162. i 1163.-1172.).⁴⁸ Vrijeme je to konstantnih sukoba oko prijestolja između spomenutog Stjepana i njegova strica Stjepana IV. (1163.-1163.) te istovremenog pokušaja jačanja utjecaja bizantske dinastije Komnena na ugarskom dvoru. Baš u to vrijeme po Simonu de Kezi u Ugarsko Kraljevstvo stiže velik broj vitezova, najviše njih iz Njemačke.⁴⁹ Za nas su te vijesti o dolasku od iznimne važnosti jer čak će tri roda ili, točnije rečeno, grane tih rodova igrati iznimno važnu ulogu u povijesti međimurskog kraja. Prvi je rod Haholda, kojemu pripadaju Haholdi iz Donje Lendave, Buzadi,⁵⁰ Arnoldi, Panići i Csanyi, svi redom vrlo važni za povijest Međimurja u 13. stoljeću.⁵¹ Drugi je rod Hedera iz kojega potječu Gisingovci, snažna plemićka obitelj koja je u zadnjoj četvrtini 13. st. silom stjecala ogromne posjede, među njima, čini se barem na određeno vrijeme, i Međimurje, a usputno je pomogla i srozavanju svih članova međimurskih grana roda Hahold, osim lendavske grane.⁵² Naposljetku, tu je i rod Hermana od kojega potječu gospodari Međimurja iz 14. st., Lackfyji, ili pohrvaćeno, Lackovići.⁵³ Historiografiji nije poznat točan razlog dolaska u Ugarsku svakog od navedenih rodova. Za neke se zna kada i s kim su stigli, dok za neke tek možemo nagađati. Slični su se procesi događali i u zemljama današnje Slovenije. Smatramo također da pomoć u borbi za ugarsko prijestolje nije bila jedinom zadaćom koja je ovo plemstvo po njihovu dolasku zapala. Druga polovica 12. st. je i vrijeme kada se počinje utvrđivati granica između Štajerske i Ugarskog Kraljevstva. U slovenskoj historiografiji postoje brojni radovi na tu temu.⁵⁴ U 11. i prvoj polovici 12. st. brojne su vijesti o ugarskim upadima na teritorij Salzburške nadbiskupije, kao i vijesti o

⁴⁸ O vladavini Stjepana III. i građanskom ratu u Ugarskoj postoji brojna literatura, vidi npr.: Engel, *Realm*, str. 52.

⁴⁹ To je od hrvatskih povjesničara prva zapazila Marija Karbić u već spomenutim *Vijestima o dolasku njemačkih vitezova*. Poznato je međutim da još jedna kronika, *Chronicon Hungariae pictum*, govori o istim događajima. Više o tome ima u slovenskoj historiografiji, npr. Kerec, *Szecsiji*.

⁵⁰ U literaturi se potomci Buzada obično nazivaju Buzad-Haholdi.

⁵¹ Karbić M., *Vijesti o dolasku*, str. 71.

⁵² Isto, str. 69.

⁵³ Isto, str. 71.

⁵⁴ Time se bavi gotovo svaka opširnija povijest slovenskih zemalja, a postoje baš i zasebne studije, poput: Peter Štih, „Salzburg, Ptuj in nastanek štajersko-madžarske meje v današnji Sloveniji“, *Zgodovinski časopis*, let. 50, Ljubljana, 1996., str. 535-544. Opširna literatura je i navedena u tom radu.

sklopljenim mirovima koji se brzo krše.⁵⁵ To je razdoblje salzburškog nadbiskupa Konrada I. (1106.-1147.), koji konačno odlučuje poduzeti nešto po pitanju konstantnih upada Ugra na njegov teritorij,⁵⁶ pa u tu svrhu postavlja u Ptuju svoje ministerijale koje je povijest kasnije upamtila kao gospodu Ptujске. Situacija se nakon toga ubrzo promijenila i već 1160. imamo vijesti o tome kako Fridrik Ptujски plijeni na drugoj strani.⁵⁷ Ne može dakle biti slučajno da upravo u to vrijeme dolaze rodovi zavidnog vojnog kapaciteta koje ugarski kralj smješta upravo uz granicu sa Štajerskom. To zamjećuje i Ivan Zelko davne 1936. godine.⁵⁸ Rod Haholda se smjestio uglavnom u Zali,⁵⁹ dok je rod Hedera bio u Željeznoj županiji, sa sjedištem u Güssingu u današnjoj Austriji. Moguće je, pa i vjerojatno da su sudjelovali i u drugim sukobima, ali zasigurno im je osnovna zadaća bila stabilizirati granice. I tako su kroz nekoliko desetljeća, dakle krajem 12., odnosno početkom 13. st., postavljeni temelji za razvoj društvenog života širom graničnog područja, pa tako i na području Međimurja. Ne treba čuditi što se upravo tijekom tog razdoblja zapadnogranično područje županije Zala sve češće spominje i u izvorima. U vrijeme prekograničnih pljački i upada tako nešto nije bilo moguće, čemu nam vjerno svjedoči i nedostatak pisanih izvora. Stoga plemstvo u Međimurju zapravo možemo pratiti tek od godine 1192., kada Hahold II., sin Haholda I., kupuje zemljište Lendavu.⁶⁰ Iako sama Lendava nije dijelom Međimurja, već smo spomenuli da su lendavski Haholdi imali posjede s obje strane rijeke Mure, a neka sela danas nose imena po njima.⁶¹ Prije toga rod Haholda vjerojatno je bio naseljen kod današnjeg mjesta Hahot u Mađarskoj,⁶² koje se nalazi između Jegerseka (Zalaegerszeg) i Velike Kaniže (Nagykanizsa). Hahold je te 1192. prilikom kupnje nazivan *Miles religiosus Parochiae Saladiensis* i tada je, osim Lendave, kupio od Parida, sina grofa Ivana, posjed Feneti, i to za 80 maraka. Kako nije poznato zašto je točno u ispravi nazvan *Miles religiosus* i je li bio pripadnikom viteškog reda, pošto prije te godine nemamo podatke o prisutnosti viteških redova u Zali, a niti izvornog materijala o Haholdima

⁵⁵ Isto, str. 536.

⁵⁶ Vidi npr: Tone Ravnikar, *V primežu medplemiških prerivanj*, Ljubljana, 2010., str. 96.

⁵⁷ Štih, *Salzburg, Ptuj*, str. 536.

⁵⁸ Ivan Zelko, „Doneski k prekmurski zgodovini (Viteški redovi)“, *Časopis za zgodovino in narodopisje* Maribor, 1936., str. 68-77.

⁵⁹ Hahold je ime jedinog poznatog rodonačelnika, pa samim time i roda, ali isto tako se ponekad u literaturi koristi isključivo kao naziv za lendavsku granu.

⁶⁰ *Viri za zgodovinu Prekmurja*, sv.1, str. 37-39.

⁶¹ Naselje Banfi u sastavu općine Štrigova.

⁶² Škafar, „Donjelendavska rodbina Hoholt“. Napomenut ćemo ovdje i da Haholde nalazimo u izvorima u različitim inačicama pisanja njihova imena (*Hahot, Hohot, Hoholt, Haholth...*).

prije 1192.,⁶³ možemo tek pretpostaviti da su sa sobom donijeli i tradiciju viteških redova. Samo sedam godina kasnije, salzburški je nadbiskup kod današnjeg Ormoža naselio teutonce, ili kako ih povjesničari još nazivaju, Njemački viteški red. Trinaest godina kasnije, ugarsko-hrvatski kralj Andrija dovodi Red vitezova Svetog groba (*fratribus Sancti Sepulcri*)⁶⁴ i daje im zemlju *Cankvou* u Prekmurju. Ban Nikola iz Željezne županije, spomenut u toj ispravi, još uvijek je neistražena povijesna ličnost kojoj se nije u potpunosti ušlo u trag. Kralj ih također oslobađa bilo kakvih podavanja. Dolaskom je viteških redova završen proces utvrđivanja granice u ovom dijelu Kraljevstva i na jedno su vrijeme odgođeni veći sukobi. Iako sva spomenuta mjesta nisu međimurska, rod Haholda se vrlo brzo širio južno od rijeke Mure.

⁶³ O dolasku Haholda nam za sada svjedoče tek kronike koje su pisane barem stoljeće kasnije.

⁶⁴ Franc Kos, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, sv. 5., ur. Milko Kos, Ljubljana, 1928., dok. 200.

Rod Haholda

Nakon što smo objasnili što se događalo s jednim istaknutim članom roda, osvrnut ćemo se i na drugog, rodonačelnika one grane koja je često nazivana Buzad-Hahold.⁶⁵ Nakon stabilizacije granice i uspostave trajnijeg mira, pronalazimo konkretnije izvore i za sam prostor Međimurja. Iako dosadašnja historiografija plemiće iz isprava promatra tek kao samostalne velikaše, zahvaljujući ponajprije mađarskoj historiografiji i genealogiji koja se time pozabavila još u 19. stoljeću, možemo bez većih problema svima pratiti trag i uočiti da je riječ o pripadnicima istoga roda. Naime, Hahold I. je imao dva sina, Haholda II. i Buzada, od kojih nastaju dvije osnovne grane roda (kasnije imamo i Arnoldovu, Panićevu i Csanyievu).⁶⁶ U ispravi vidimo da je godine 1215. u posjed između Mure i Drave uveden Buzad.⁶⁷ Taj je podatak u monografijama u Međimurju do sada tek usputno spomenut,⁶⁸ a ovdje se zapravo radi o ulaženju u posjed roda koji će tijekom 13. st. upravljati prostorom gotovo čitave današnje županije.⁶⁹ Rudolf je Horvat zamijetio mnoge veze između pojedinih članova koji su spominjani u ispravama, međutim, nije uvidio da je riječ o rodu koji se uzajamno pomaže i iz kojega često više članova obnaša visoke dužnosti u Kraljevstvu i na taj način prosperira. Što se pak kasnije historiografije koja se bavila Međimurjem tiče, ona se mahom nekritički povodila Horvatovim rezultatima. Gotovo je isti slučaj i kod slovenske historiografije. Ona je ostala usredotočena na Haholde Lendavske te je propustila primijetiti da i potomci Haholda II. šire posjed obitelji po čitavom Međimurju.⁷⁰

⁶⁵ Treba i napomenuti da u literaturi ima dosta zbrke po tom pitanju, pa se tako negdje, kao primjerice u "A Buzád-Hahót nemzetség" ime Buzad-Hahold odnosi isključivo na potomke Buzada, a imamo literaturu u kojoj se taj termin koristi i za čitav rad, pa i lendavsku granu. Točna rodovoska stabla vidi u prilogima.

⁶⁶ O granama roda Hahold ima više radova: Mór Wertner, "A Buzád-Hahót nemzetség", *Turul* 16, Budimpešta, 1898., str. 19-33 i 59-65; Stanko Andrić, "Hahold (Hahót; Haholdus, Haholthus, Hoholdus)", *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 5, Zagreb, 2002., str. 393-394; vidi i: <http://genealogy.euweb.cz/hung/banffy1.htm>. (28. 7. 2016.).

⁶⁷ CD III, str. 139, dok. 122.; ne znamo je li riječ o Buzadu I. ili Buzadu II.

⁶⁸ Kalšan, *Međimurska povijest*, str. 24.

⁶⁹ Uz prostore Međimurja i Prekmurja, razne buduće grane roda Hahold posjedovat će brojne druge posjede, kojima se zbog teme i obujma rada ipak nećemo baviti.

⁷⁰ Darja Kerec je jedina tu izuzetak, ona se osvrće i na ostale posjede roda Hahold, tako da kod nje saznajemo brojne činjenice koje kod hrvatske historiografije nikad nisu ni obrađivane.

Možemo tako pretpostaviti da je i središnji posjed Buzada već tada bio na današnjem području grada Čakovca,⁷¹ a i sam grad će, na koncu, dobiti ime po jednom od njegovih nasljednika. Rod je očito kroz čitavo vrijeme u dobrim odnosima s krunom, pa samim time obnašaju i ugledne dužnosti. Treba također spomenuti da im posjedi u Međimurju nisu jedini.⁷² Sam Buzad II., sin Buzada I. spominje se kao župan požunski 1223. i 1224. i ban Slavonije 1231. i 1232. godine.⁷³ Što se Haholda Lendavskih tiče, oni također obnašaju visoke dužnosti. Iako je Hahold III., po svemu sudeći, naslijedio Lendavu, njegov otac je imao još jednog sina iz prvog braka, Mihaela.⁷⁴ Uz njegovo se ime također vežu dužnosti velikog župana varaždinskog, vrhovnog peharnika kralja Bele, glavnog dvorskog konjušara i dvorskog upravitelja.⁷⁵ Vidimo dakle da već u drugoj i trećoj generaciji po dolasku članovi roda obnašaju vrlo ugledne dužnosti koje, razumljivo, također pune njihove obiteljske blagajne. Očekivano, rod polako širi svoje posjede, kako na području Željezne županije, tako i na području Zale.

Haholdi Lendavski, točnije Hahold III. tako kupuje zemlju s obje strane potoka Libovje, zemlju na Muri i zemlje s obje strane toka Lendave.⁷⁶ Četiri godine nakon toga kupuje od Gogana iz sela Ola nove posjede, koji ovaj put uključuju i četiri vinograda.⁷⁷ Posjed također leži s obje strane toka Lendave, a graničio je i s tzv. „Kraljevom gorom“, krajem Palanom i Bodonskim potokom.⁷⁸ Godine 1239. Hahold III. je nastavio sa širenjem posjeda te je od sedmorice plemića županije Zala kupio zemljište između rijeke Dobronuc, sela Svetog Nikole, ceste prema kraju zvanom *Vdworcurk* te Velike i Male Lendave.⁷⁹

Što se tiče širenja posjeda roda Haholda po Međimurju, morati ćemo krenuti sa sporom između vesprimskog biskupa i bana Oguza.⁸⁰ Oguz je također bio čovjek od visokog kraljeva povjerenja pa je od 1202. do 1212. redom bio veliki župan

⁷¹ Toponim Buzovec, današnji kvart u Čakovcu, vjerojatno je i dobio ime po njemu.

⁷² U 12. stoljeću Haholdi su najveći posjednici na području ugarske županije Zala, s tri velika feuda. Najveći se nalazio u trokutu Zalaegerszeg na sjeveru, Kestel na istoku i Velika Kaniža na jugu te se nazivao Hahot po rodonačelniku Haholdu. Više o tome: Škafar, *Donjelendavska rodbina Hoholt*; Kerec, *Szecsiji*.

⁷³ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 17.

⁷⁴ Mór Wertner, *A Buzád-Hahót nemzetség*; Škafar, *Dolnjelendavska rodbina Hoholt*.

⁷⁵ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 17.

⁷⁶ Škafar, *Dolnjelendavska rodbina Hoholt*, str. 42.

⁷⁷ Kerec, *Szecsiji*, str. 107.

⁷⁸ Škafar, *Dolnjelendavska rodbina Hoholt*, str. 42.

⁷⁹ Na ist. mj.

⁸⁰ To je također zamjetio Rudolf Horvat, iako doduše Oguza naziva Očićem.

stolnobiogradski, zaladski, vespremski, požunski i šoprunski. Dužnost bana Hrvatske obnašao je u dva navrata, u razdoblju od 1213. do 1215. te od 1220. do 1223. godine. U razdoblju između banstava obnašao je i dužnost dvorskog suca.⁸¹ Treba prije svega napomenuti da je Oguz bio miljenik kralja Andrije II. i da je za njegova vladanja obnašao sve nabrojane dužnosti. Iako je Andrija živio do 1235., u zadnjim godinama života državom je sve više vladao njegov sin Bela IV. i u tom razdoblju više ne pronalazimo Oguza među visokim dužnosnicima, pa je za pretpostaviti da nije uživao jednako povjerenje kod sina.⁸² Taj se odličnik u izvorima opet javlja negdje nakon 1226. i smrti vesprimskog biskupa Roberta, pa tako nalazimo vesprimskog biskupa Bartola (1226.-1244.) kako se godine 1232. kralju žali jer je Oguz silom uzeo posjed Vezmić.⁸³ Prema Horvatu, koji je prilično dobar poznavatelj toponimije, taj posjed bi ujedinio današnja sela Kuršanec, Šandorovec, Totovec, Vularija, Orehovica i Podbrest, dakle, čitavo područje uz Dravu sve od Varaždina do Preloga. Posebno je zanimljivo što na strani biskupa Bartola svjedoče i članovi roda Hahold, *Buzad Banus, et Mychael fráter eiusdem*.⁸⁴ Iako je presuđeno u korist biskupa Bartola, Oguz je i dalje, protupravno, držao taj posjed. Kako se prilikom suđenja plemstvo izborilo za samostalno presuđivanje, ovaj je slučaj Rady označio kao svojevrsni presedan i prvi takav primjer u Kraljevstvu. Naime, plemstvo je Zala tražilo od kralja Andrije II. dozvolu, koju su i dobili, da sami presuđuju i donose pravdu. Takvu su potrebu opravdali brojnim neredima i problemima županije. Problemi su nastajali jer su starosjedioci bili podložni samo kraljevoj vojnoj i sudskoj moći, a to u stvarnosti više nije moglo funkcionirati. Dakle, Zala *servientes* tu nastupaju kao svojevrsno pravno tijelo, potpisani kao *Servientium de Szala*.⁸⁵ Sličan se trend ubrzano počeo širiti čitavim Kraljevstvom.

Taj je posjed sedam godina kasnije kupio upravo Mihael, sin Haholda II. za svotu od 100 maraka.⁸⁶ Izvori nam ništa ne govore o daljnjim postupcima bana Oguza po tom pitanju, ali Rudolf Horvat spominje da je Mihael udao kćer za Oguzova

⁸¹ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 14.

⁸² O kraju vladavine Andrije II.: Engel, *The Realm*, str. 95-98.

⁸³ *Árpádkori*, sv. XI, str. 249; Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 11.

⁸⁴ Ovdje nije riječ o braći, kao što Horvat zaključuje, već bratićima. Kad je riječ o pripadnicima istog roda, često se u ispravama koristi taj izraz.

⁸⁵ Isprava se nalazi i u CD III, str. 375, dok. 325., a ovaj je presedan primijetio Rady u: Martyn Rady, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, London, 2000., str. 41-42.

⁸⁶ *Árpádkori*, sv. VII, str. 70, dok. 47.

sina,⁸⁷ pa pretpostavljamo da su tom prilikom dogovoreni i detalji oko posjeda, kao i zaboravljene eventualne prepirke između njih nastale prilikom sporenja biskupa i Oguza.⁸⁸ Mihael je inače po jednoj listini već posjedovao u Međimurju veliki posjed Nedelišće i Sveti Križ.⁸⁹ Po zaposjedanju posjeda *Vezmić*, Mihael je ušao i u sukobe sa susjedima starosjediocima.⁹⁰ On se tako žalio palatinu Arnoldu, koji je istovremeno i vrlo značajan član roda i njegov rođak, koji (očekivano) presuđuje u Mihaelovu korist. Prema globi kojom su već spomenuti njegovi susjedi/tvrđave (*Egiuthkv*, *Walchun* i *Othok*) kažnjeni, može se procijeniti da i nisu bili najbolje stojeći. Naime, prema presudi, njih devetorica su bili dužni za počinjene štete Mihaela obešteti za 16 volova i 3 konja, kao i sa 110 freizinških penza. Osim toga, svatko od njih dužan je bio bosonog, samo s mačem u ruci pojaviti se pred njim. Kako smo već u poglavlju vezanom uz starosjedilačko plemstvo opisivali tu situaciju, spomenimo još jednom da je ovdje po svemu sudeći riječ o klasičnom podvrgavanju gradokmeta od strane novonaseljenog plemstva. Gotovo istu situaciju imamo i u Lendavi odmah po doseljenju, gdje dolazi do iste vrste nesporazuma i na koncu se dosuđuje u korist Haholda.⁹¹ Ponavljaju se dakle obrasci u kojima članovi roda kupuju određen posjed i nakon toga dolaze u spor sa susjednim starosjediocima, kraljevim gradokmetima. Iako su oni ti koji se obično žale, mislimo da nema sumnje da je tu riječ o klasičnom zaposjedanju i preuzimanju posjeda. Već smo pisali o problematici graničnog područja, a poznato je da su na tim prostorima kraljevi graničari uživali određena prava, u koja se nije diralo iz prostog razloga što su bili odani ugarskom kralju. Iako on od tih posjeda nema nikakve koristi, bez tih starih obitelji (Kerec spominje da bi mogli imati slavensko podrijetlo) dio bi tih prostora bez većih problema Štajerci podvrgnuli pod svoju nadležnost. Situacija se međutim bitno mijenja kada kralj na te prostore šalje ljude od povjerenja iz svojega bliskog okruženja, koji uz to imaju i pristojnu vojnu, političku i financijsku moć. U novonastalim odnosima na granici kralju nikako nije bilo u interesu takvu situaciju prekidati i razbiti kako bi eventualno pogodio svojim graničarima i produljivao njihove stare pravice. Barem ne na uštrb roda Haholda. Zbog specifične situacije njemu nije bio ni problem dopustiti im i veću autonomiju unutar Zaladske županije,

⁸⁷ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 17.

⁸⁸ Ne zaboravimo, Haholdi su svjedočili u korist biskupa.

⁸⁹ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 17.

⁹⁰ *Árpádkori*, sv. VII, str. 86-88, dok. 56.

⁹¹ Kerec, *Szecsiji*, str. 103-104.

naravno, sve dok nije sumnjao u njihovu lojalnost. Imamo vrlo sličan slučaj kada Tristan, sin Buzada II., pokušava dokazati da je kupio posjed Varatra, od nekog Petrine. Opetovano on sa svom silom uglednika rođaka i biskupa dolazi pred sud i tvrdi da je taj posjed njegov za što dobija i potvrdu suda.⁹² Još jedan takav slučaj se ponavlja u današnjem Turnišču, sa slovenske strane Mure, gdje je postojao već spomenuti sukob Haholda i obitelji Jure. Očito Jure nisu odustajali tako lako, pa je Hahold u jednom od sukoba s njima bio odgovoran za smrt dvojice predstavnika te obitelji. Sudski je postupak i spor završio po njega simboličnom materijalnom kaznom i danom zatvora, a u sporu je posredovao tadašnji ban Čak, pogađamo, iz Buzadove strane roda.⁹³

Dakle, na području Međimurja u prvoj polovici 13. st., odmah nakon stabilizacije odnosa sa susjednom Štajerskom na granici, imamo situaciju u kojoj novopridošli rod uživajući visoko kraljevo povjerenje i samim time obnašajući visoke pokrajinske i državne dužnosti brzo širi svoje posjede. U ovoj se fazi još identitet roda ne gradi na novim središtima, već im ona uglavnom služe za daljnje stjecanje bogatstva i moći. Vidimo da to rodovsko plemstvo prvo u Kraljevstvu stječe i neke beneficije, a vjerujemo da takav povlašten status kod kralja duguju upravo gore navedenim činjenicama. Ako bismo morali zaključivati, rekli bismo da ovdje rod još uvijek u potpunosti djeluje složno, međusobno se pomaže i povlači poteze koji su svim članovima roda u interesu.

Ne znamo koji su sve predstavnici roda sudjelovali u sukobu Mongola i Bele IV. na rijeci Šaju, ni koji su se nadirućim Mongolima suprotstavili kasnije, ali znamo da su neki u okršajima aktivno sudjelovali, kao što znamo i da je granični prostor doživio destabilizaciju u sljedećim godinama upravo zbog mongolske opasnosti. Primjerice, u Pešti je od ruke Mongola glavu izgubio Buzad II., i da stvar bude tragičnija, to se dogodilo u crkvi.⁹⁴ U ispravi iz godine 1244. vidimo također da je na graničnom predjelu oko Varaždina i Ptuja dolazilo do sukoba u kojima se posebno iskazao Mihael, već spomenuti sin Haholda, koji je i obnašao dužnost varaždinskog župana.⁹⁵ Tako on za svoje zasluge oko zaštite granice biva nagrađen posjedima Lobor, Velika, Klenovnik i Zlogovja. Naime, iako razdoblje od kraja 12. pa sve do

⁹² Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 21; *Árpádkori*, sv. 7, str 184-185, dok. 120.

⁹³ Kerec, str. 115-116.

⁹⁴ Kerec, *Szecsiji*, str. 111.

⁹⁵ *Árpádkori*, sv. VII, str. 157-159; Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 20.

sedamdesetih godina 13. st. možemo nazivati razdobljem mira, sukobi nikad u potpunosti nisu prestajali, a ideja da se napakosti drugoj strani nikad nije nedostajalo. Štajerci su se tako i prije provale Mongola, 1233., dosjetili nove taktike i odlučili su iskoristiti rijeku Muru kako bi poplavili sela na protivničkoj strani.⁹⁶

Kako su godine prolazile, a rod očito nije funkcionirao na način da je njime vladao jedan jaki vođa, već je redovito više jednakopravnih članova obnašalo izuzetno ugledne dužnosti, tako su i veze između predstavnika roda, očekivano, bivale sve slabije. Moramo uzeti u obzir i situaciju u kojoj jedni drugima postaju susjedi te da gradokmeti gotovo nestaju iz izvora, odnosno da i predstavnici roda postaju jedni drugima svojevrsnom konkurencijom. Tako imamo prvi slučaj spora unutar roda i to između sinova Haholda, Mihaela s jedne i Akusa, Nikole i Dinka s druge strane, oko imanja na Lendavi.⁹⁷ Sporili su se oko posjeda Semenje u današnjem Međimurju. U korist Mihaela svjedočili su gotovo svi rođaci, kako oni iz grane Haholda, tako i oni iz grane Buzada. S obzirom na to da je redovito više sinova dolazilo do uglednih pozicija i dobrih posjeda, istovremeno pomažući jedni drugima i podupirući se, zanimljivo je da su u ovom slučaju mlađa braća ostala po strani, bez ikakvih uvažениh funkcija. Kako su baš svi ostali ugledniji predstavnici obitelji jednoglasno stali na stranu Mihaela, skupa s vesprimskim biskupima, kako bivšim, tako i tadašnjim, jasno je da mlađa braća u ovom slučaju nisu smatrana jednakovrijednima. Razlog tome vjerojatno leži u činjenici da su Mihael i Hahold potomci iz prvog, a Akus, Nikola i Dinko iz drugog braka. Ne znamo tko su bile supruge Haholda II. Lendavskog, ali moguće je da je druga supruga bila manje ugledna, pa samim time ni njeni sinovi nisu uživali status starije braće.

Novi problemi nastaju 1256. god. nakon zamjene posjeda između ostarjelog Mihaela i jednako tako ostarjelog mu zeta Jurka.⁹⁸ Riječ je o zamjeni imanja Nedelišće i Sveti Križ za imanja Zebanec i Komor u Zagorju, s tim da je Mihael nadoplatio 94 marke. Jurka tu srećemo posljednji put u ispravama, dok Mihael još jednom iste godine mijenja imanja sa sinom svojega bratića Buzada II., Lankretom.⁹⁹ Mihael tako daje isti Komor koji je dobio od Jurka, dva sela imanja Velika koje je dobio od kralja 1244., Piovac kod Jalžabeta i Bikovac kod Maruševca u zamjenu za

⁹⁶ *Viri za zgodovino Prekmurja*, str. 45.

⁹⁷ *Árpádkori*, sv. X, str. 447-449, dok. 309.

⁹⁸ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 22-23.

⁹⁹ *Árpádkori*, sv. XI, str. 427-429, dok. 296.

Suboticu, Belicu i Trnavu u Međimurju.¹⁰⁰ Moguće je da i Mihael tada umire, jer u ispravama ga kasnije zastupa njegov istoimeni sin. On se vrlo brzo parniči upravo oko imanja koja je njegov otac mijenjao s Jurkom. Naime, kako imanja po prekidu loze pripadaju kralju, on njima vlada kako želi. Iako je Bela odlučio ta imanja dati Lankretu, sinu Buzadovu, ona su i dalje ostala u posjedu roda.¹⁰¹

Unatoč tome, parniče se 1261. Mihael, sin Mihaela i Lankret sin Buzada, oko spomenutih imanja i u korist Mihaela presuđuju Stjepan, sin Haholda, te Čak, sin Buzada, dakle, brat Lankreta.¹⁰² Sami nam posjedi u čitavoj priči i nisu važni, već je važno što vidimo da i dalje imamo situaciju u kojoj kod međusobnih sporova članova roda presudu donose najugledniji članovi roda i presuđuju bez obzira na to koji im je član u bližem srodstvu. Isto tako vidimo da kralj rado daje posjede s područja Međimurja članovima roda Haholda. Iste godine kad Nedelišće daje Lankretu, jedan posjed daje Poniću, županu Zale i sinu Arnoldovu.¹⁰³ Iste su godine posjedi potvrđeni i od hercega Stjepana, sina Bele.¹⁰⁴ Jasno je dakle i dalje vidljiv kontinuitet prosperiteta i dobrih odnosa s kraljem, koji su isto tako uvjetovani smanjenim pustošenjima na graničnom području. Vidljivo je i da brojni članovi roda još sve do kraja treće četvrtine 13. stoljeća uglavnom tijesno surađuju, ali isto tako je vidljivo da se sa svakom generacijom pojavljuje sve više sporova između članova roda.

¹⁰⁰ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 22.

¹⁰¹ Na ist. mj.

¹⁰² Isto, str. 23.

¹⁰³ CD V, str. 141, dok. 649.

¹⁰⁴ Isto, str. 151, dok. 660.

Ban Čak

Opisujući parničenja Mihaela i Lankreta spomenuli smo i Čaka, osobu oko koje je nastala najveća pomutnja u modernoj historiografiji kada je o Međimurju riječ, pa tako i ovdje zaslužuje zasebno poglavlje. Još i danas na službenim stranicama grada Čakovca,¹⁰⁵ na službenoj stranici Muzeja Međimurja Čakovec,¹⁰⁶ na Wikipediji,¹⁰⁷ svim glavnim monografijama vezanim uz povijest Međimurja stoji da je Čakovec dobio ime po grofu Dmitru Čaku. Za tu je pomutnju krivo slavno ugarsko „pleme“ Čak (mađ. Csák), koje je među povjesničarima, i mađarskim i hrvatskim, bilo daleko poznatije od grana roda Haholda, kojima se, ruku na srce, nitko nije ni bavio.¹⁰⁸ Informaciju o Dmitru Čaku, graditelju Čakovca, u novijoj je povijesti prvi dao Zrinyi,¹⁰⁹ pozivajući se na sjećanje iz Kronike Rumaniusa i Bombardiusa Timoniusa.¹¹⁰ Pretpostavljamo da je riječ o jednoj od kronika Samuela Timona, svećenika i povjesničara, isusovca koji je živio na granici 17. i 18. stoljeća i koji je lako mogao pomiješati osobno ime Csák s imenom jednog od legendarnih ugarskih plemena. Međutim, po svemu sudeći nije ni Samuel Timon prvi koji je tako pogriješio. Rattkay piše da Žigmund Ferrari¹¹¹ navodi kako je nakon Mladena Šubića ban bio Demetrije iz obitelji Čak (*Chak*) te da je to „iskopao“ iz arhiva Banića (*Banffyja*).¹¹² No, Rattkay ne vjeruje Ferrariju jer veli da Čakovi nisu nikad imali posjede u Hrvatskoj pa nisu mogli ni biti banovima.¹¹³ Istina je da su po Mladenovoj smrti Banići banovali, točnije Nikola Banić. Istina je također da su oni bliski rođaci Čaka, utemeljitelja Čakovca, čija je loza već sredinom 14. st. počela drastično gubiti na značenju pa je sasvim logično da ih je netko na kraju 16. ili početku 17. st. naprosto poistovjetio s plemićkim ugarskim rodом Csák.

¹⁰⁵ <http://www.cakovec.hr/web/o-gradu-cakovcu/>, 10. 8. 2016.

¹⁰⁶ <http://mmc.hr/info/stari-grad-cakovec/>, 10. 8. 2016.

¹⁰⁷ <https://hr.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cakovec>, 10. 8. 2016.

¹⁰⁸ Prvi i čini se jedini koji je uvidio da je to greška je Stanko Andrić u biografskom leksikonu.

¹⁰⁹ Karoly Zrinyi, *Monografija grada Čakovca*, Čakovec, 2005., str. 38. (originalno izdanje na mađarskom je iz godine 1905. pod nazivom *Csáktornya monográfiája*)

¹¹⁰ Na ist. mj.

¹¹¹ Misli na Sigismunda Ferrariususa i njegov *De rebus Ungaricae provinciae Sacri ordinis praedicatorum*.

¹¹² Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, 2001., str. 170.

¹¹³ Rattkay, str. 170.

Štoviše, i službe koje je prema Timonovu sjećanju obnašao Dmitar Čak, zapravo je obnašao Čak, sin Buzada.¹¹⁴ Dodatnu pomutnju unosi i činjenica što su i u rodu Čakovih i u rodu Haholda gotovo u isto vrijeme istaknuti pojedinci nosili ime Stjepan. Primjerice, Rudolf Horvat spominje Stjepana od roda Čakovih kao vrlo istaknutog vlastelina Međimurja,¹¹⁵ a zapravo mora biti riječ o Stjepanu, jednomu od sinova Haholda iz Lendave, koji je pored ostalog obnašao dužnost velikog župana Varaždinske županije u vrlo osjetljivo vrijeme od 1272. do 1297. godine. Zanimljivo je da nitko nije ni pokušao objasniti kako se plemićki rod Čakovih, eto, „našao“ na području Međimurja, niti kako je odjednom „nestao“ iz izvora vezanih za Zalu. Kada bismo pratili tvrdnje sekundarne literature, lako bismo zaključili da su se oni tek iznebuha pojavili u Međimurju, izgradili utvrde i nakon toga još brže nestali...

Ovdje nije ništa drugo posrijedi doli osobno ime Čak, koje je nosio vrlo cijenjen i uvažen pripadnik roda Haholda, sin Buzada II., brat već spominjanih Buzada III., Tristana i Lankreta, unuk Buzada I. i praunuk Haholda, rodonačelnika koji je u Zali, prema Simonu de Kezi, stekao posjede u vrijeme Stjepana II. Taj je, dakle, Čak obnašao i vrlo cijenjene dužnosti poput slavonskog bana (1261.-1262. i 1269.), erdeljskog vojvode (1261.), župana Zale (1256.-1260. i 1265.-1268.) i župana Nyitre (1269.), a nismo jedino sigurni je li Čakovec utvrdio on ili njegov istoimeni sin. Začetnik je i grane Čanjija (Csányi) roda Haholda, a osim sina, koji je obnašao ulogu župana u vrlo turbulentno vrijeme od 1269. do 1308., ni jedan od njegovih potomaka nije obnašao važnije dužnosti. Nadajmo se da će ovaj rad pridonijeti tome da se nepravilnost oko osnivača grada Čakovca ispravi. Vidimo dakle koliko je malo potrebno da se potpuno pogrešni navodi u historiografiji zadrže stoljećima jer ih nitko nije provjeravao. Možemo dakle zaključiti da je ime Čakovcu dao predstavnik ugarskoga plemićkog roda njemačkog podrijetla, iz roda Haholda, koji je i udario temelje razvoja na području današnje županije Međimurje.

¹¹⁴ Mór Wertner, „A Buzád-Hahót nemzetség”, *Turul*, sz. 16, Budimpešta, 1898., str. 29-30; usp. i: Zrinyi, *Monografija grada Čakovca*, str. 38.

¹¹⁵ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 25.

Crkvena jurisdikcija

Primijetili smo već da se u brojnim ispravama vezanim za plemstvo Međimurja kao autoriteti javljaju vesprimski biskupi, ali u prvoj polovici 13. stoljeća, u vrijeme stolovanja biskupa Stjepana od roda Babonića (1225.-1247.), Zagrebačka biskupija sve oštrije zahtijeva poštivanje garantiranih joj prava.¹¹⁶ Kako je Međimurje službeno spadalo pod jurisdikciju zagrebačkog biskupa, a iz dokumenata je vidljiva češća prisutnost vesprimskog biskupa, očito je da jasne podjele crkvene nadležnosti nije bilo. Da je tome zbilja bilo tako te da se odnosi ozbiljno mijenjaju sredinom 13. st. svjedoče i isprave iz 1256. u vrijeme biskupa Filipa od Türja (1247.-1262.).¹¹⁷ Iz njih vidimo da Hahold¹¹⁸ prvo podmiruje desetinu koju pet godina nije plaćao i obvezuje se da će ju nadalje redovito plaćati. Iste godine imamo još jednu ispravu koja se tiče granica Zagrebačke biskupije,¹¹⁹ a tri godine kasnije, darovan je posjed *Szolovna*¹²⁰ u Međimurju zagrebačkom biskupu.¹²¹ Već 1260. biskup kupuje zemlju Gaj na samoj granici s Međimurjem.¹²² Očito je biskup Filip smatrao da bi posjedovanjem same zemlje na određenom području lakše mogao kontrolirati i plemstvo koje je bilo dužno podmirivati crkvenu desetinu. No, prisutnost vesprimskog biskupa na ovom području ponovo vidimo u ispravi iz godine 1264., kada upravo on skupa s banom Rolandom (od plemena Ratold, 1261.-1267.) uvodi u posjed Prelog kraljeve posebne goste, hospite.¹²³ Riječ je o godini stolovanja Timoteja (1263.-1287.), umjesto kojega je Zagrebačkom biskupijom od 1264. do 1267. upravljao Gvalterije, franjevac rodом Englez. Zanimljivo je da je i Timotej, iako papin kandidat, prije bio član kaptola Vesprimske biskupije kao arhiđakon Zale. Kako je i prijašnji biskup bio Haholdima poznat čovjek, očito je rod uspijevao utjecati na to da na čelo Zagrebačke biskupije

¹¹⁶ Više o tome: Ivan Tkalčić, „Prieporod biskupije zagrebačke u XIII. vieku“, *Rad JAZU*, Zagreb, 1877., str. 122-155; Tkalčić u radu navodi da je biskup Stjepan usko vezan uz Buzade. Kako nema druge literature koja bi nam to potvrdila, ne znamo o kakvoj je točno vezi riječ; Nada Klaić, *Povijest Zagreba*, Zagreb, 1982., str. 299-395.

¹¹⁷ CD V, str. 14-16, dok. 548-549. Filip nije bio pripadnik obitelji od Sentgrotta (Szentgróti), već obitelji od Türja, što je dokazao Pál Engel (*Középkori Magyar genealógia*, Budimpešta, 2001., CD-ROM izdanje, pod pojmom „Türje nem Szentgróti“). No, kako mu je pridjevnik bio Sentgrotski (Szentgróti), on je po svemu sudeći bio rodом iz današnjeg mjesta Zalaszentgrót, dakle, susjednog mjesta prvotno u posjedu roda Haholda, Jegersek (Zalaegerszeg) u županiji Zala.

¹¹⁸ Riječ je o Haholdu IV.

¹¹⁹ CD V, str. 42-43, dok. 566.

¹²⁰ Nismo sigurni o kojim je današnjim selima ovdje riječ.

¹²¹ CD V, str. 132-133, dok. 641.

¹²² Isto, str. 182, dok. 687.

¹²³ Horvat, *Povijest Međimurja*, str. 24.

budu postavljeni bliski im ljudi, a u konačnici su vjerojatno odnosi s biskupijama ovisili upravo o osobama biskupa.¹²⁴

Očito je također da je Međimurje, osim što je bilo granično područje između zemaljskih vlasti, bilo i granično područje što se duhovnog utjecaja tiče. Slični će se sukobi ponavljati i u budućnosti, a, naravno, utjecat će na čitavu situaciju i osobne veze između zagrebačkih biskupa i vlastelina Međimurja i Zale. Ovime ujedno završava prvi dio prosperiteta plemstva na području Međimurja. Ni dolazak ivanovaca u današnju Hlapičinu 1266.¹²⁵ nije mogao bitno utjecati na sukobe koji će zahvatiti čitavo granično područje sedamdesetih godina 13. stoljeća i trajati, uz prekide, gotovo do trećeg desetljeća narednog stoljeća.

¹²⁴ Više o tome: Marko Jerković, „Imenovanje papinog kapelana Timoteja zagrebačkim biskupom 1263. godine: studija o odnosima srednjovjekovnih središta moći“, *Croatica Christiana periodica*, vol. 39, no. 76, Zagreb, 2015., str. 27-48.

¹²⁵ Više o tome: Kalšan, *Međimurska povijest*, str. 32; Lelja Dobronić, *Templari i ivanovci u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002., str. 195.

Popis župa Zagrebačke biskupije godine 1334.

Još jedan važan dokument za povijest Međimurja popis je župa iz 1334. godine.¹²⁶ U njemu se spominje 11 međimurskih župa, od toga tri po mjestima, a osam po patronima. Po mjestima su to župa u Štrigovi s crkvom Marije Magdalene, župa u Prelogu s crkvom sv. Lovre i župa u Subotici s crkvom Blažene Djevice Marije. Osim spomenutih, tu je župna crkva sv. Trojstva koja se nalazila u Nedelišću, župna crkva sv. Marka u Selnici, župna crkva sv. Mihovila u Mihovljanu, župna crkva sv. Jurja u Svetom Jurju u Trnju, župna crkva sv. Martina u Murskom Središću, župna crkva sv. Martina u Svetom Martinu na Muri, župna crkva sv. Martina u Podturnu i župna crkva sv. Martina, najvjerojatnije u Macincu.¹²⁷ Vidimo da je izuzetno jak kult sv. Martina, sveca zaštitnika siromašnih, ali i vinara i vinogradara. Poznato je da je on dio svog plašta dao siromahu da ga ugrije, a kako je riječ prije svega o dijelu njegove vojne odore, njegovo dobro djelo je tim veće.¹²⁸

Mihovljan je prva župa koja se spominje, u privilegiju kralja Emerika iz 1203., i očito je sama župa dobila ime po svom zaštitniku.¹²⁹ Lik svetog Mihovila, elitnog Božjeg ratnika u borbi protiv zla vrlo je popularan u vrijeme križarskih ratova.¹³⁰ Baš kao i sveti Juraj, zaštitnik župe kojoj je, baš kao i Mihovil, sam dao ime. Upravo u to se vrijeme on preobražava od zaštitnika zelenila i proljeća u elitnog viteza koji ubija strašnog zmaja.¹³¹

Sva su tri zaštitnika zapravo „Božji vitezovi“, dakle, ratnici, branitelji i čuvari. Nije stoga čudno da se sv. Martin, sv. Mihovil i sv. Juraj javljaju kao patroni župa/mjesta na granici, odnosno kao zaštitnici stare kraljevske vojne/gradokmetске organizacije.

Kult Svetog Trojstva, kao i kult Blažene Djevice Marije, evanđelista Marka i Marije Magdalene ne treba posebno objašnjavati, međutim, kult sv. Lovre u Prelogu

¹²⁶ Više o dokumentu: Josip Butorac, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1351. godine*, Zagreb, 1984.

¹²⁷ Kalšan, *Međimurska povijest*, str. 31

¹²⁸ Marijan Grgić, „Martin“, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva [dalje: Leksikon]*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb 2000., str. 428.

¹²⁹ Isto, str. 29.

¹³⁰ Branko Fučić, „Mihovil“, *Leksikon*, str. 433.

¹³¹ Marijan Grgić, „Juraj“, *Leksikon*, str. 340.

je vrlo zanimljiv. Sveti je Lovro, između ostalog, bio zaštitnik od požara,¹³² a kako na području današnje kontinentalne Hrvatske u to vrijeme nije bilo puno kamenih građevina do 14. st., strah je od požara morao biti velik i u Međimurju.¹³³

¹³² Marijan Grgić, „Lovro“, *Leksikon*, str. 415.

¹³³ Tko zna, da je župa Mursko Središće za zaštitnika uzela Lovru umjesto Martina, možda bi izbjegla požar koji je župu poharao poslije godine 1501. Strah od požara obilježit će međimursku svakodnevnicu sve do suvremenog doba, a ulogu glavnog zaštitnika preuzet će sveti Florijan.

Obnovljena uloga graničnog područja

Da bismo razumjeli što se točno događalo sedamdesetih godina 13. stoljeća, moramo se vratiti dva i pol desetljeća u prošlost. Godine 1246. izumire dinastija Babenbergovaca, štajerskih i austrijskih vojvoda i njihovi posjedi vrlo brzo postaju metama njihovih susjeda, Arpadovića i Pšemislovića.¹³⁴ Obje strane su svoje pravo na te posjede temeljile na ženidbenim vezama, a prvi mir, uz papino posredovanje, potpisan je još 1254. u Budimu i tada je Austrija pripala Otokaru, a Štajerska Beli IV., gdje on postavlja svojeg sina na vlast.¹³⁵ Dolazilo je do novih sukoba i ponovo su potpisivana primirja, pa tako se prilikom mira u Beču 1260. Bela odriče Štajerske u korist Otokara.¹³⁶ Situacija se nije bitno mijenjala sve do poraza Otokara na Moravskom polju 1278., a i nakon toga se tek prelila u stanje potpunog bezvlašća u Ugarskom Kraljevstvu, gdje svi ratuju sa svima.

Još je jedan faktor vrlo bitan u čitavoj priči. Po provali Mongola 1241., na vidjelo je došla jedna velika slabost Ugarskog Kraljevstva. Utvrde, koje bi trebale jamčiti sigurnost elite pokazale su se nedovoljno kvalitetnima. Kralj je također davao razne olakšice plemstvu, kako bi iznova naselili opustošene zemlje. Kao epilog svega, oni odlučuju graditi i utvrde koje su s jedne strane branile Kraljevstvo od novih napada, ali s druge u istoj mjeri osiguravale sve veću neovisnost plemstva na svojim posjedima u odnosu na središnju vlast.¹³⁷ Kako je vrijeme odmicalo, ta je neovisnost postala sve izraženija, pa ne treba čuditi što u jeku čestih promjena na prijestolju nakon Bele dolazi do građanskog rata koji će potrajati gotovo pola stoljeća. Nećemo u detalje objašnjavati sve političke okolnosti na tlu Ugarskog Kraljevstva u posljednim desetljećima 13. i prvim desetljećima 14. stoljeća, već ćemo se pokušati držati onoga što je bitno za prostor Međimurja, a to su prije svega odnosi sa susjednom Štajerskom. Literatura koja se bavi Međimurjem uglavnom šuti o tom razdoblju, tako da ćemo se najviše oslanjati na slovensku historiografiju koja se često služila i austrijskim diplomatskim zbirkama, a neke će stvari i dalje, do novih istraživanja, ostati nerazjašnjene.

¹³⁴ Erich Zöllner – Therese Schüssel, *Povijest Austrije*, Zagreb, 1997., str. 82.

¹³⁵ Isto, str. 83; Péter Hanák, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 1995., str. 44.

¹³⁶ Na ist. mj.

¹³⁷ Hanák, *Povijest Mađarske*, str. 42-43; O problemima Kraljevstva za vladavine Bele IV. više vidi: Engel, *The Realm*, str. 95-107; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 1, str. 243-275; Ferdo Šišić, *Povijest Hrvata*, Split, 2004., str. 184-196.

Rod Haholda u drugoj polovici 13. stoljeća

Već smo napominjali da određene grane roda Hahold djeluju sve više samostalno, pa tako do druge polovice 13. stoljeća imamo čak pet jakih i dobrostojećih grana. Osim Haholdove od lendavskih Haholda te Buzadove, aktivne su i grana Csanyi od Čaka, Arnoldova grana i Ponićeva grana. Čini se da je Čak u najvećoj mjeri naslijedio posjede Mihaela, koji očito osim sina nije imao muških nasljednika. Primjećujemo također da je od pet grana njih četiri poteklo od Buzada I. Čini se da su prije svih Arnoldova i Ponićeva grana bile te koje su čitav rod dovele u nemilost kralja. Znamo dakle da su sinovi Arnolda II., Arnold III. i Nikola, od kralja izgubili posjed Pölöske jer su se pokazali nevjernima za vrijeme sukoba s Otokarom.¹³⁸ Oni su nakon toga taj posjed u jeku ratnih zbivanja i povratili, međutim, upravo ih je zbog toga kralj nanovo kaznio i dao taj posjed nekom Poniću iz roda Nikolinog (nemaju veze s granom Ponića od roda Haholda).¹³⁹ Upravo su članovi grane Arnold skupa s članovima grane Ponić upadali u stalne sporove s članovima roda Jáka i jedan za drugim te sporove na sudu gubili, a uz to i brojne stečene posjede prodavali ispod cijene.¹⁴⁰ Godine 1267. sinovi Arnolda I. sinovima Ebeda Jáka krađu veću svotu novca ili nekih drugih vrijednosti pa se taj slučaj na sudu vukao dvije godine. Na kraju je kralj Bela IV. sinovima Jáka dozvolio da silom dovuku optužene Farkaša i Keleda II., sinove Keledove iz loze Arnold, pred sud, uz napomenu da ih imaju pravo i ubiti ako bi se ova dvojica opirala. Slučaj je završio novčanom kaznom i kaznom pritvora.¹⁴¹ Kraljeva dozvola da se ta dvojica članova Arnoldove grane roda Haholda ako ustreba i usmrte dovoljno govori o srozavanju njihova ugleda tih godina. Imamo također pokazatelje financijske krize Keleda tih godina.¹⁴² Razdoblje konstantne nesigurnosti i vječitih razmirica stvorilo je veliku konkurentnost kod plemstva i u takvim se okolnostima potomci Buzada I. nisu najbolje snašli. Godine 1272. oni su međusobno podijelili nekretnine i u toj podjeli ne sudjeluju jedino Haholdi iz Lendave.¹⁴³ Uz financijske i brojne druge probleme, dio je roda Hahold odlučio uspjeh potražiti samostalno, bez odlučivanja ostalih članova

¹³⁸ Kerec, *Szecsiji*, str. 127.

¹³⁹ Na ist. mj.

¹⁴⁰ Isto, str. 122-127.

¹⁴¹ Isto, str. 122.

¹⁴² Isto, str. 123.

¹⁴³ Isto, str. 128.

roda. Iste te godine se, primjerice, Hahold IV. Lendavski prvi put imenuje kao *Hoholdus Dominus de Lindua*.¹⁴⁴ Kako Lendavski ne sudjeluju u podjeli rodovskih nekretnina, čini se da su već prije svoju politiku samostalno provodili i odlučili svoj identitet vezati uz posjed Donja Lendava. Smatramo da su se na to odlučili iz dva razloga. Prvi je što su očito shvatili da se nalaze na vrlo osjetljivom području usred nemirnih vremena, dok je drugi razlog razmimoilaženje s politikom i stavovima drugih grana roda. Dok su se potomci Buzada u narednim desetljećima kockali, oni su izgleda odlučili unatoč svim nedaćama sebe čvrsto vezati uz ugarskog kralja, pa su tako već 1278. i prvi put dali bana iz svoje grane. Riječ je naime o Stjepanu, koji se naziva *Stephanus, filius condam Haholth, regni (nostri) Schaluoniae Banus*.¹⁴⁵ Isto tako, nitko osim lendavske grane roda nije od 14. stoljeća obnašao bitne funkcije u Kraljevstvu, pa možemo zaključiti da se strategija Buzadove strane baš i nije isplatila. Ovu identifikaciju pomoću posjeda dakle ne možemo pripisati ničemu drugom osim trenutnim okolnostima u kojima su se Haholdi Lendavski našli. Iako su ovdje napravili jasan odmak od ostatka roda, nemojmo misliti da su time i zaboravili na svoje korijene. Vidjet ćemo da će kroz desetljeća i stoljeća itekako ostati svjesni svoje pripadnosti rodu.

Ipak, zanimljiva je priča Ivana de Buzada, splitskog nadbiskupa koji se čak nazivao i *Dalmatiae, Croatiae Sclavoniaeque primas*, što bi značilo da je u hrvatskim zemljama igrao onu ulogu kakvu ostrogonski nadbiskup ima u ugarskim.¹⁴⁶ O njemu nemamo puno podataka izuzev onih vezanih uz poslove Splitske nadbiskupije, međutim, zanimljivo je što se identificirao po Buzadu iako potječe od Haholda Lendavskih. To nas zapravo i ne mora čuditi ako se sjetimo da je Buzad poginuo u crkvi od ruke Mongola i time preminuo kao mučenik, kojega se slavi i u katoličkom kalendaru. Očito je Ivan odlučio da mu je korisno identificirati se upravo po njemu, pa tako ispada da u vrijeme kada Haholdi Lendavski makar naizgled rade odmak od ostatka roda, jedan od njihovih najuglednijih članova ponosno ističe svoju vezu s Buzadom.

Ne znamo na koncu kada i kako članovi ostalih grana roda Haholda točno gube pojedini posjed u Međimurju, ali možemo pretpostaviti da su neke zbog

¹⁴⁴ Škafar, *Dolnjelendavska rodbina Hoholt*, str. 43.

¹⁴⁵ Zelko, *Prekmurje*, str. 302.

¹⁴⁶ Tek nekoliko podataka o njemu nalazi se u: Slavko Kovačić, „Ivan de Buzad“, *Hrvatski biografski leksikon*, 1989., mrežno izdanje dostupno na: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3277>, 28. 9. 2016.

financijske oskudice i konstantnih upada napustili i sami, a neke prodali debelo ispod cijene, baš kao što su radili i s posjedima na ostalim područjima.¹⁴⁷ Znamo da im je kralj Ladislav čak i vratio njihovu važnu utvrdu Pölösku,¹⁴⁸ ali isto tako znamo da su im 20 godina kasnije tu utvrdu silom oduzeli Gisingovci,¹⁴⁹ plemićka obitelj koja je dominirala čitavom zapadnom Ugarskom i posjedovala vojnu silu s kojom se mogla suprotstaviti doslovno svakome.

¹⁴⁷ Kerec, *Szecsiji*, str. 125.

¹⁴⁸ Isto, str. 127.

¹⁴⁹ Isto, str. 128.

Građanski rat, Štajerska i Gisingovci

Nisu nam poznati izvori koji bi svjedočili o događajima u Međimurju u vrijeme otvorenih sukoba između Ugra i Nijemaca. Rudolf Horvat veli da su do posjeda u Međimurju stigli Gisingovci, kako bi navodno mogli biti imenovani banovima u Slavoniji.¹⁵⁰ Kako su Gisingovci u to vrijeme zauzeli prostor gotovo čitave zapadne Ugarske, vrlo je izgledno da su u određenom trenutku kontrolirali i Međimurje, ili barem dio Međimurja, premda ispravi koja bi to potvrđivala nema ni traga.¹⁵¹ Rudolf je Horvat inače vrlo precizan što se bilježaka tiče. Već smo spominjali da je svim sljedećim istraživačima enormno olakšao posao i bilo nam je odmah sumnjivo kako se nije našla i ova listina među bilješkama, sve dok nismo pronašli odgovor u radu Marije Karbić. Naime, kako bi stekli posjede na tlu Slavonije i bili u mogućnosti obnašati visoke dužnosti, Gisingovci su došli do posjeda južno od Drave, oko područja današnje Koprivnice.¹⁵² Kako je Rudolf Horvat gorio od želje da dokaže da je barem Međimurje, ako ne i čitava Zala, oduvijek u sastavu Hrvatske ili makar Slavonije, tako je brže-bolje napisao da Gisingovci kupuju posjed u Međimurju e da bi mogli postati hrvatskim plemstvom.

Gisingovci potječu od roda Heder njemačkoga plemićkog podrijetla, i u vrijeme staleških borbi igrali su ključnu ulogu u Ugarskom Kraljevstvu. Nećemo se njima potanko baviti, pošto je literature o njima sasvim dovoljno,¹⁵³ baš kao i o razdoblju koje proučavamo.¹⁵⁴ Ono što je nama bitno za Međimurje je prije svega to što se opet našlo u poziciji mjesta stalnog pustošenja. Vidjeli smo već da su potomci Buzada I. polako upadali u probleme i nisu se najbolje snalazili te im u takvoj situaciji definitivno nije bilo u interesu ulagati u područja velike nesigurnosti. Već smo rekli da ne znamo što se točno događalo s pojedinim međimurskim posjedima Haholda, ali pošto desetljećima kasnije traže prava na neke od njih, možemo pretpostaviti da su se jednostavno strateški povukli. Možda su neki od njih prešli i u službu štajerskih

¹⁵⁰ Horvat, *Povijest Međimurja*, str. 28.

¹⁵¹ Ako su im posjedi između Mure i Drave uopće bili zanimljivi u vrijeme konstantnih pustošenja.

¹⁵² Karbić M., *Gisingovci*, str. 22; V. Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. II, str. 14-15; V. Klaić, *Hrvatski hercezi i bani*, str. 155; N. Klaić, *Koprivnica u srednjem vijeku*, Koprivnica, 1987., str. 56-60.

¹⁵³ N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb, 1976.; Karbić M., *Gisingovci*, str. 21-27 i u članku navedena literatura.

¹⁵⁴ Bilo koja sinteza mađarske povijesti donosi sasvim dovoljno podataka.

kapetana.¹⁵⁵ No, kako se u Štrigovi spominje izvjesni Arnold, može se pretpostaviti da je to mjesto/utvrda ostalo u rukama Haholda izvjesno vrijeme. Mi naime znamo da je Štrigova utvrđena po svemu sudeći već u 13., a kao takva se točno navodi u prvoj polovici 14. stoljeća, ali ne znamo tko ju je utvrdio, ni-kada. Nije stoga nemoguće da je Arnold III., praunuk Buzada, vladao Štrigovom određeno vrijeme i u službi štajerskog kapetana. Promjena strana u vrlo turbulentno vrijeme građanskih ratova nije ništa novo, posebno ne u situaciji povećane konkurentnosti i opadanja moći obitelji. Smatramo i da u čitavom tom razdoblju nije došlo do useljavanja novih plemićkih obitelji na području Međimurja. Vjerojatno je štajerski kapetan u suradnji s Arnoldom III. zaposjео utvrde Čakovec i Štrigova kao dvije strateške točke u ratnim sukobima.

Koliko su spomenuti Gisingovci bili moćni, govori i sudbina Haholda Lendavskih. Čini se da su im se prilikom jednog od sukoba¹⁵⁶ i Haholdi našli na putu, a osveta je bila silovita. Ne zna se točno koje godine, ali vjerojatno su u prvom desetljeću 14. stoljeća Gisingovci uzeli Haholdima i njihov matični posjed, Donju Lendavu i pljačkali po čitavom području Prekmurja.¹⁵⁷ Čini se da Haholdi Lendavski nakon toga potpuno nestaju iz političkog života Međimurja i Prekmurja, sve do 1319., kada su i Gisingovci od raznih udruženih vojski pretrpjeli velik poraz.¹⁵⁸ Gisingovci su na vrhuncu moći tako držali posjede u 17 županija, imali preko 500 sela i 50 tvrđava, te se smatra da su bili u stanju podići vojnu silu od nekoliko tisuća ljudi.¹⁵⁹ Svi važniji članovi roda su obnašali najviše funkcije u Kraljevstvu, poput palatina, banova i župana.¹⁶⁰

I tako, na kraju, ne možemo znati što se točno događalo s Međimurjem sve do godine 1328., kada opet dolazi pod kontrolu ugarskog kralja. Možda je Stjepan V. (1270.-1272.) navedeno područje prodao za 4.000 maraka u finom srebru,¹⁶¹ ali najbolje bi bilo zaključiti da je naprosto okupirano i, kroz silne ratove, promjene

¹⁵⁵ Kalšan, *Međimurska povijest*, str. 35.

¹⁵⁶ Gisingovci su se često nalazili na suprotstavljenoj strani ugarskog kralja.

¹⁵⁷ Zelko, *Prekmurje*, str. 27.

¹⁵⁸ Isto, str. 28; pogledaj i rad: Hrvoje Kekez, „Između dva kralja: plemićki rod Babonića u vrijeme promjene na ugarsko-hrvatskom prijestolju, od 1290. do 1309. godine“, *Povijesni prilozi*, vol. 35, no. 35, Zagreb, 2008., str. 61-87.

¹⁵⁹ Karbić M., „*Gisingovci*“, str. 21.

¹⁶⁰ Isto, str. 22.

¹⁶¹ Zrinyi, *Monografija grada Čakovca*, str. 42.

strana vodećih faktora, završilo u rukama štajerskog kapetana.¹⁶² Velikih gotovo šest desetljeća stagnacije i pustošenja ostavit će dugotrajni trag na tom području i trebalo je proći više desetljeća kako bi Međimurje postalo poželjnim vlastelinstvom. U ovom razdoblju pustošenja dvije su ključne tvrđave, Čakovec i Štrigova, postale okosnicom budućega jedinstvenog posjeda između Mure i Drave.

¹⁶² Engel, *The Realm*, str. 136.

Povratak u vlasništvo ugarskoga kralja

Godine 1328., dakle, Ulrik od Walseea, štajerski kapetan, vraća kralju Karlu Robertu posjede između Mure i Drave.¹⁶³ To je područje, međutim, i dalje očito bilo nestabilno, što jako dobro vidimo i u ispravi iz koje doznajemo da na tom području dobiva posjed izvjesni Donko, sin Dominika. Naime, on je s kraljem mijenjao posjed Oravu za onaj između Drave i Mure s utverdama Čakovec i Štrigova.¹⁶⁴ No, očito nije bio zadovoljan stanjem na novostečenomu međimurskom posjedu, pa je zatražio od kralja novu zamjenu za posjede u Komaranskoj županiji,¹⁶⁵ a nakon toga i sam grad Komarno (*Komárom*).¹⁶⁶ Osim stanja samog posjeda, iz ovih isprava prvi put saznajemo i da je Međimurje do tog vremena već obilježeno dvjema spomenutim utverdama koje se navode kao *castra nostra*. Tko je dao ime i utvrdio Čakovec smo već zaključili, dok bismo za Štrigovu rekli da ju je utvrdio Arnold iz roda Haholda. Bilo kako bilo, stanje u međurječju je bilo takvo da je spomenuti Donko odbio na tom mjestu razvijati svoj posjed. Zanimljivo je da, prema Horvatu, dio Međimurja tada odlazi u ruke potomstva starih posjednika. On tako spominje Ivana, sina Haholdova, zatim Ivana, sina Egidijeva i Petra, sina Čakova od Kane.¹⁶⁷ Nismo sigurni odakle Horvatu taj podatak, ali ne vidimo ni zašto bi ga izmišljao. Sve navedene članove možemo povezati s granom roda Hahold, Čanji (*Csányi*).¹⁶⁸

Čini se da se stanje počelo popravljati tek nakon 1337., kada Karlo Robert (1301.-1342.) kreće u vojni pohod na austrijske zemlje i stiže čak do Ljubljane.¹⁶⁹ Vojvoda Albert II. daje nakon toga i posljednje utočište Gisingovcima, koji su još uvijek pružali otpor ugarskom kralju, dakle, s prekidima, punih sedam desetljeća.¹⁷⁰ Ne možemo znati kome Međimurje u to vrijeme nominalno pripada i je li u posjedu ugarskog kralja čitavo to vrijeme ili ga daje nekim plemićima na uživanje, kao možda Héderváryima koje spominje Zrinyi.¹⁷¹ Mi tek pouzdano znamo da godine 1350. kralj Ludovik Veliki (1342.-1382.) zbog zasluga u napuljskim vojnim pohodima posjed

¹⁶³ Ivan Kukuljević Sakcinski, *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb, 1861., str. 104.

¹⁶⁴ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 34.

¹⁶⁵ CD X, str. 109, dok. 68.

¹⁶⁶ Isto, str. 167-168, dok. 111.

¹⁶⁷ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 34.

¹⁶⁸ <http://genealogy.euweb.cz/hung/banffy1.html>, 17. 8. 2016.

¹⁶⁹ Engel, *The Realm*, str. 136.

¹⁷⁰ Na ist. mj.

¹⁷¹ Zrinyi, *Monografija grada Čakovca*, str. 42.

između Mure i Drave daje Stjepanu Lackoviću, dotadašnjem erdeljskom vojvodi.¹⁷² Ovime je područje današnjeg Međimurja, nakon praktički osam desetljeća bezvlašća, konačno došlo u ruke jedne moćne ugarske velikaške obitelji, koja će kasnije i svoj identitet vezati uz sam posjed. Vidjet ćemo da će se to područje razviti u vrlo poželjno vlastelinstvo koje će i nakon Lackovića posjedovati najveći uglednici Kraljevstva.

¹⁷² Kukuljević Sakcinski, *Jura Regni*, str. 118; CD XI, str. 619, dok. 477.

Banići Lendavski u prvoj polovici 14. stoljeća

Sve do sredine 14. stoljeća na području Međimurja i Prekmurja, dakle, možemo pratiti tek lendavsku granu Haholda. Oni su nakon već spomenute pobjede nad Gisingovcima iz 1319. očito u problemima, jer izgleda da su Gisingovci po odlasku s matičnog posjeda Haholda spalili sve dokumente koji bi Haholdima potvrđivali pravo na njihov patrimonij.¹⁷³ Zato Nikola I. Hahold, koji jedini u generaciji Haholda Lendavskih ima potomstvo, od kralja traži potvrdu svojih posjeda. Tako kralj godine 1322. traži od vesprimskog kaptola da provjeri svoju arhivu te da izvidom i ophodom terena utvrde stanje glede posjeda Nikoline obitelji.¹⁷⁴ Kralj je potom Nikoli potvrdio posjede, ali čini se da je i dalje ostao skeptičan, pa tako godinu kasnije šalje izaslanika da provjeri točnost navoda vesprimskih kanonika o nestalim listinama, a nekoliko dana kasnije šalje i svoje istražitelje da točno utvrde sve posjede Haholda.¹⁷⁵ Među tim posjedima nama su posebno zanimljivi oni u Međimurju. Tu je zasigurno riječ o Damasu, vjerojatno današnjem Domašincu za koji piše da se nalazi između Mure i Drave.¹⁷⁶ Sigurni smo da se barem još jedan od nabrojanih posjeda nalazio u današnjem Međimurju, pošto znamo da naselje kraj Štrigove danas nosi naziv Banfi. Zanimljiva nam je i isprava iz godine 1335., gdje Nikola Lendavski, predstavljen kao kraljevski konjušar i veliki župan Zale presuđuje u jednom sporu u županiji.¹⁷⁷ Konačno, u dva navrata, od 1343. do 1346. i zatim od 1353. do 1355., Nikola se Hahold naziva *banus tocius Schlavoniae*.¹⁷⁸ U vrijeme dok su druge grane roda tonule u prosječnost, lendavskim se Haholdima isplatila vjernost kruni, a upravo je Nikola rodonačelnik grane roda čiji članovi, odnosno već njegovi sinovi, ističu pridjevnik Banffy, dakle sinovi bana – Banići.¹⁷⁹ Sličan primjer imenovanja grane roda koja je potekla od hrvatskoga bana Pavla I. – Banići – imamo i kod roda Šubića.¹⁸⁰

¹⁷³ Kerec, *Szecsiji*, str. 223.

¹⁷⁴ Na ist. mj.

¹⁷⁵ Isto, str. 224-225.

¹⁷⁶ Isto, str. 226.

¹⁷⁷ *Viri za zgodovino Prekmurja*, str. 52-54.

¹⁷⁸ Zelko, *Prekmurje*, str. 303.

¹⁷⁹ Kerec, *Szecsiji*, str. 105.

¹⁸⁰ O Šubićima vidi: Damir Karbić, „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Vol. 22, Zagreb, 2005., str. 1-26.

Nikola je kao ban bio vrlo ažuran u obnašanju svojih dužnosti. Vidimo tako da se, unatoč starim zakonima prema kojima tridesetinu trebaju plaćati samo sitni trgovci, i to samo na uvezenu robu, tridesetina počela naplaćivati i domaćim trgovcima i to na robu koja se izvozila.¹⁸¹ Nakon što su se gradečki trgovci požalili, kraljica Elizabeta šalje Nikolu da ispita cijeli slučaj, pa on 1343. prepušta temeljitu istragu Zagrebačkom kaptolu. Nakon što su ga knez Dujam III. Krčki i kaptol obavijestili tko i što se u ime tridesetine plaća, on je sazvao 8. kolovoza 1343. sabor u Križevcima, gdje je odredio da se tridesetina od tada plaća samo na uvezenu robu iz Njemačke ili Italije.¹⁸² Čini se i da je bio u sporu s biskupom zagrebačkim, radi daće u Vlaškoj ulici koja se biskupu nije svidjela, pa je kralj naredio da se daća ukine. Nikola se branio neupućenošću.¹⁸³ Vidimo da Nikola vrlo savjesno uzastopce godinama poziva u svojem banatu da se bez odgoda isplaćuju desetine zagrebačkom biskupu,¹⁸⁴ međutim, vidimo i da ga je kralj jednako ustrajno morao podsjećati na tu obvezu. Tako ga 25. rujna 1345. poziva Ludovik da utjera u svom banatu desetinu za biskupa,¹⁸⁵ zatim isto ponavlja 31. srpnja 1346.,¹⁸⁶ potom 1. kolovoza 1347.,¹⁸⁷ a na koncu i dva tjedna nakon toga u Budimu.¹⁸⁸ Kako je kralj morao višestruko podsjećati Nikolu na izvršavanje svojih obaveza, možemo posumnjati da su odnosi sa zagrebačkim biskupom i dalje bili prilično hladni i da je Nikola vjerojatno prešutno prelazio preko neplaćanja desetine.

Kao ban, Nikola je i vojno aktivan pa se uključuje u politiku ograničavanja moći velikaških obitelji, koju Anžuvinci provode tijekom čitave prve polovice 14. stoljeća. On tako po nalogu kralja 1344. predvodi pohod na Nelipčevu udovicu Vladislavu, koja je bila iz obitelji knezova Krbavskih od roda Gusića.¹⁸⁹ U prvom je pohodu izborio na kraju neispunjeno obećanje da će se pokoriti kralju i predati Knin, a u ponovljenom, zajedno s bosanskim banom Stjepanom, natjerao je Vladislavu da pristane kralju predati sve kraljevske gradove, uključujući i Knin, ako kralj njima preda gradove u Cetinskoj i Kliškoj županiji.¹⁹⁰ Nisu Nelipići bili jedinom obitelji koju je po

¹⁸¹ Karbić M., *Banići*, str. 15.

¹⁸² Isto, str. 15-16.

¹⁸³ Isto, str. 16.

¹⁸⁴ Isto, str. 17.

¹⁸⁵ CD XI, str. 235, dok. 181.

¹⁸⁶ Isto, str. 317, dok. 237.

¹⁸⁷ Isto, str. 385, dok. 297.

¹⁸⁸ Isto, str. 391, dok. 297.

¹⁸⁹ Karbić M., *Banići*, str. 18.

¹⁹⁰ Na ist. mj.

nalogu kralja Nikola Banić silio na pokornost. Slične je akcije vodio i protiv Kurjakovića od roda Gusića i Ugrinića od roda Šubića te je Nikola tako kao nagradu stekao i položaj bana čitave Sklavinije (*banus totius Sclavoniae*), dakle bana svih krunovina južno od Drave.¹⁹¹ Osim pohoda unutar Kraljevstva, Nikola je sudjelovao i u borbama Ludovika s Mlečanima.¹⁹² Kralj je očito bio vrlo zahvalan za Nikoline usluge i doprinos u jačanju njegove moći pa je tako njegove posjede Lendavu i Lenti izuzeo iz sudbene nadležnosti svih državnih tijela osim samoga kralja.¹⁹³

Iz svega je navedenog jasno da su se Haholdi Lendavski – kasniji Banići – nakon burnog razdoblja u kojem su ostali bez matičnog posjeda, uzdigli do razine velikaša od najvećeg kraljevog povjerenja. I u nastavku rada pratit ćemo njihovu sudbinu, iako će se ostali članovi roda, koji su stolovali u Međimurju, pojaviti tek u epizodnim ulogama. Dojma smo da su Haholdi Lendavski, unatoč tome što nisu nikada držali Čakovec, a možda ni Štrigovu, bili najutjecajniji plemići Međimurja u razdoblju srednjeg vijeka. Njihovo je djelovanje obilježilo sva razdoblja, od prvih pisanih izvora vezanih za posjede u Međimurju pa do samoga kraja srednjeg vijeka. Razdoblje prosperiteta u vrijeme Karla Roberta i Ludovika Velikog nakon perioda podređenosti u vrijeme „Gisinške fajde“ prvo je, ali ne i posljednje, „dizanje iz pepela“ ove izuzetno zanimljive obitelji.

¹⁹¹ Na ist. mj.

¹⁹² Isto, str. 19.

¹⁹³ Na ist. mj.; CD XI, str. 376, dok. 285.

Lackovići

Na početku rada govorili smo o njemačkim vitezovima koji stižu u Ugarsku. Dok je rod Haholda došao u drugoj polovici 12. stoljeća, neki su stigli i puno prije. Jedan od rodova koje Simon de Keza spominje je i rod Hermana, koji dolazi iz Nürnberga.¹⁹⁴ Istu priču potvrđuje nam i *Požunska kronika*, prema kojoj je rod Hermana stigao s kraljicom Gizelom, suprugom Stjepana I.¹⁹⁵ Rod je Hermana po svemu sudeći u Ugarskoj još od 10. stoljeća, a u izvorima se prvi put spominje tek 1226. godine.¹⁹⁶ O rodu Hermana govori i *Bečka ilustrirana kronika*, u kojoj stoji da je rod siromašan, čak ih se naziva slobodnim ljudima, tako da je upitno je li riječ o rodu proisteklom iz klasičnog plemstva.¹⁹⁷ Rodonačelnik je Lackovića bio Lack, ili Ladislav, sin Dionizija od roda Hermana,¹⁹⁸ koji je obnašao dužnost župana Sikula i župana Bistrice (*Beszterce*). Marija Karbić smatra da je pozitivan impuls u njegovoj karijeri odigralo srodstvo sa sucem kraljevskog dvora, Lambertom od istoga roda Hermana.¹⁹⁹ Kao što smo već spomenuli, njegov sin, Stjepan, 1350. dobija Međimurje s utvrdama Čakovec i Štrigova, a isti su posjedi godinu dana kasnije i potvrđeni od strane kraljice Elizabete.²⁰⁰

Kako bismo dobili dojam o ugledu i snazi Stjepana Lackovića u Ugarskom Kraljevstvu 14. stoljeća, trebamo zaviriti u službe koje je obnašao. Počeo je kao magistar konjušara (1326.-1343.), pa nakon toga postao magistar tavernika. Osim toga, obnašao je dužnosti župana Njitranske, Šoprunske, Zagorske, Željezne i Solnočke županije, bio kaštelan utvrda Branč, Beckov i Holič te, na koncu, 1344. postaje i erdeljskim vojvodom.²⁰¹ Vidimo, dakle, da je dužnosti obnašao po čitavu Kraljevstvu i da je očito bio utjecajna osoba u koju kraljevi, kako Karlo Robert, tako i Ludovik Veliki, imaju visoko povjerenje. Stjepan je sudjelovao i u brojnim kraljevim vojnim aktivnostima. Srećemo ga tako u opsadi Zadra, gdje je zajedno sa Stjepanom

¹⁹⁴ Karbić M., *Lackovići*, str. 14.

¹⁹⁵ Na ist. mj.

¹⁹⁶ Na ist. mj.

¹⁹⁷ Na ist. mj.

¹⁹⁸ Na ist. mj.; Vjekoslav Klaić, „Hrvatski hercezi i bani za Karla Roberta i Ljudevita I. (1301-1382)“ *Rad JAZU*, knj. 53, Zagreb, 1900., str. 63; János Karácsonyi, *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*, Budimpešta, 1900., str. 617-634.

¹⁹⁹ Karbić M., *Lacković*, str. 15.

²⁰⁰ CD XI, str. 619, dok. 477; CD XII, str. 11-12, dok. 9.

²⁰¹ Karbić M., *Lackovići*, str.15-16.

Kotromanićem optužen od građana Zadra za primanje mita od Mlečana.²⁰² Bio je također vrhovni kraljev kapetan za vrijeme pohoda u Napuljsko Kraljevstvo.²⁰³ Ludovik se, naime, tijekom tog pohoda zbog kuge odlučio vratiti, a Stjepan je unatoč zapovjedništvu nad demotiviranom i oslabljenom vojskom uspio pobijediti brojniju vojsku Ludovika Tarentskog kod Napulja. No, njegov je položaj i dalje bio težak jer su se pobunili i ostali gradovi, tako da je on prisiljen u vjernim mu gradovima ostaviti posade i vratiti se u Ugarsku kako bi o svemu obavijestio kralja. Kad se vratio s novom vojskom, ponovo je potukao Ludovika Tarentskog ispred Napulja. Nakon izdaje od strane nekih svojih plaćenika, u pomoć je morao pozvati kralja, a u kraljevu su pohodu sudjelovala i Stjepanova braća.²⁰⁴ Zbog tih je uspjeha u konačnici i nagrađen Međimurjem. Bliskost s kraljem vjerojatno barem djelomično duguje i svom bratu Dioniziju, koji je gradio crkvenu karijeru, a jedno je vrijeme bio i tutorom kralja Ludovika.²⁰⁵ Iako su Stjepan i njegova brojna braća imali posjede po čitavom Kraljevstvu²⁰⁶ i bili jedni od najbogatijih ljudi svog vremena,²⁰⁷ ovdje ćemo se prije svega baviti likom Stjepana Lackovića, njegova istoimena sina i njihovim poslovima u Međimurju. Još godine 1351. i 1352. Stjepan je bio banom pa ga nalazimo u brojnim ispravama.²⁰⁸ Za nas je svakako najzanimljivija ona u kojoj dva dijela posjeda Ledenice u Međimurju priznaje nekom Benediktu i njegovu rodu iz Sv. Ivana kraj Koprivnice.²⁰⁹ Taj se posjed nalazio na području između današnjeg Šenkovca i Lopatinca.²¹⁰ Zanimljivo, kao susjedni posjedi spominju se i posjedi slobodnjaka, odnosno gradokmeta Ivana, sina Jurja iz *Wratha*, i posjed stanovitog Leustahija, sina *iobagiona* Mihaela. Spominje se potom vinograd crkve u Krplivniku (mađ. Kapornak), kao i posjed Petra, sina Kolara, građanina Krplivnika.²¹¹ Iz te isprave, kao i iz one o posjedima lendavskih Banića, vidimo dakle da Međimurje nije jedinstveno

²⁰² Isto, str. 16; Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, 5. sv., Zagreb, 1982., 2, str. 107.

²⁰³ Vijesti o ovom pohodu donosi nam János Thuróczy u svojoj kronici. Vidi: János Thuróczy, *Chronicle of the Hungarians*, prir. Pál Engel, Bloomington, 1991. To su primijetili još Vjekoslav Klaić i Rudolf Horvat, kao i, naravno, Marija Karbić.

²⁰⁴ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, 2: 110-115, 123-124; V. Klaić, *Hrvatski hercezi i bani*, str.63; Karbić M., *Lackovići*, str. 17.

²⁰⁵ Karbić M., *Lackovići*, str. 19.

²⁰⁶ Imali su posjede u petnaest županija, od Erdelja do granice s Štajerskom. Vidi: Karbić M., *Lackovići*, str. 22.

²⁰⁷ Engel, *The Realm*, str. 182.

²⁰⁸ Karbić M., *Lackovići*, str. 18-19.

²⁰⁹ CD XII, str. 126., dok. 87.

²¹⁰ Kalšan, *Međimurska povijest*, str. 37.

²¹¹ CD XII, str. 126-127, dok. 87.

vlastelinstvo, već da i dalje ondje posjede drži više plemićkih obitelji. Ne možemo međutim saznati jesu li oni u vazalnom odnosu s gospodarima Čakovca i Štrigove.

Očito se po uređenju situacije na ugarskom dijelu područja između Mure i Drave javljaju i članovi roda koji je nekada vladao tim područjem, roda Haholda, koji opetovano pokušavaju 1351., 1363. i 1376. dokazati da su to njihovi posjedi.²¹² Utjecaj je Buzadove grane roda drastično pao krajem tog stoljeća, a ni Haholdi Lendavski, odnosno Banići, nisu uspjeli tada dobiti spor vezan za Čakovec i Štrigovu, unatoč tome što su bili vrlo utjecajni, što ćemo u nastavku rada i vidjeti.²¹³

Sinovi Stjepanovi, Emerik i Stjepan Čakovečki, imali su jednako uspješne karijere kao i otac te dogurali do časti palatina, najviše časti uz kralja. Obojica su bili i hrvatsko-dalmatinskim banovima.²¹⁴ O moći Lackovića posebno svjedoči i činjenica da su neke od najviših dužnosti obnašali gotovo kao nasljedne. Tako je, primjerice, Stjepana, sina Ladislavova, na dužnosti magistra kraljevih konjušnika naslijedio njegov brat Dionizije, pa zatim drugi brat Emerik, da bi nakon toga tu dužnost obavljali njegovi nećaci i sinovi. Ta je dužnost, dakle, bila u rukama iste obitelji sedamdesetak godina.²¹⁵ Slično je bilo i s položajem erdeljskog vojvode, koji, uz kraće prekide, drže četrdesetak godina.²¹⁶

Od istaknutih dužnosti, Stjepan Čakovečki²¹⁷ je obnašao dužnost župana Sikula i Szatmara, godine 1371. postaje hrvatsko-dalmatinski ban, a godinu kasnije i erdeljski vojvoda.²¹⁸ Što se vojne karijere tiče, 1373. ratuje s Mlečanima u Italiji, pobjeđuje kod Trevisa, a zatim gubi kod Lupe, gdje je i zarobljen.²¹⁹ Godine 1376., tijekom hodočašća u Svetu zemlju, gubi utjecaj na dvoru zahvaljujući Nikoli Gorjanskom, nakon što ga je godinu ranije Nikola potisnuo i s položaja erdeljskog vojvode.²²⁰

Godina 1376. je izuzetno važna i za povijest samog Međimurja jer tada Stjepan zajedno s najbližim rođacima osniva pavlinski samostan na svom posjedu

²¹² Zrinyi, *Monografija grada Čakovca*, str. 42.

²¹³ CD XV., str. 184, dok. 135.

²¹⁴ Karbić M., *Lackovići*, str. 21.

²¹⁵ Na ist. mj.

²¹⁶ Na ist. mj.

²¹⁷ Treba napomenuti da je Stjepan prvi istaknuti velikaš koji je svoj identitet temeljio na utvrdi Čakovec.

²¹⁸ Karbić M., *Lackovići*, str. 23.

²¹⁹ Klaić V., *Povijest Hrvata*, sv. 2, str. 192.; Karbić M., *Lackovići*, str. 23.

²²⁰ Karbić M., *Lackovići*, str. 23[.]

Verhel, koji su ujedno darovali samostanu.²²¹ Posjed je omeđen cestama koje vode prema Sv. Jurju, Mačkovcu, Šenkovcu, Nedelišću i Čakovcu, a Stjepan je također pavlinima poklonio i selo Zasad, šumu Glupetku i pripadajuće mlinove, obradivu zemlju i ribnjake, zajedno s pravom da napasuju stoku na njihovim posjedima.²²² Spomenutog samostana još ćemo se doticati u nastavku.

Već pod kraj života Ludovika Velikog Stjepan se, dakle, suočio s gubitkom utjecaja na dvoru i u tim je godinama obnašao tek dužnosti župana Šoprunske i Željezne županije.²²³ Nakon smrti Ludovika, Stjepan Čakovečki je imenovan skrbnikom kraljice Marije, Ludovikove kćeri, kao i hrvatskim banom, te se čini da je Elizabeta u to vrijeme na njega računala kao na vodeću osobu koja će suzbiti otpor plemstva koje se diglo po smrti Ludovika. On je do jeseni 1383. i suzbijao otpor Ivana Paližne, koji je na vlast pokušavao dovesti Karla Dračkog.²²⁴

Velik je dio srednjovjekovnog plemstva pohrvatila hrvatska historiografija 19. i prve polovice 20. stoljeća, prilagođavajući njihova obiteljska imena hrvatskom jeziku, ali s Lackovićima to nije slučaj. On se naime sam tako naziva u ispravama iz 80-ih godina, odnosno kao *Lazcouich*, *Lacchouich* ili *Laccouich*.²²⁵ Stjepan 1384. više nije bio u milosti regentice Elizabete. Po Engelovu mišljenju, razlog tome je bilo protivljenje Elizabetinoj ideji da Mariju uda za Luja Orleanskog. Toj se ideji Stjepan protivio jer je smatrao da će uz Luja utjecaj Gorjanskih biti još veći. U tome, kako vidimo, nisu uspjeli.²²⁶ Stjepanu tada ne preostaje ništa drugo nego da skupa s gornjolendavskim Szecsijima i zagrebačkim biskupom Pavlom Horvatom stane u otvoreni otpor Elizabeti, koji se na koncu u kolovozu 1384. i razbuktava. Njima su se pridružili brojni ugarski velikaši, a rješenje svojih problema vidjeli su u Karlu Dračkom.²²⁷ Već smo stoljeće ranije vidjeli kako u vrijeme bezvlašća i građanskih ratova plemstvo često, gledajući na vlastiti boljitak, odluči promijeniti stranu. Stjepan je prvo doveo 1385. Karla Dračkog u Budim, bio uz njega kad je preuzeo vlast, a

²²¹ CD XV, str. 227., dok. 160.

²²² Na ist. mj.; Ivan Damiš, *Iz prošlosti župe Čakovec*, Zagreb, 1994., str. 140.

²²³ Karbić M., *Lackovići*, str. 24.

²²⁴ Na ist. mj.

²²⁵ Isto, str. 25; CD XVI, str. 382, dok. 303; isto, str. 390, dok. 309; isto, str. 395, dok. 312.; isto, str. 424, dok. 323.

²²⁶ Engel, *The Realm*, str. 196-197.

²²⁷ Karbić M., *Lackovići*, str. 25; V. Klaić, *Povijest Hrvata*, 2, str. 242-244.

nakon toga i napustio Budim kada Karlo biva po nalogu Nikole Gorjanskog smrtno ranjen.²²⁸ Ipak, već godinu kasnije srećemo ga u pratnji kraljica u Győru.²²⁹

Koliko je situacija složena, a plemstvo prevrtljivo, svjedoči činjenica da iste te godine Stjepan Lacković, kao član Lige, skupine najviših baruna Kraljevstva, sudjeluje u ubojstvu Nikole Gorjanskog i preuzimanju vlasti.²³⁰ Članovi Lige ga tako postavljaju za palatina i on je župan u Komaranskoj, Sabolčkoj, Vesprimskoj i Zaladskoj županiji.²³¹ Ostalo je pitanje što s upražnjenim prijestoljem. Kraljica je Elizabeta umorena u siječnju 1387., a ni ponuda oprosta svim bivšim neprijateljima nije urodila plodom.²³² Liga uzima tada Sigismunda Luksemburškog, kojega je Ludovik prvotno i zamislio kao supruga Marije, za predvodnika i kapetana Kraljevstva, da bi konačno 31. ožujka 1387. bio i okrunjen za kralja. Naravno, imenovanje nije bilo bezuvjetno i kraljeva moć je slaba. Čak 80 od 150 kraljevskih utvrda je do 1396. prešlo u privatne ruke.²³³ Plemstvo je, znači, i dalje igralo glavnu ulogu u Kraljevstvu, a jedan od njihovih predvodnika bio je upravo Stjepan Čakovečki. Uz njega bio je i Ivan Kaniški, kojime ćemo se također baviti u ovom radu. Lackovići se ipak u čitavom procesu nisu posjedovno okoristili kao neke druge obitelji. Čini se i da je Emerik, Stjepanov bratić, bio pogubljen u jednom od Sigismundovih nadiranja.²³⁴ S vremenom Sigismundov položaj jača, a uloga Lige, pa samim time i Stjepanov utjecaj, slabe te tako vidimo da je Stjepan 1392. bio i maknut s pozicije palatina.²³⁵

Godine 1396. odigrala se velika bitka s Turcima na Nikopolju i poraz kršćanske vojske. Ondje je sudjelovao i Stjepan te je zapovijedao desnim krilom Sigismundove vojske, a prema nekim je svjedočanstvima namjerno uzmaknuo pred Osmanlijama.²³⁶ U vrijeme kad se Lacković vratio u zemlju nitko nije znao je li Sigismund uopće preživio bitku i tu Stjepan očito vidi priliku za jačanje vlastite moći i utjecaja.²³⁷ Marija Karbić smatra da razlog tome leži u ubojstvu Stjepanova bratića

²²⁸ Karbić M., *Lackovići*, str. 26; V. Klaić, *Povijest Hrvata*, 2, str. 252-254.

²²⁹ Na ist. mj.

²³⁰ Engel, *The Realm*, str. 198.

²³¹ Karbić, *Lackovići*, str. 27.

²³² Engel, *The Realm*, 198-199.

²³³ Na ist. mj.

²³⁴ Karbić M., *Lackovići*, str. 27.

²³⁵ Isto, str. 28.

²³⁶ Na ist. mj.

²³⁷ Na ist. mj.

Emerika i micanju s pozicije palatina, međutim, za prevrtljivost plemstva i nije potrebno tražiti neke posebne razloge. U tim okolnostima je to zapravo njihovo prirodno ponašanje. Oportunizam i želja za jačanjem vlastite moći sasvim su dovoljan početak za sve akcije. Novoga kandidata za kralja Stjepan i njegovi istomišljenici pronalaze u Ladislavu Napuljskom. Međutim, ovaj je bio zauzet sukobima u samom Napuljskom Kraljevstvu, tako da je tek imenovao Stjepana i njegova istoimenog nećaka Stjepana od Symontornye svojim namjesnicima u Ugarskoj i Hrvatskoj. Od istaknutih članova Lige, pridružio im se tek unuk bana Mikca, Stjepan Prodavić. Kako bi dodatno osigurali krunu Ladislavu, Lackovići su sklopili sporazum sa sultanom Bajazidom, kada se kralj Sigismund iznenada vratio.²³⁸ Uzaludno se Stjepan pokušavao pomiriti sa Sigismundom; na uvelike opjevanom Krvavom saboru križevačkom, međutim, unatoč obećanoj sigurnosti, optužen je za veleizdaju i ubijen od ruku članova Sigismundove pratnje. Kako su već nekoliko puta pokazali izrazitu nevjeru kralju, takav rezultat zapravo i ne treba čuditi.

Na taj je način razbijena moć te na svom vrhuncu najvažnije velikaške obitelji Ugarskog Kraljevstva, čiji se najistaknutiji član odlučio nazvati upravo po središnjem posjedu Međimurja. Kako smo već zaključili da je obitelj posjedovala izuzetno velika financijska sredstva, ne treba čuditi što i Međimurje u njegovo vrijeme opet postaje vrlo poželjno vlastelinstvo, čiji se stari gospodari odjednom javljaju i traže svoja prava na njega, nakon što su ga napustili u vrijeme feudalnog bezvlašća krajem 13. i početkom 14. stoljeća. Još jedna velika zasluga je i uvođenje u posjed pavlina, čiji je samostan na koncu oslikan i freskama, jedinim srednjovjekovnim na području Međimurja.

²³⁸ Isto, str. 29.

Banići Lendavski u drugoj polovici 14. stoljeća

Još su sredinom 13. stoljeća—Haholdi Lendavski u Szemenyu (danas: Muraszemenye, hrv. Semenince) ustanovili minoritski samostan. Godine 1355. povećali su mu prihod tako da su mu darovali obližnji vinograd, pašnjake, mlin na Muri, ribnjake i davanja u naturi. Na tom se mjestu na Muri također nalazila i skela, što je uvelike olakšavalo poslovanje samostana.²³⁹ Taj je samostan po svemu sudeći bio i središtem vjerskog života obitelji.²⁴⁰

Drugo banovanje Nikole Banića nije bilo uzbudljivo kao prvo, barem što se vojnih pohoda tiče. Nalazimo ga tek u vojnom pohodu protiv Jelene Šubić, majke mladoga Mladena.²⁴¹ Nikola ubrzo nakon drugog banskog mandata umire, a nasljeđuje ga sin Stjepan II., koji nastavlja graditi dobre odnose s krunom. Vidimo da je kralj i njime bio zadovoljan, pa je tako 1366. dopustio sinovima Nikole I., Stjepanu i Ivanu, godišnji sajam u Lendavi, na temelju budimskog sajamskog prava, na blagdan svetog Šimuna i Jude Tadeja.²⁴² Banići su među prvima u Kraljevstvu s takvom privilegijem, koji im je omogućio dodatno namicanje novčanih sredstava.²⁴³

Što se počasnih i dužnosničkih mjesta tiče, Banići su i dalje bili među najuglednijim obiteljima Kraljevstva. Stjepan je tako bio dvorski vitez od 1361. do 1380., uz to je zajedno s bratom Ivanom obnašao dužnost varaždinskog župana u razdoblju od 1366. do 1372., kao i „bana cijele Sklavinije“ od 1381. do 1385. godine.²⁴⁴ Širili su također i vlastiti posjed. Godine 1368. kralj Ludovik darovao je Stjepanu i njegovoj braći posjed *Kyurteus* u Zaladskoj županiji.²⁴⁵ S Banićima su, uz ostalo, bili prisutni i potencijalni problemi oko ubiranja desetine. Nalazimo tako Stjepana 10. svibnja 1374. u Zagrebu, gdje je pred biskupom i banom slavonskim potanko ugovarao nagodbu oko plaćanja desetine zagrebačkom kaptolu.²⁴⁶ Tako učestala ponavljanja ugovora oko pitanja isplate crkvene desetine jednostavno moraju navoditi na zaključak da su Banići tražili svaku priliku kako bi izbjegli tu

²³⁹ Kerec, *Szecsiji*, str. 230.

²⁴⁰ Karbić M., *Banići*, str. 21.

²⁴¹ Isto, str. 20.

²⁴² CD XIII, str. 527, dok. 382.

²⁴³ Engel, *The Realm*, str. 263; Karbić M., *Banići*, str. 21.

²⁴⁴ Karbić M., *Banići*, str. 22.

²⁴⁵ CD XIV, str. 147, dok. 94.

²⁴⁶ CD XV, str. 34-38, dok. 24.

obvezu. Već smo spomenuli da im 1376., kraljevoj milosti unatoč, nije uspjelo dobiti spor s Lackovićem Čakovečkim oko posjeda Mure i Drave te utvrda Čakovec i Štrigova.²⁴⁷ Treba prokomentirati da je ovdje zapravo riječ o sporu najuglednijih obitelji čitavog Kraljevstva, s jedne strane banova cijele Sklavinije, a s druge erdeljskih vojvoda, koji igrom slučaja žive niti 20 kilometara udaljeni jedni od drugih. Zanimljivo je također da su se Banići stoljeće nakon uzimanja samostalnog identiteta sjetili istaknuti iz kojeg roda potječu.

Godine 1381. nalazimo braću Ivana i Stjepana kako su u ulozi banova sudrugova „čitave Sklavinije“ (1381.-1385.) sudili u parnici u kojoj je jedan od stranaka bio Pavao, sin Jurja Zrinskog.²⁴⁸ Zanimljivost leži u tome što će upravo Zrinski, više od stoljeća i pol nakon ovog događaja, započeti igrati ulogu najmoćnijih aristokrata u županiji Zala, sličnu ovoj Banića u 14. stoljeću.

Tadašnji je rodonačelnik grane Banića roda Haholda, Nikola, imao šestoricu sinova iz dva braka, a četvorica su među njima dočekala zrele godine. Nositelji obitelji, kao što smo mogli i primijetiti, nakon Nikole bili su mu sinovi, Stjepan i Ivan, međutim, sinovi iz drugog braka očito nisu bili zadovoljni takvom podjelom. Ladislav, sin iz drugog braka, se tako 1381. godine žalio kraljici Elizabeti na nepravednu podjelu očeva patrimonija pa je kraljica odlučila da se imanje ima podijeliti na dva ista dijela.²⁴⁹ Tri su potom uvažena mjernika došla k Banićima i posjedi su podijeljeni jednakopravno među braćom iz prvoga i drugog braka. Dogovoreno je i da zajednički uživaju prihode od mlinova, brodarina, cestarina, vina i ribnjaka na svim spomenutim posjedima.²⁵⁰ Osam godina kasnije, sinovi tada već pokojnog Stjepana Banića Nikola IV. i Ladislav II. s jedne te njihov stric Ivan s druge strane, ovaj put po nalogu kralja Sigismunda dijele svoj dio baštine.²⁵¹ Ono što je u toj ispravi najzanimljivije jesu informacije na temelju kojih možemo steći sliku gospodarske i društvene strukture stanovništva Lendave krajem 14. stoljeća. U njoj su zabilježena po četiri krojača i obučara, potom dvojica kuhara te po jedan zlatar, tkalac, mesar, stolar i lokalni

²⁴⁷ Isto, str. 182, dok. 135.

²⁴⁸ CD XVI, str. 229, dok. 191.

²⁴⁹ Kerec, *Szecsiji*, str. 245.

²⁵⁰ Isto, str. 246. Za detaljni pregled podjele vidi: Škafar, *Hoholt*, str. 52-68.

²⁵¹ Isto, str. 247-248.

liječnik, kao i nekoliko slugu zaduženih za gospodareve pse. Grad je imao i dva suca, kao i ljude zadužene za obranu koji su izrađivali razno oružje.²⁵²

U razdoblju između podjele patrimonija među članovima Banića Lendavskih od roda Haholda 1381. i 1389.²⁵³ zbio se čitav niz događaja važnih za cijelo Kraljevstvo, koji su ukratko opisani i u poglavlju o Lackovićima. Smrt kralja Ludovika, građanski ratovi i ostale nedaće su očito zatekle Haholde baš u trenucima kada ni odnosi među Banićima nisu bili na najvišem nivou. Oni su stali uz kraljice Mariju i Elizabetu u vrijeme otpora plemstva. Nakon prekida dužnosti „bana cijele Sklavinije“, Ivan se spominje kao mačvanski ban (1387.), zatim je godinu kasnije među barunima Kraljevstva, a 1391. je Ivanov sin Stjepan vitez na kraljičinom dvoru.²⁵⁴ Posljednji put u tom razdoblju nekog Banića srećemo 1403. godine i tada padaju u nemilost Sigismunda, jer su, čini se, bili među onim plemićima koji su te godine pokušali spriječiti njegov povratak u Kraljevstvo.²⁵⁵ Osim toga, obnovljen je bio i spor sa Zagrebačkom biskupijom 1398. godine. Čini se da su Banići nagovorili prekmurske župnike da odbiju poslušnost zagrebačkom biskupu. Na koncu se u čitavu priču umiješao i sam kralj koji je naredio Banićima da župnike prisile na poslušnost biskupu Eberhardu (1397.-1406.) u Zagrebu. Banići su se tako ponovo našli u stanju kraljeve nemilosti, a to je situacija u kojoj zbog dnevnopolitičke marginalizacije nestaju iz izvora i čekaju novu priliku za usponom. U dva i pol stoljeća po doseljenju u Lendavu dva puta su se našli u situaciji u kojoj bi velik dio obitelji jednostavno nestao s povijesne scene, a potom su se svaki put iznova vraćali i uzdizali do pozicija najuglednijih ljudi Kraljevstva.²⁵⁶

Zadnjih desetljeća 14. stoljeća Banići su ostvarili i važan kulturni utjecaj na području Prekmurja. Primjerice, Ladislav I. Banić unajmio je slikara Ivana Akvila (*Johannes Aquila*) iz Radgone sa zadaćom da oslika freskama crkvu sv. Marije u Turnišću. Posebno je znamenita freska donatora, na kojoj su pored bana Nikole (u tom času pokojnog već 25 godina) prikazani i njegov sin Ladislav I. te Nikolin unuk

²⁵² Isto, str. 249.

²⁵³ Više o djelidbi posjeda na tim prostorima u srednjem vijeku vidi: Marija Karbić, „Dioba posjeda i plemićki rod: primjeri iz Slavonije“, *Scrinia Slavonica*, sv. 10, Slavonski Brod, 2012., str. 70-86.

²⁵⁴ Karbić M., *Banići*, str. 23.

²⁵⁵ Isto, str. 23; Klaić V., *Povijest*, sv. 2, str. 363.

²⁵⁶ Franc Kuzmič, „Cerkvena uprava Zagrebške škofije v Prekmurju in njen vpliv na Prekmurje“, *Podravina*, vol. 3, br. 5, Koprivnica, 2004., str. 91.

Sigismund (sin Ladislavljev) i, čini se, sv. Ladislav, ugarski kralj.²⁵⁷ Gotovo u isto vrijeme i međimurski su Lackovići dali oslikati crkvu novoosnovanog samostana pavlina u Šenkovcu.²⁵⁸ Prvi su to , a moramo naglasiti i rijetki, tragovi zidnog slikarstva u Međimurju i bližoj okolici, a svoj nastanak duguju upravo plemićkim obiteljima koje su ondje i stolovale, pa im tako možemo, osim gospodarske obnove i prosperiteta, pripisati i kulturni.

Iako je razdoblje građanskih ratova u početku Sigismundove vladavine završilo nepovoljno po Baniće, a još i lošije po Lackoviće, time nipošto nije prestalo vrijeme prosperiteta na području Međimurja. Kao uređeno vlastelinstvo, ono je počelo figurirati kao idealni kraljev dar za najvjernije sljedbenike među plemićima, pa će ga takva sudbina pratiti u nadolazećim desetljećima. Moramo uzeti u obzir i situaciju u kojoj se Kraljevstvo susrelo s vrlo opasnim neprijateljem – Osmanlijama.

²⁵⁷ France Stele, „Umetniško Prekmurje“, *Dom in svet*, let. 39, št. 7, Ljubljana, 1926., str. 244-247.

²⁵⁸ O tim freskama vidi: Janez Balažic, „Poslikava v kapeli sv. Helene u Šenkovcu“, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, let. 40, št. 40, Ljubljana, 2004., str. 18-60.

Kaniški i Sečenjiji

Horvat i Kalšan u svojim monografijama o povijesti Međimurja ustvrđuju da je Sigismund Luksemburški Međimurje predao braći Kaniškima (mađ. Kanizsai). Razmotrimo kako su oni do posjeda mogli stići. Kaniški su bili jedna grana roda Oslija, koja je svoj identitet nastavila graditi prema utvrđenom gradu Kaniži (danas Nagykanizsa) u Zaladskoj županiji, koji je još Karlo Robert za zasluge u bitkama darovao Laurenciju od roda Oslija.²⁵⁹ Njegov sin, Stjepan Kaniški, nastavio je graditi vrhunsku karijeru te je tako prvo bio biskup zagrebački (1356.-1376.), a zatim i „ban čitave Sklavinije“ (1362.-1366.).²⁶⁰ Kroz dobre je odnose s kraljem širio svoje posjede, pa tako 1363. godine dobiva posjede Ebergoz i Daad u Šopronskoj županiji.²⁶¹ Čini se da je nakon toga karijera Stjepana krenula nizbrdo. Prvo se upustio u čitav niz parnica, a zaslugama Nikole Kontha izgubio je i milost kralja te je čak proveo neko vrijeme u tamnici, nakon čega odlazi u Avignon na papinski dvor.²⁶² No, vratio se prije 1368., potom nakon 1369. iznova preuzima upravljanje Zagrebačkom biskupijom i znamo da je kralj 1374. njemu i bratu Ivanu povjerio obranu Šopronske i Željezne županije.²⁶³

Stjepan je imao i brata Ivana, čija karijera nije ni izbliza toliko impresivna. Bio je tek župan varaždinski i zagorski, međutim, on je imao tri sina, tri nasljednika koji će nastaviti voditi važne uloge u Kraljevstvu. Jedan je bio Stjepan i o njemu ne znamo puno, tek da je bio župan šomođski, a druga dvojica su bila Ivan i Nikola i upravo su oni odigrali navodno važnu ulogu u priči o Međimurju. Ivan je bio nadbiskup ostrogonski (1387.-1418.) i vrhovni kraljevski kancelar, dok je njegov brat na Sigismondovu dvoru bio magistar tavernika.²⁶⁴ Kaniški su bili i članovima Lige koja je upravljala Kraljevstvom u vrijeme krize. Štoviše, Ivan je po svemu sudeći bio i njihov intelektualni vođa. Baš kao i ostali članovi Lige, značajno su povećali vlastite posjede. Godine 1387. tako stječu Kapuvár, tri godine kasnije Lockenhaus (hrv. Livka, mađ. Léka), a 1392. godine Sárvár.²⁶⁵ Čini se da je Ivan u to vrijeme bio i

²⁵⁹ Klaić V., *Hrvatski hercezi i bani*, str. 70.

²⁶⁰ Isto, str. 69.

²⁶¹ Isto, str. 70-71.

²⁶² Isto, str. 72.

²⁶³ Na ist. mj.

²⁶⁴ Isto, str. 70.

²⁶⁵ Engel, *The Realm*, str. 200.

jedan od glavnih savjetnika Sigismunda Luksemburškog.²⁶⁶ On je kao ostrogonski nadbiskup bio i ključnim čovjekom prilikom odluke o odbijanju Vladislava Poljskog kao kandidata za ugarsko prijestolje, kojega je kao svojega supruga predložila Hedviga, sestra kraljice Marije.²⁶⁷

Ivanov brat, Stjepan 1395. postaje župan Šomođske županije.²⁶⁸ Ivan je, za razliku od Stjepana Lackovića, ostao na strani kralja i nakon bitke na Nikopolju, tako da je bio jedan od rijetkih uglednika koji su i dalje uživali njegovo povjerenje.²⁶⁹ Pored njega, u kraljevu je uredu ostao još tek palatin Bebek.²⁷⁰ Vjernost je bila nagrađena i posjedima, pa su tako zbog usluga iskazanih u građanskom ratu, ali i borbama s Turcima u Bosni, braća Kaniški dobila od kralja posjede buntovnika Stjepana od Simontornye, rođaka Stjepana Lackovića Čakovečkog, ubijenoga tjedan dana ranije u Križevcima.²⁷¹ No, međimurski posjedi Lackovića i dalje su ostali u rukama kralja, nigdje ne piše da su i oni predani Kaniškima. Ovdje je Horvat greškom zaključio da je među darovanim posjedima riječ i o Međimurju i upravo zbog toga je propustio vidjeti da će Međimurje prvi put u povijesti pripasti, po svemu sudeći, plemićkoj obitelji hrvatskih korijena.²⁷² Iako, kao što vidimo, Kaniških u Međimurju nikad nije ni bilo, završimo priču o ovom razdoblju te obitelji. Ivan je Kaniški sudjelovao u novoj uroti protiv Sigismunda 1401., kada je kralj bio i utamničen, no, srećom po Ivana, nije snosio prevelike posljedice zbog nevjere. Štoviše, kao ostrogonski je nadbiskup bio ključnom figurom nove Sigismundove krunidbe.²⁷³ Godine 1403. Sigismund je amnestirao sve protivnike koji su položili oružje.²⁷⁴

Dva mjeseca nakon što je nagradio Kaniške posjedima Stjepana od Simontornye, kralj je zamijenio Međimurje s nekim posjedima u Budimu, koje su držali sinovi Konye, Franko, bivši erdeljski vojvoda (1393.-1395.), i brat mu Šimun.²⁷⁵ Riječ je o obitelji Sečenji (mađ. Szécsényi). Znameniti je Konya bio sin još

²⁶⁶ Isto, str. 201.

²⁶⁷ Na ist. mj.

²⁶⁸ CD XVIII, str. 60, dok. 46.

²⁶⁹ O vjernosti svjedoči i: Thuróczy, *Chronicle of the Hungarians*, str. 60.

²⁷⁰ Engel, *The Realm*, str. 204.

²⁷¹ CD XVIII, str. 195, dok. 132.

²⁷² Već je nekoliko puta napomenuto da je glavni razlog pisanja Horvatove monografije upravo dokazivanje da je Međimurje hrvatsko. Uvjereni smo da bi ga spoznaja o rodu hrvatskih korijena itekako obradovala.

²⁷³ Engel, *The Realm*, str. 208.

²⁷⁴ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 44.

²⁷⁵ CD XVIII., str. 216, dok. 143.

znamenitijeg Tome Sečenjija, koji je odigrao ključnu ulogu u smirivanju strasti u Erdelju tijekom građanskog rata u vrijeme kralja Karla Roberta.²⁷⁶ Zahvaljujući podršci kralju, postao je erdeljski vojvoda 1321. i ostao na toj poziciji 21 godinu, nakon čega je privatiziraju Lackovići. Po smrti kralja Karla Roberta, Toma Sečenji bio je jedan od vodećih zemljoposjednika na tlu Ugarske.²⁷⁷ Umire kao kraljevski sudac 1354. Njegov sin Nikola, nadimka Konya, također je obnašao razne funkcije i na koncu umro kao ban Hrvatske godine 1368.²⁷⁸ Sečenjiji su se također bračno vezali uz grofove Iločke i gornjelendavske Sečije.²⁷⁹ U vrijeme Sigismunda, dok mnoge obitelji riskiraju opstanak, pa i život u otvorenim suprotstavljanjima kralju, Sečenjiji očito znaju prepoznati trenutak za novi uspon među vodeće obitelji Kraljevstva, pa tako Franko i Šimun vrše ugledne dužnosti i vraćaju titulu vojvode Erdelja u obitelj. Osim toga, dobili su, u to vrijeme, jedan od poželjnijih posjeda u Kraljevstvu, rezerviran za ljude od visokog kraljeva povjerenja, posjed između Mure i Drave. Nismo sigurni kada su ga uspjeli izgubiti, možda im na koncu ni nije dan u trajno vlasništvo, već samo na upravljanje, ali definitivno ga nisu izgubili zbog nevjere, pošto su, za razliku od Kaniških, oni ostali na strani kralja i tijekom krizne 1401. godine. Stoga nije čudno da Šimuna godine 1408. vidimo i u osnivačkoj povelji Zmajškoga viteškog reda.²⁸⁰ Redosljed nabiranja važnih ljudi Kraljevstva nudi i uvid u svojevrsni društveni status i još važnije, status u očima kralja,²⁸¹ pa možemo primijetiti da su u toj eliti Kraljevstva Sečenjiji negdje u sredini. Primijetit ćemo također da su na visokom drugom mjestu grofovi Celjski, čiji strelovit uspon počinje upravo u vrijeme Sigismunda i upravo će oni biti sljedeći gospodari Međimurja. Ono

²⁷⁶ Engel, *The Realm*, str. 133.

²⁷⁷ Isto, str. 144.

²⁷⁸ Isto, str. 182.

²⁷⁹ <http://genealogy.euweb.cz/hung/szecsenyi.html>, 25. 8. 2016.

²⁸⁰ *Nos vero Stephanus Despoth, Dominus Rasciae, item Hermannus Comes Cily et Zagoriae, Comes Fridericus, filius eiusdem, Nicolaus de Gara, Regni Hungariae Palatinus, Stiborius de Stiboricz alias Vaiuoda Transylvanus, Joannes filius Henrici de Thamassy, et Jacobus Laczk, de Zantho, Vaiuodae Transylvani, Joannes de Maróth Machouiensis, Pipo de Ozora Zewreniensis, Bani; Nicolaus de Zeech Magister Tauernicorum regalium, Comes Karolus de Corbauia, supremus Thesaurarius regius, Symon filius condam Konye Bani de Zecheen, Janitorum, Comes Joannes de Corbauia, Dapiferorum, Joannes filius Georgii de Alsaan Pincernarum, Petrus Cheh de Lewa Agazonum Regalium Magistri, Nicolaus de Chak, alias Vaiuoda Transylvanus, Paulus Byssenus, alter Paulus de Peth, pridem Dalmatiae, Croatiae ac totius Sclauoniae Regnorum Bani, Michael, filius Salamonis, de Nadasd Comes Siculorum regalium, Petrus de Peren, alias Siculorum nunc vero Maramorossiensis Comes, Emericus de eadem Peren secretarius Cancellarius regius et Joannes filius condam Domini Nicolai de Gara Palatini, praescriptorum regnorum Barones.;* Preuzeto: Robert Kurelić, „Pregled povijesti grofova Celjskih“, *Historijski zbornik*, knj. 59, Zagreb, 2006., str. 201-216.

²⁸¹ Na ist. mj.

što se također može zapaziti jest da na listi nema Banića Lendavskih. Iz nekog ih razloga Sigismund nije previše podnosio. Je li to bilo zbog spora sa Zagrebačkom biskupijom ili zbog nečeg prije, ne znamo, ali njihovim micanjem u stranu je zapravo otvoren i put nekadašnjim Žovnečkim. Sečenjiji su sa Sigismundom ostali u dobrim odnosima sve do 1424., kada je Nikola od Salga, sin Šimunov, bio optužen za nelegalno kovanje novca. Kralj je u strašnoj osveti srušio njegov dvorac za zemljom i konfiscirao mu čitav patrimonij.²⁸²

Ono što je nama posebno interesantno jesu rezultati genealoških istraživanja koji pokazuju da Sečenjiji vjerojatno potječu od Kačića, staroga hrvatskog roda koji povijest pamti po gusarenju. Ti su Kačići, zadobivši milost Andrije II. u vrijeme njegova hercegovanja i čestih sukoba s bratom Emerikom, kao vjerni njegovi sljedbenici nagrađeni posjedima na sjeveru, kao i uglednim pozicijama. Upravo na početku 13. se stoljeća javljaju Kačići na tlu Ugarske, a da su bili strano plemstvo, vjerojatno bi ih spominjao i Simon de Keza. Primjetna su također neka zajednička imena kod ugarskih i omiških Kačića.²⁸³ No, do vremena njihova kratkog boravka u Međimurju oni su već usvojili novi identitet te se imenovali po posjedu stečenom u Ugarskoj, a jesu li do tada posve prekinuli i veze sa svojim omiškim precima valja tek istražiti.

²⁸² Engel, *The Realm*, str. 214.

²⁸³ Ivan Majnarić, „Prilog diskusiji o genealoškoj svezi omiških i ugarskih Kačića“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 26, Zagreb, 2008., str. 49-58.

Celjski

Međimurje s utverdama Čakovec i Štrigova je dakle godine 1405. nesumnjivo pripadalo kralju Sigismundu i on ga je založio grofu Hermanu Celjskom za svotu od 48.000 zlatnih ugarskih florena. Prijateljski odnos Hermana i Sigismunda započinje od 1396. i bitke kod Nikopolja te je od tada Herman vjeran suputnik kraljev. Nagrade su uslijedile odmah nakon Krvavog sabora u Križevcima, pa tako, ubrzo, Celjski u nasljeđe dobivaju titulu župana zagorskog te brojne posjede u trajno vlasništvo. Zagorje je tada neizmjereno bogato utverdama. Međimurje su držala tri znamenita pripadnika Celjskih, Herman (†1435.), Fridrik (†1454.) i Ulrik (†1456.), te nakon smrti Ulrika jedno vrijeme i njegova žena Katarina. Put i nagli uspon ove obitelji omiljena je tema historiografije već gotovo dva stoljeća, a osim povijesnih,²⁸⁴ o njima postoje i književna djela.²⁸⁵ Kao što vidimo, gotovo da i nema sinteze, bilo da je riječ o povijesti slovenskih, hrvatskih ili srpskih zemalja u srednjem vijeku, bilo da je riječ o povijesti Ugarskog Kraljevstva ili Svetorimskog Carstva, a da u njoj dio nije posvećen njima. Osim što je riječ o jednoj od najutjecajnijih i najuglednijih obitelji svojeg vremena, posebnu zanimljivost nude i brojne intrige, ljubavni zapleti, pa i ubojstva koja se vežu uz sudbinu članova grofovske obitelji Celjskih. Uza sve navedeno, slovenska je historiografija, na neki način, u njima pronašla i svoje junake, baš kao što je hrvatska svoje pronašla u Zrinscima. Smatramo da nema nikakvog smisla potanko objašnjavati njihovu ulogu u visokoj politici Kraljevstva. Literature je o tome i više nego dovoljno. Ovdje ćemo se tek pozabaviti njihovim djelovanjem u Međimurju.

Ono što je za povijest Međimurja važno njihova je donacija sela Šenkovec pavlinskom samostanu, čime su žitelji Šenkovca postali kmetovi samostana. Osim

²⁸⁴ Franz Krones, *Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli*, Dio prvi: *Die Freien von Saneck und der erste Graf von Cilli*, Dio drugi: *Die Cillier Chronik*, Graz, 1883.; Tomislav Raukar, „Grofovi Celjski i hrvatsko kasno srednjovjekovlje“, *Historijski zbornik*, knj. 36, Zagreb, 1983., str. 113-140; Nada Klaić, *Zadnji knezi Celjski v deželah sv. krone*, Celje, 1982.; Oto Luthar (ur.), *The Land Between. A History of Slovenia*, Frankfurt, 2013., str. 159-175; Peter Štih, *The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History*, vol. 2, Leiden – Boston, 2010., str. 338-381; Kurelić, *Pregled povijesti grofova Celjskih* *Historijski zbornik, knj. 59, Zagreb, 2006., str. 201-216.*

²⁸⁵ Anton Novačan, *Celjska kronika*, Ljubljana, 1925.

toga, Herman je i dogradio zapadnu stranu samostana, a mjestimice i dao oslikati grobove svoje obitelji.²⁸⁶

Njegov sin, Fridrik, četrdesetih godina 15. st. gradio je u Štrigovi crkvu sv. Jeronima, a 1447. crkva je i dovršena.²⁸⁷ Čak je i papa Nikola V. dao posebni oprost od grijeha onima koji hodočaste sv. Jeronimu u Štrigovu.²⁸⁸ Očito je još u srednjem vijeku postojala predaja prema kojoj je sv. Jeronim bio rodom upravo iz Štrigove.

Prilikom brojnih sukoba Celjskih Međimurje je bilo i metom napada. Tako je Ivan Hunjadi (mađ. Hunyadi) predvodio napad na Čakovec 1446., koji je na koncu bio odbijen.²⁸⁹ Prema nekim je izvorima Hunjadi tom prilikom raspolagao s čak 15.000 vojnika, ali ne znamo koliko ih je zaista poveo u Međimurje. No, takva je sila bez sumnje činila ogromnu štetu gdje god da bi se pojavila pa se neće odviše pogriješiti ako se zaključi da je nakon povlačenja Hunjadija Međimurje ostalo temeljito opustošeno.

Nakon ubojstva Ulrika u Beogradu imanjem je nastavila upravljati Katarina Celjska, kći despota Brankovića. Ipak, druga polovica 15. stoljeća zbog opterećenosti ratova s Turcima razdoblje je izuzetno velike konkurentnosti plemstva,²⁹⁰ tako da je situacija u kojoj je Katarina nastojala zadržati sve posjede Celjskih bila posve nerealnom. Nakon što joj je dobar dio imanja silom oduzeo Jan Vitovec,²⁹¹ Katarina je ostatak naumila prodati caru Fridriku za 29.000 zlatnih ugarskih florena i grad

²⁸⁶ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 47; Josip Bedeković, *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultatum*, Neostadii, 1852., str. 271-272.

²⁸⁷ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 49.

²⁸⁸ Isto, str. 50; Bedeković, *Natale solum*, str. 175-176.

²⁸⁹ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 49.

²⁹⁰ Osmanskom se ugrozom, konkurentnošću plemstva i sudbinom plemenitih obitelji u Hrvatskoj najviše bavio Ivan Jurković: „Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet“, *Povijesni prilozi*, god. 25, br. 31, Zagreb, 2006., str. 39-69; isti, „Socijalni status i prisilni raseljenici podrijetlom iz hrvatskih plemićkih obitelji u zemljama njihovih doseoba za trajanja osmanske ugroze“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 23, Zagreb, 2005., str. 63-85; isti, „Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet“, *Povijesni prilozi*, god. 25, br. 31, Zagreb, 2006., str. 39-69; isti, „Turska opasnost i hrvatski velikaši – knez Bernardin Frankapan i njegovo doba“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 17, Zagreb, 1999., str. 61-83. Osim navedenih radova, autor se bavio i pojedinačnim slučajevima ugroženih i raseljenih plemićkih obitelji: isti, „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića *de Werhreka de Mala Mlaka* (Dio prvi – Stjepan Berislavić Vrhrički i Malomlački)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 20, Zagreb, 2002., str. 125-164; isti, „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića *de Werhreka de Mala Mlaka* (Dio drugi – Nasljednici Stjepana Berislavića tijekom 16. st.)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 21, Zagreb, 2003., str. 119-180; isti, „Ugrinovići od Roga – Raseljena obitelj plemenitog roda Šubića Bribirskih za trajanja osmanske ugroze“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 26, Zagreb, 2008., str. 71-85.

²⁹¹ Horvat, *Poviest Međimurja*, str. 54-55.

Postojnu u Kranjskoj, međutim, taj ugovor nije na kraju bio sproveden.²⁹² Na kraju je Katarina prihvatila ponudu Jana Vitovca da mu proda gradove Varaždin, Čakovec, Štrigovu, Đurđevac, Rakovec i Medvedgrad za 62.000 zlatnih ugarskih florena.²⁹³

²⁹² Isto, str. 55.

²⁹³ Isto, str. 56.

Fridrik Lamberg

Čakovec i čitavo Međimurje bili su tek jednim djelićem ogromne državine Celjskih koja se protezala dijelom današnje Hrvatske, Slovenije i Austrije. Međimurje njima nije bilo središnjim posjedom, pa da bismo se detaljnije pozabavili zbivanjima u to vrijeme, trebalo bi ući u trag upraviteljima međimurskih posjeda. Znamo da su nakon smrti Ulrika (1456.) to bila braća Fridrik i Ivan Lamberg.²⁹⁴ Očito su tu dužnost obnašali u službi Celjskih, da bi kasnije ostali vjerni i kralju Matiji Korvinu (1458.-1490.). Uzalud je Ulrikova udovica Katarina pokušavala na sve načine zadržati posjede pokojnog muža pa tako i Međimurje. Korvin ih je temeljem ošasnog prava oduzeo i na koncu je Međimurje dao već spomenutom kaštelanu Fridriku u zajam za 24.000 zlatnih florena na nama nepoznat vremenski rok.²⁹⁵ Kralju je novac prijeko bio potreban zbog ratova koje je vodio na sve strane, a glede Međimurja se *de facto* gotovo ništa nije promijenilo, Fridrik Lamberg je ostao gdje je i bio. On je ostavio i važan trag u povijesti već spominjanoga pavlinskog samostana jer je, nakon što su Celjski samostanu darovali Šenkovec, samostanu darovao Mačkovec zajedno sa svim dobrima.²⁹⁶ Po svemu sudeći je taj samostan bio vjerskim središtem svih međimurskih velikaških obitelji. Nakon što je rok zajma istekao, posjed je vraćen kralju, pošto ga između godina 1470. i 1473. daje Ernuštima.

O Lamberzima nema puno literature, posljednji se na njih osvrnuo Jernej Kotar u svojoj doktorskoj disertaciji.²⁹⁷ Temelje uspješnosti obitelji postavio je još Vilim II., za vrijeme kojega Lamberzi postaju jednim od najvećih posjednika u Gorenjskoj, a godine 1396. ušao je u posjed utvrde Gutenberg, koja postaje novim sjedištem obitelji. Njegov sin Juraj I. karijeru je gradio kao kaštelan utvrda Waldenberg i Kamen. Čini se da su već u vrijeme sukoba Celjskih i Habsburgovaca znali plivati između dvije sukobljene strane, gledajući prije svega interese svoje obitelji. Osim Čakovca, uživali su još priličan broj posjeda Celjskih, čime su ušli i među dobrostojeće ugarsko plemstvo. Jurja I. je naslijedio njegov sin Juraj II., u vrijeme kojega Lamberzi postaju jedna od glavnih i najuglednijih plemićkih obitelji u

²⁹⁴ Isto, str. 56.

²⁹⁵ Zrinyi, *Monografija grada Čakovca*, str. 47.

²⁹⁶ Marijana Korunek, „Pavlinski samostan u Šenkovcu i grofovi Zrinski“, *Croatia Christiana periodica*, vol. 38, no. 73, Zagreb, 2014., str. 55.

²⁹⁷ Jernej Kotar, *Deželnoknežja oblast in uprava na Kranjskem v času Friderika III. Habsburškega*, neobjavljena doktorska disertacija, Ljubljana, 2016., str. 178-181 i 186-189.

Kranjskoj. Bili su u tijesnoj vezi i s Fridrikom III. Habsburškim (car 1452.-1493.), na čijem je dvoru bio odgajan Gašpar II., Jurjev sin. Čini se da je Ivan I., sin Jurja II., bio i prvi kaštelan Čakovca iz te obitelji, da bi ga kasnije na toj poziciji naslijedio brat, već spomenuti Gašpar.

Još u vrijeme Sigismunda primjećujemo da visoko plemstvo, a samim time i njihovih vazali, igraju važne uloge u zemljama pod različitim krunama, pošto se u Sigismundu povezala uloga kralja Ugarskog Kraljevstva i uloga cara Svetorimskog Carstva. Celjski, kao najmoćniji među njima, na svom vrhuncu gotovo neovisno vladaju golemim posjedima u obje države i jedni su od glavnih aktera i u borbama za samu krunu. Sasvim je razumljivo da oni na svojim posjedima u obje države postavljaju ljude od visokog povjerenja i, sasvim u skladu s vremenom i običajima, ne vode brigu o tome kojeg je podrijetla koje plemstvo. Nakon izumiranja njihove muške loze to plemstvo, još dodatno ojačalo, nalazilo se u situaciji u kojoj se posjedi koje su kontrolirali nalaze u obje države. Isto tako, nakon godina i desetljeća držanja određenih posjeda i vršenja službi pod okriljem Krune sv. Stjepana, oni su kreirali političke veze i poznanstva koje nisu mogle biti prekinute promjenom političkih okolnosti. Još je zanimljivije što su se vrlo brzo našli u središtu sukoba Matije Korvina i cara Fridrika III. Što se točno događalo s mnogima od njih u toj situaciji tek treba istražiti. primjerice, Fridrika Lamberga nalazimo u Međimurju i desetljeće nakon izumiranja Celjskih i očigledno su znali plivati u novonastalim situacijama.

Ernušti

Vrlo specifično vrijeme kralja Matije Korvina, u kojem ratovi, kako s Turcima, tako i s Nijemcima, dostižu vrhunac, donijelo je sa sobom i dobar dio nove elite.²⁹⁸ Osim već opisanog odnosa s dobrostojećim vazalima Celjskih, Korvin je otišao i korak dalje. On se, naime, nije libio ni ljude čiji je ugled dotaknuo dno, ako je u njima prepoznao potencijal za velik doprinos u kreiranju njegove kraljevske moći, pretvoriti u magnate. Kako su njemu mogli zahvaliti vlastiti napredak, tako su mu iskazivali neupitnu odanost. Korvin je vrlo brzo po dolasku na vlast, zbog ratnih potreba, odlučio unaprijediti financijski sustav Kraljevstva i povećati porezne prinose u kraljevsku blagajnu. U vrijeme njegova dolaska na vlast, državni prihodi krune bili su oko 250 tisuća zlatnih ugarskih florena godišnje, što nikako nije moglo dostajati za sve potrebe.²⁹⁹ Preko četrdeset puta u 33 godine svoje vladavine Matija je nametao izvanredni porez, a sve egzempcije, odnosno privilegije plemstvu da nisu dužni plaćati poreze, dokinute su godine 1467. Prinosima u kraljevsku blagajnu upravljao je genijalni financijer i glavni akter naše priče, Ivan Ernušt (mađ. Ernszth).³⁰⁰

Prema nekim su autorima Ernušti po podrijetlu bili švedski Židovi,³⁰¹ neki spominju da su došli iz Švapske,³⁰² a neki iz Beča,³⁰³ i bilo kako bilo, izgleda da je riječ o prognanicima koji su svoju sreću potražili u Budimu. Trenutno nam je nemoguće ispratiti njihov put do kraljeva društva, ali znamo da je nekoliko kovanica već u razdoblju od 1458. do 1460., a zatim i iz 1463. označeno s *BE* serijom, što predstavlja skraćenicu za Buda-Ernuszt,³⁰⁴ a 1464. Ivan biva postavljen za glavnog kraljevog rizničara. Gotovo svi se autori slažu da je upravo Ivan Ernušt glavni operativac i mozak kraljevoga golemog povećanja prihoda, iako, po svemu sudeći, u to vrijeme još nije uživao i goleme posjede. Da bi to postigao, a i da bi obnašao visoke funkcije, bilo je neminovno da se Ivan pokrsti. Visoko plemstvo Kraljevstva nije previše blagonaklono gledalo na poreze koji su im bili nametani, a vjerojatno ni

²⁹⁸ O razdoblju Matije Korvina vidi: Engel, *The Realm*, str. 298-323.

²⁹⁹ László Kontler, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 2007., str. 128.

³⁰⁰ Na ist. mj.

³⁰¹ Kalšan, *Međimurska povijest*, str. 48; Ivan Bojničić-Kninski, „Grb bana Sigismunda Ernušta Čakovačkoga“, *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, god. 13, br. 3, Zagreb, 1931., str. 68.

³⁰² Edgar Guest, „Johannes Ernszth – A Remarkable Career“, *The Shekel*, vol. 33, no. 4, New York, 2000., str. 43.

³⁰³ Engel, *The Realm*, str. 310.

³⁰⁴ Guest, „Johannes Ernszth – A Remarkable Career“, str. 43.

na Ernušte same, pa se tako dižu slavonski ban Ivan Tuz, veliki pjesnik Ivan Česmički (Janus Pannonius), koji je također obnašao dužnost bana, zatim ostrogonski nadbiskup Ivan Vitez od Sredne i slavonsko-hrvatski ban Blaž Podmanički, s namjerom da na ugarsko prijestolje dovedu poljskog kraljevića Kazimira.³⁰⁵ U takvoj je situaciji Korvin slavonsku banovinu, koju su držali Nikola Iločki i Damjan Horvat dao „banjsko-bistričkom županu i svome podaniku Ivanu Ernuštu da je drži do konca svoga života“.³⁰⁶ Ivan je očito, osim vrhunskog obavljanja službe, bio vrhunski i u osobnom bogaćenju, pa tako vidimo da je posudio Korvinu 1469. godine 6.000 zlatnih florena za očuvanje graničnih utvrda, za što ga je ovaj nagradio ustupanjem urbure banskobistričkih rudnika.³⁰⁷ Kao najbližeg suradnika, predstavlja ga i kao kraljevskog viteza i „kuma“ (*compater*), tako da je imenovanje banom bilo samo kruna njegove karijere. Na kraju krajeva, on je i bio taj koji je kao Korvinov opunomoćeni poslanik otišao u Napulj kako bi isprosio ruku kraljice Beatrice.³⁰⁸

Što se posjeda tiče, Ernušti su Međimurje dobili između 1470. i 1473. godine.³⁰⁹ Poznato je tek da im je godine 1477. Korvin darovao kaštele Đurđevac, Prodavić i Koprivnicu sa 109 sela, s time da su mu morali isplatiti 20.000 florena te kaštel i posjed Dobru Kuću kraj Daruvara. U istoj im je ispravi ustupio i posjede Čakovec i Štrigovu te ih oslobodio poreza na tri godine.³¹⁰ Ivan Ernušt umire godine 1476. i time završavamo priču o njemu. U stranoj se historiografiji često u kontekstu Celjskih zna koristiti izraz *cindarella story*, kojim se pokušava istaknuti strelovit uspon te obitelji u vrijeme Sigismunda, iako su Celjski i prije Sigismunda bili dobrostojeće plemstvo s brojnim posjedima. Kako bismo tek nazvali priču o čovjeku koji u zatvorenom feudalnom društvu od židovskog prognanika u nekoliko desetljeća dolazi do pozicije jednog od najutjecajnijih ljudi Kraljevstva i drži u posjedu neka od najboljih vlastelinstva? Ono što je još važnije, Ivan je osigurao sigurnost i lagodan život i sljedećim generacijama svoje obitelji i to u vrijeme kad počinje najveća konkurentnost plemstva na ovim prostorima, u vrijeme kada brojno ratom prognano plemstvo s

³⁰⁵ Klaić N., *Koprivnica u srednjem vijeku*, str. 129.

³⁰⁶ Na ist. mj.

³⁰⁷ Isto, str. 130. Urbura je porez na dohodak izvađene rudače, koja je često ustupana kao plaća vladarevim pouzdanicima.

³⁰⁸ Na ist. mj.

³⁰⁹ Srša, 'Stari grad' za Ernušta, str. 110.

³¹⁰ Dražen Nemet, „Koprivnica i Ernušti“, *Podravina*, vol. 8, br. 13, Koprivnica, 2008., str. 77.

područja srednjovjekovne Hrvatske, Hercegovine i Bosne seli na sjever Kraljevstva radi izgradnje osnovne egzistencije vlastite obitelji.

Dakle, nakon što su braća Ernušti godine 1477. nadareni spomenutim posjedima, oni su godinu dana kasnije i uvedeni u njih.³¹¹ Ernušti su se potom godinama sporili s mnogim susjedima, kako Ivan II., tako i brat mu pečujski biskup Sigismund, što je vjerojatno rezultat određene netrpeljivosti koje je staro plemstvo osjećalo prema skorojevićima.³¹² Sigismund je, kao što smo već spomenuli, bio pečujski biskup (1475.-1505.) te uz to i glavni kraljev rizničar, dok je Ivan kao sudrug Jurja Kaniškog obnašao dužnost bana Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (1508.-1509.).³¹³ Ivan II. je Čakovec pretvorio u svoj matični posjed te se identificira po njemu,³¹⁴ a u vrijeme su ove dvojice braće odrađene značajne preinake na fortifikacijama Starog grada.³¹⁵ Današnji grb grada Čakovca također potječe od grba Ernuštovih, koji nalazimo i u pečatima, prvo Sigismunda, a zatim i Ivana II. Ernušta.³¹⁶ Jasan je dakle njihov nemjerljiv doprinos povijesti Čakovca i čitavog Međimurja, a priču o njima ćemo ovdje i prekinuti, barem što se ovog rada tiče. Zanimljivo je što Ernušte gotovo uopće ne pronalazimo u narativnim izvorima iz tog vremena, pretpostavljamo da su ih i ondašnji kroničari često doživljavali kao skorojeviće i samim time manje vrijedne.

³¹¹ Klaić N., *Koprivnica u srednjem vijeku*, str. 130.

³¹² Ferdo Šišić, „Iz arkiva grofova Pongrácza“, *Starine JAZU*, knj. 36, Zagreb, 1918., str. 42-43.

³¹³ Vjekoslav Klaić, „Topografske sitnice“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, vol. 9, no.1, Zagreb, 1907., str. 193.

³¹⁴ Srša, *Stari grad' za Ernušta*, str. 111.

³¹⁵ Na ist. mj.

³¹⁶ Ivan Bojničić-Kninski, „Grb bana Sigismunda Ernušta Čakovačkoga“, str. 65-68.

Banići Lendavski u vrijeme kralja Matije Korvina

Ostaje nam dakle još popratiti Baniće Lendavske u vrijeme Matije Korvina, nakon što su za vladavine Sigismunda polako pali u drugi plan. Banići postaju izuzetno utjecajni ponovo u doba kralja Matije Korvina. Kao i u vrijeme Anžuvina, oni koriste Korvinov spor s Fridrikom III.³¹⁷ i, stajući čvrsto na stranu ugarskog kralja, ulaze u njegovu milost.³¹⁸ Još u vrijeme njegova oca, Ivana Hunjadija, Nikola Banić Lendavski i sin mu Stjepan stoje uz njega u srazu na Kosovu polju 1448. godine.³¹⁹ Koliko oni s vremenom postaju bliski s Matijom svjedoči i podatak da je Nikola bio članom veličanstvene kraljeve pratnje (na čelu s Ivanom Ernuštom) koja je poslana u Napulj po Beatricu Aragonsku. Iz Napulja se pratnja s Beatricom na putu za Budim zaustavila u Ptuju, gdje ju je dočekala Matijina majka Elizabeta Szilagyi, da bi nakon toga svi zajedno produžili u Lendavu, gdje ih je ugostila Nikolina žena. U to je doba Nikola obnašao dužnost požunskog župana. Matija je bio gost u Lendavi i 1480., a jednom je prilikom u lovu spasio Nikolinu ženu pred napadom divlje svinje. Prema legendi je kralj tom prilikom bio i ranjen, te je rane oprao u izvoru koji se kasnije naziva Banffyijev izvor.³²⁰ Godinu dana kasnije Prekmurje je teško stradalo, ne od Turaka, već od Fridrika III., pa Matija Korvin tom prilikom daje Banićima i oprost od svih davanja koji su ubirani po selima lendavskog kraja.³²¹

Nakon Korvinove smrti Banići podržavaju Fridrikova sina Maksimilijana Habsburškog u borbi za ugarsko-hrvatsko prijestolje i postaju protivnici kralja Ladislava Jagelovića, što je vidljivo iz niza isprava.³²² Ono što Baniće Lendavske od roda Haholda obilježava tijekom čitavog srednjovjekovlja je upravo sposobnost prilagodbe na novonastalu situaciju. Upravo su to okolnosti u kojima su se još u vrijeme dizanja Gisingovaca odlučili odmaknuti od ostatka roda i sami graditi vlastiti put u Lendavi, vjernost ugarskim kraljevima i u nezgodnim vremenima, kao i sposobnost prepoznavanja situacije u kojoj se trebaju pritajiti, ukoliko žele barem

³¹⁷ O vladavini Marije Korvina vidi: Engel, *The Realm*, str. 298-323.

³¹⁸ Kerec, *Szecsiji*, str. 242-243.

³¹⁹ *Viri za zgodovino*, str. 75-76.

³²⁰ Zelko, *Prekmurje*, str. 302-303.

³²¹ Ivan Škafar, „Opustošene vasi v donjem Prekmurju leta 1481.“, *ČZN*, Nova vrsta 7, sv. 2, Maribor, 1971., str. 153-166.

³²² Ferdo Šišić, „Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473.-1496.)“, *Starine JAZU*, knj. 38, Zagreb, 1937.

zadržati matični posjed i živu glavu. Kad bi se situacija popravila, oni su znali ocijeniti kada treba reagirati i strpljivo su čekali takvu priliku. Ne treba ni čuditi što se ovaj rod na ovim prostorima zadržao do duboko u novi vijek. Stoljeća kontinuiteta ne mogu biti rezultat slučajnosti, već promišljene politike koja se prenosila s koljena na koljeno.

Zaključak

Pregledom srednjovjekovne povijesti međimurskog plemstva lako je zaključiti da je riječ o obiteljima koje su imale ozbiljan utjecaj na politička zbivanja u čitavom Kraljevstvu, tako da je ova studija, kao što smo na početku upozorili, tek uvod u tu problematiku. Nakon rješavanja graničnih pitanja sa Štajerskom, dolazi do stabilizacije života plemstva i na području Međimurja i Prekmurja počinje dominirati plemeniti rod Haholda, čiji je rodonačelnik bio podrijetlom iz Njemačke. Iako su najveći utisak ostavili potomci Buzadove grane roda, vidimo da kroz čitavo razdoblje imamo prisutnost članova lendavske grane, koja je zadržala ime Hahold do 1272., kada prvo postaju Lendavski, da bi sredinom sljedećeg stoljeća postali Banffyji, odnosno Banići, i na taj način označili svoj identitet titulom koju su često s ponosom nosili. U Međimurju Buzad 1215. godine kupuje posjed i nakon toga, sve do zadnje četvrtine 13. stoljeća, rod bilježi prosperitet i po jasnom obrascu polako preuzima posjede starosjedilačkoga sitnog plemstva i gradokmetских zajednica, a svoju dominaciju ovim prostorima, skupa s ostalim elitnim plemstvom, okrunili su i povlasticom iz 1232., prema kojoj plemstvo županije Zala samo presuđuje u svojim sporovima. Članovi tog roda, poput Buzada i Čaka, trajno su upamćeni u lokalnoj zajednici, pa tako središte županije danas nosi ime Čakovec, a jedan kvart tog grada Buzovec. Posebno nam je zanimljiv slučaj Čaka jer je do sada pogrešno smatrano da je grad dobio ime po ugarskomu plemenitom rodu Čak, a ne osobnom imenu člana roda Haholda. U gornjem Međimurju, imamo i naselje Banfi, koje je naziv dobilo po njihovim rođacima sa sjedištem u Lendavi. Iako postoje brojni radovi vezani uz slojevitost rodovskog plemstva i imamo, još uvijek aktualnu, raspravu koja traje više od stoljeća, u slučaju roda Haholda ne možemo primijetiti drugačije identifikacije od one na temelju roda i na temelju obitelji. Pojam grane u ovu je priču uveden prije svega radi lakšeg snalaženja povjesničara, pošto ne vidimo na koji način bi neka grana roda gledala svoj prosperitet na račun druge. Baš suprotno, nalazimo slučajeve u kojima članovi jedne grane presuđuju u korist druge, iako se spori s članom iz njihove grane. Ono što kasnije prepoznamo kao grane, u datom su trenutku zapravo obitelji. U 13. stoljeću primijetili još neko starosjedilačko plemstvo kojemu kasnije gubimo trag. Smatramo da bi za te potrebe bilo korisno još dublje zaviriti u neke strane zbirke izvora, prije svih u one koje se tiču Štajerske i

Salzburške nadbiskupije, a zatim i detaljnije pregledati sve mađarske zbirke. Izvora u svakom slučaju ne nedostaje.

Krajem 13. stoljeća imamo situaciju građanskog rata, u kojem tim prostorom dominiraju Gisingovci, a Međimurje u jednom trenutku potpada pod vlast štajerskog kapetana. Što se točno u tim trenucima zbivalo i dalje ostaje nepoznanica, ali uspjeli smo rekonstruirati sudbinu Buzadove grane roda Haholda, koja polako gubi ekonomsku i političku moć, loše se snalazi u nestabilnoj situaciji i unatoč kasnijim pokušajima povratka posjeda, trajno gubi Međimurje, kao i istaknute pozicije u Kraljevstvu. Pokušali su posjede povratiti i Banići Lendavski, što je zapravo i dokaz da su i dva stoljeća nakon emancipacije obitelji potpuno svjesni roda iz kojeg potječu, iako se više po njemu ne zovu. Haholdi u kriznim vremenima prestaju djelovati kao rod i čak dijele međusobno posjede. Uspješnijom se pokazala lendavska grana, koja je jedina u budućnosti obnašala istaknute dužnosti. Međimurje je u tom razdoblju opustošeno do te mjere da izvjesni Donko traži u ime razmjene od kralja Karla Roberta drugo vlastelinstvo.

Stanje se u Međimurju popravlja s Lackovićima, magnatskom obitelji koja drži posjede po čitavom Kraljevstvu, ima izuzetnu financijsku moć i nije joj problem predstavljalo nekoliko eventualnih neprofitnih godina po preuzimanju posjeda. Osim toga, oni izgrađuju i pavlinski samostan u Šenkovcu, što postaje vjerski centar svih međimurskih gospodara srednjeg vijeka. Stjepan je II. Lacković i prvi istaknuti velikaš koji je svoj identitet u ispravama gradio na svom matičnom posjedu Čakovcu. Lackovići su bili jedna od najjačih obitelji svojeg vremena, a ambicije su im toliko narasle da su se odlučili višestruko kockati s vjernošću kruni, a sve su granice pređene onog trena kada odluče šurovati s novim neprijateljom kršćanske Europe, koji joj je baš kod Nikopolja nanio težak poraz. Zbog svih krivih koraka oni gube glavu, a nakon toga i posjede. Tu u čitavoj priči dolazimo do još jedne pogreške historiografije koja se bavila Međimurjem. Naime, posjedi Stjepana Čakovečkog nisu pripali Kaniškima, već Sečenjijima, obitelji koja potječe od staroga hrvatskog roda Kačića i koja se početkom 13. stoljeća seli na sjever. Oni su bili izrazito bliski s kraljem Sigismundom Luksemburškim, čak su i članovi njegovog elitnog reda. Međutim, ne drže Međimurje dugo. Ono vrlo brzo pripada Celjskima koji tu postavljaju svoje kapetane. Jedan od njih, Fridrik Lamberg, drži taj posjed i po smrti Ulrika Celjskog. Njegov nam je slučaj vrlo zanimljiv, jer kao plemić iz Kranjske dugo

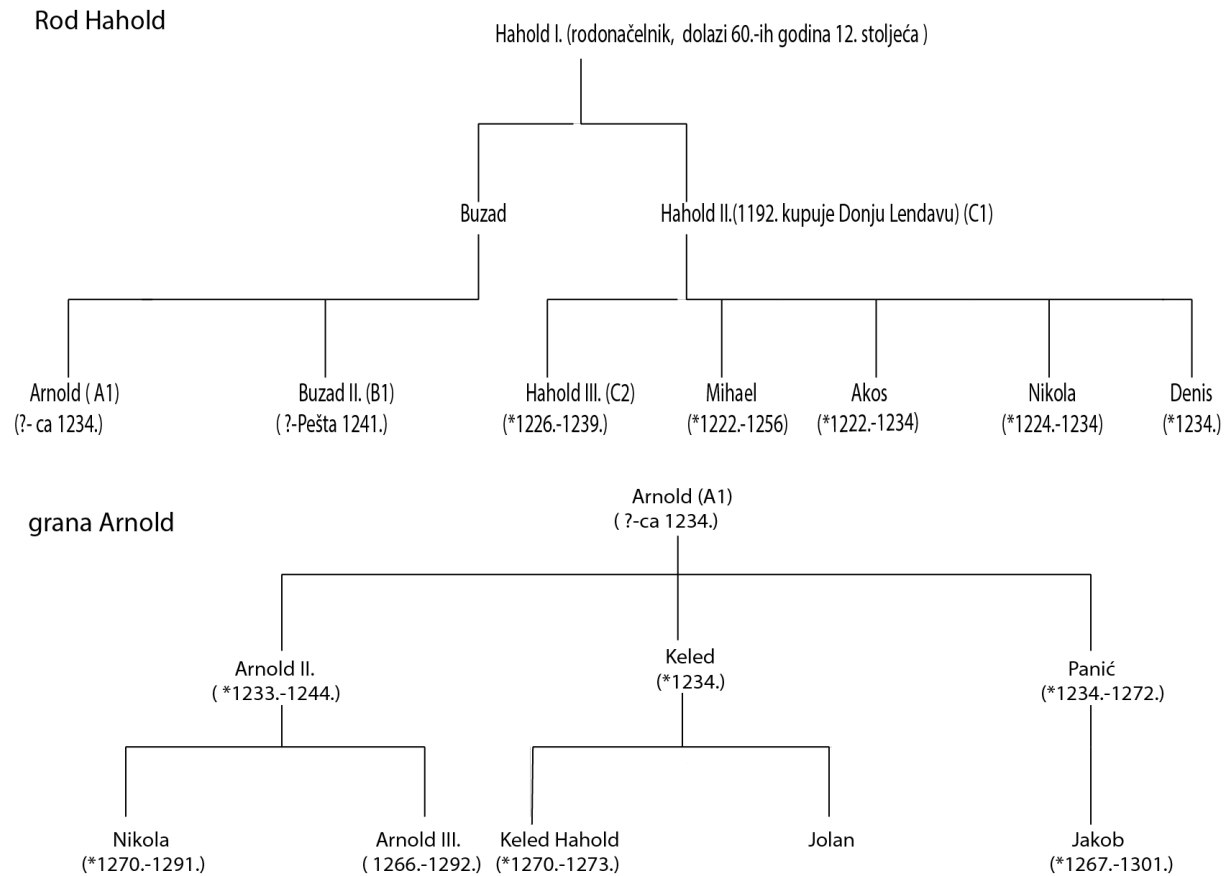
biva u službi Matije Korvina. Bilo bi izrazito zanimljivo provjeriti kako se točno njegova dobrostojeća, ali prilično slabo istražena obitelj ponašala u vrijeme sukoba Matije Korvina i Fridrika III. Habsburškog.

Na kraju dolazimo do Ernušta, najdojmljivije obitelji u čitavoj priči. Kako smo i napisali u poglavlju o njima, takva priča o usponu upravo je nevjerojatna za razdoblje srednjeg vijeka i odličan je primjer promjena koje se među plemstvom događaju u 15. stoljeću, kao i primjer odnosa Matije Korvina prema plemstvu Ugarske. Od prognanih Židova, Ernušti se uzdižu u jednu od najutjecajnijih magnatskih obitelji čitavog Kraljevstva. Ipak, i njihov uspon tek čeka detaljnu istragu. Ovime završavamo pregled srednjovjekovnog plemstva Međimurja i ostaje nam još da istaknemo potrebu za novim i detaljnijim istraživanjima.

Ako uzmemo u obzir snagu navedenih plemenitih rodova, magnatskih obitelji i područje njihova utjecaja, nije teško pretpostaviti da je ovaj rad iskoristio tek mali dio izvora o svakoj od navedenih obitelji, a kako se digitalizacija izvora odrađuje i dobrim dijelom je obavljena, jedino što je potrebno za daljnja istraživanja jest vrijeme. Isto tako, krajem 15. stoljeća u izvorima vezanim uz Međimurje počinje se javljati sve više nižeg plemstva, koje je u potpunosti neistraženo, a isti se trend nastavlja i u 16. stoljeću. Uz to, 16. nam stoljeće donosi, za prostor Međimurja, neistražene izvještaje papinskih vizitacija, pa je lako zaključiti da bi nam takvi izvori mogli donijeti i prvu sliku svakodnevice, ne samo plemstva, već i najnižih slojeva stanovništva na tlu Međimurja.

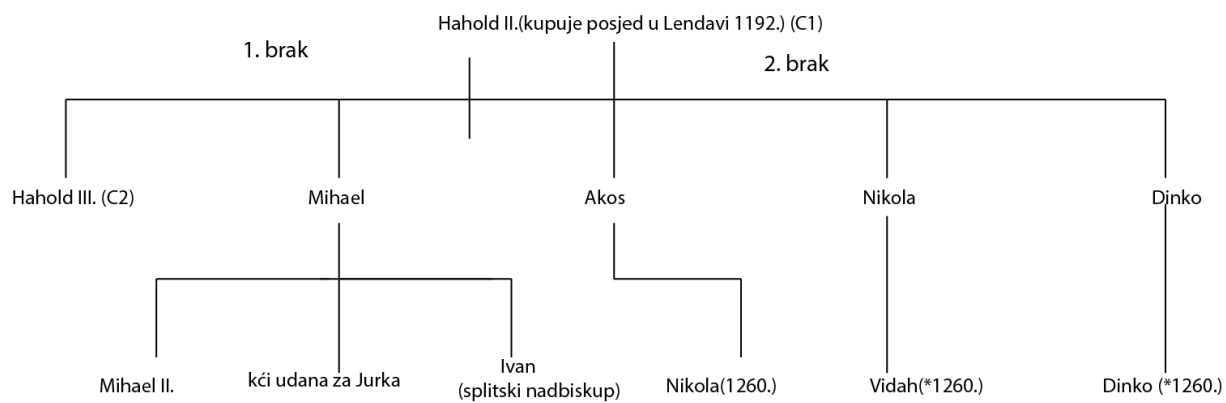
Prilozi

Prilog 1. Rod Haholda i grana Arnold

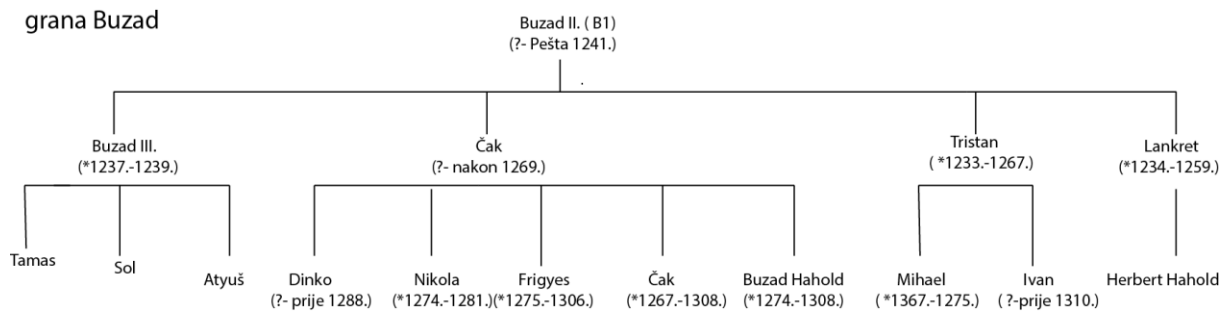

Prilog 2. Haholdi Lendavski

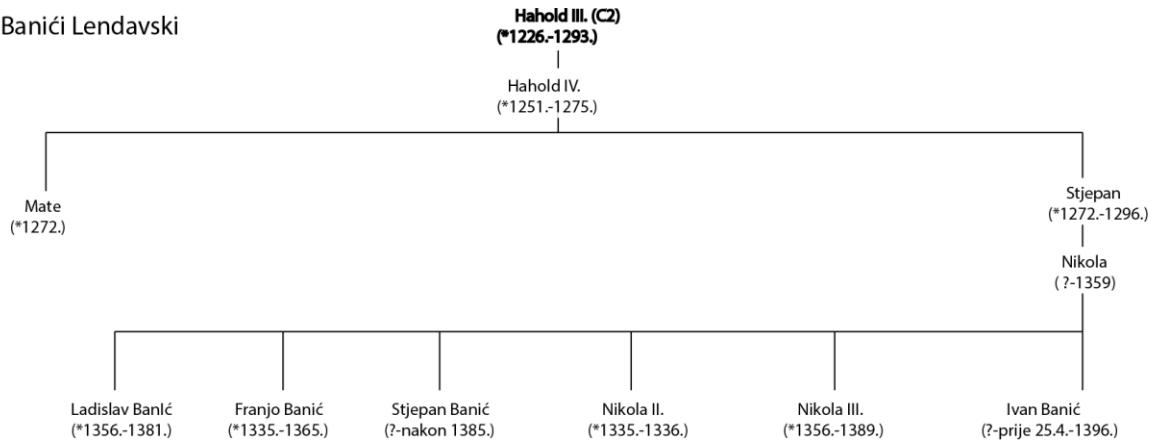
Haholdi Lendavski

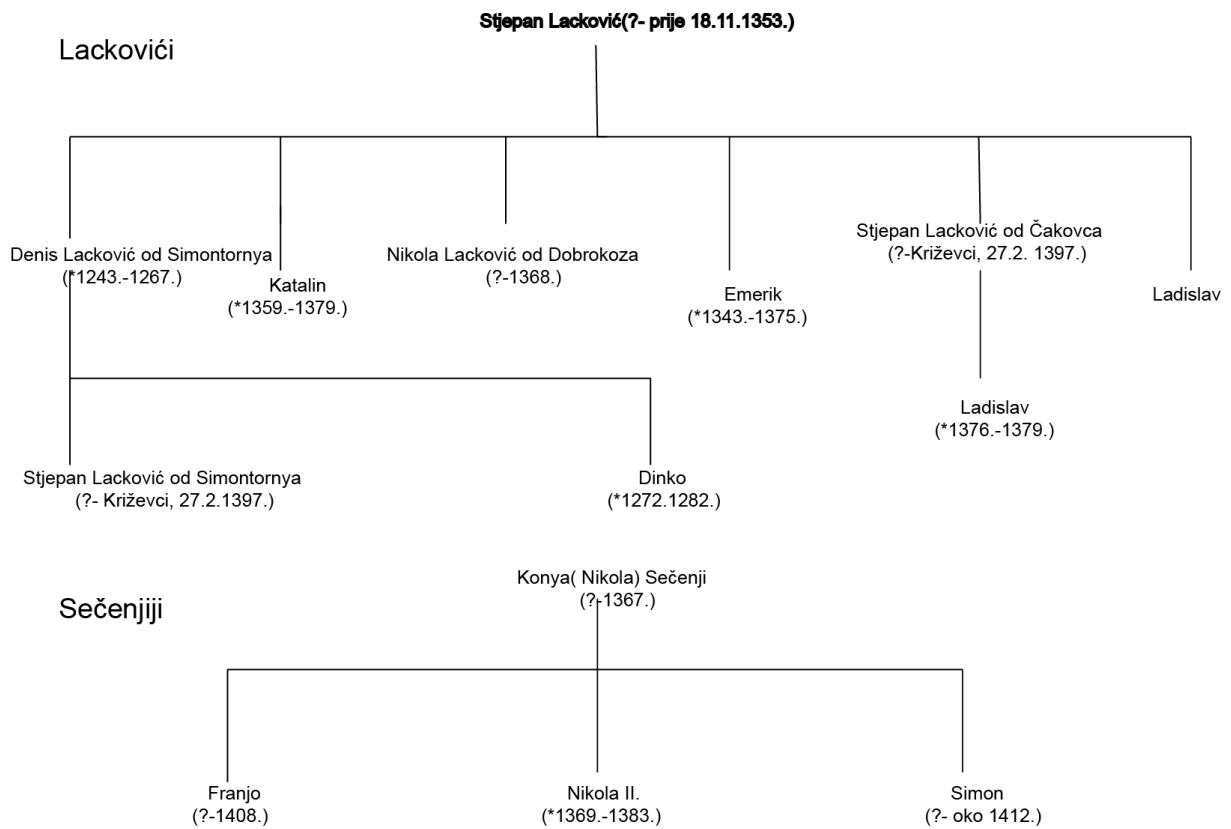
Prilog 3. Grana Buzad; nastavak Lendavske grane

Banići Lendavski

Prilog 4. Lackovići i Sečenjiji

Izvori:

Bedeković, Josip, *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultatum*, Neostadii, 1852.

Fejér, Georgius, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, Sv. 4, Vol. 2., Budimpešta 1829.,

Kukuljević Sakcinski, Ivan, *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb, 1861.

Nagy, Imre – Véghely, Dezső – Nagy, Gyula, *Zala vármegye története. Oklevéltár. Első kötet 1024-1363.*, Budimpešta, 1886.

Mayer, László – Molnár, András (ur.), *Viri za zgodovino Prekmurja. Források a Muravidék történetéhez. Zbirka dokumentov. sv.1.*, Szombathely – Zalaegerszeg, 2008.

Rattkay, Juraj, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, 2001.

Smičiklas, Tadija, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 2-18, Zagreb, 1904.-1990.

Thuroczy, Janos, *Chronicle of the Hungarians*, prir. Pal Engel, Bloomington, 1991.

Tkalčić, Ivan, *Monumenta historica episcopatus Zagrebiensis*, sv. 1, Zagreb, 1874.

Wenzel, Gusztáv, *Árpádkori új okmánytár*, sv. I-XII, Budimpešta, 1860.

———, *Magyar diplomaciai emlékek az Anjou-korból*, sv. I-III, Budimpešta, 1874.

Literatura:

- Andrić, Stanko, "Hahold (Hahót; Haholdus, Haholthus, Hoholdus)", *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 5, Zagreb, 2002., str. 393-394.
- Bojničić-Kninski, Ivan, "Grb bana Sigismunda Ernušta Čakovačkoga", *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, god. 13, br. 3, Zagreb, 1931., str. 66-68.
- Balažić, Janez „Poslikava v kapeli sv. Helene u Šenkovcu“, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, let. 40, št. 40, Ljubljana, 2004., str. 18-60.
- Buturac, Josip, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1351. godine*, Zagreb, 1984.
- Ćuk, Juraj, „Pripadnost nekih ugarskih županija hrvatskome kraljevstvu u XII. i XIII. vijeku“, *Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, god. XVI, Zagreb, 1914., str. 155-195.
- Damiš, Ivan, *Iz prošlosti župe Čakovec*, Zagreb, 1994.
- Dobronić, Lelja, *Templari i ivanovci u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.
- Engel, Pal, *Magyarország világi archontológiája, 1301-1457, Budimpešta, 1996.*
———, *The Realm of St Stephen*, London – New York, 2001
- Feletar, Dragutin, *Iz povijesti Međimurja, Čakovec*, 1968.
——— (ur.), *750 godina Grada Preloga*, Samobor, 2014.
- Fučić, Branko, „Mihovil“, *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 2000., str. 433.
- Grgić, Marijan, „Martin“, *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 2000., str. 428.

———, „Juraj“, *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 2000., str. 340.

Grgin, Borislav, *Počeci raspapa. Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb, 2002.

Guest, Edgar, „Johannes Eruszt – A Remarkable Career“, *The Shekel*, vol. 33, no. 4, New York, 2000., str. 42-44.

Hanák, Péter, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 1995.

József Holub, *Zala megye története a középkorban*, Pečuh, 1929.

Horvat, Rudolf, *Poviest Međimurja*, Čakovec, 1993.

Jerković, Marko „Imenovanje papinog kapelana Timoteja zagrebačkim biskupom 1263. godine: studija odnosima srednjovjekovnih središta moći“, *Criatica Christiana periodica*, vol. 39, no. 76, Zagreb, 2015., str. 27-48.

Jurković, Ivan: „Turska opasnost i hrvatski velikaši – knez Bernardin Frankapan i njegovo doba“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 17, Zagreb, 1999., str. 61-83.

——— „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića *de Werhreka de Mala Mlaka* (Dio prvi – Stjepan Berislavić Vrhrički i Malomlački)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 20, Zagreb, 2002., str. 125-164.

——— „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića *de Werhreka de Mala Mlaka* (Dio drugi – Nasljednici Stjepana Berislavića tijekom 16. st.)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 21, Zagreb 2003., str. 119-180.

———, „Socijalni status i prisilni raseljenici podrijetlom iz hrvatskih plemićkih obitelji u zemljama njihovih doseoba za trajanja osmanske ugroze“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 23, Zagreb, 2005., str. 63-85.

- , „Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet“, *Povijesni prilozi*, god. 25, br. 31, Zagreb, 2006., str. 39-69.
- , „Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet“, *Povijesni prilozi*, god. 25, br. 31, Zagreb, 2006., str. 39-69.
- , „Ugrinovići od Roga – Raseljena obitelj plemenitog roda Šubića Bribirskih za trajanja osmanske ugroze“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 26, 2008., str. 71-85.

Kalšan, Vladimir, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006.

- Karbić, Damir, „Hrvatski plemićki rod i običajno pravo“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 1999., str. 73-117.
- , „Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti(1322.)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanost i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 2005., str. 1-26.

- Karbić, Marija, „Gisingovci – hrvatsko-ugarsko plemstvo njemačkog podrijetla“, *VDG Jahrbuch 1999*, Osijek, 1999, str. 21-27.
- , „Miles corridatus intrat. Vijesti o dolasku njemačkih vitezova na područje ugarsko-hrvatskog kraljevstva u djelu Simona de Keza“, *VDG Jahrbuch 2005*, Osijek, 2005., str. 67-75.
- , „Lackovići(Lackfi) iz plemićkog roda Herman“, *VDG Jahrbuch*, vol. 16, Osijek, 2009., str. 13-31.
- , „Dioba posjeda i plemićki rod: primjeri iz Slavonije“, *Scrinia Slavonica*, sv. 10, Slavonski Brod, 2010., str. 70-86.
- , „Banići Lendavski od plemićkog roda Hahot i njihova uloga u hrvatskoj povijesti“, *DG Jahrbuch*, vol.18, Osijek, 2011., str. 11-29.

Karacsonyi, Janos, *A magyar nemzetsegek a XIV. szazad kozepéig*, Budimpešta, 1900., str. 617-634.

Kekez, Hrvoje, "Između dva kralja: plemićki rod Babonića u vrijeme promjene na ugarsko-hrvatskom prijestolju, od 1290. do 1309. godine", *Povijesni prilozi*, vol. 35, no. 35, Zagreb, 2008., str 61-87.

Kerec, Darja, *Szecsiji, Gornja Lendava in Sobota od 13. stoletja do bitke pri Mohaču*, neobjavljena doktorska disertacija, Ljubljana, 2005.

Klaić, Nada, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb, 1976.

———, *Povijest Zagreba*, Zagreb, 1982

———, *Zadnji knezi Celjski v deželah sv. krone*, Celje, 1982.

———, *Koprivnica u srednjem vijeku*, Koprivnica, 1987.

Klaić, Vjekoslav, „Hrvatski herceg i bani za Karla Roberta i Ljudevita I. (1301-1382)“, *Rad JAZU*, knj. 53, Zagreb, 1900., str. 126-218.

———, „Topografske sitnice“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, vol. 9, no. 1, Zagreb, 1907., str. 185-193.

———, *Povijest Hrvata*, sv 1-5, Zagreb, 1972.

Kontler, László, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 2007.

Kos, Milko, „K postanku ogrske meje med Dravo in Rabo“, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, sv. 2-4, Maribor, 1933., str. 144-152.

Krones, Franc, *Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli*, Dio prvi: *Die Freien von Saneck und der erste Graf von Cilli*, Dio drugi: *Die Cillier Chronik*, Graz, 1883.

Korunek, Marijana, „Pavlinski samostan u Šenkovcu i grofovi Zrinski“, *Croatia Christiana periodica*, vol. 38, no. 73, Zagreb, 2014., str. 51-70.

Kotar, Jernej, *Deželnoknežja oblast in uprava na Kranjskem v času Friderika III. Habsburškega*, neobjavljena doktorska disertacija, Ljubljana 2016.

- Kovačič, Fran, „Gradivo za prekmursku zgodovino“, *Časopis za zgodovino in narodopisje letnik 1926, 1.sv*, Maribor, 1926., str. 1-20.
- Kuzmić, Fran, „Cerkvena uprava Zagrebške škofije v Prekmurju in njen vpliv na Prekmurje“, *Podravina:časopis za multidisciplinarna istraživanja*, vol. 3, br. 5, Koprivnica, 2004., str. 89-97.
- Kurelić, Robert, „Pregled povijesti grofova Celjskih“, *Historijski zbornik*, vol. 59, Zagreb, 2006., str. 201-216.
- Levak, Maurizio, „Podrijetlo i uloga kmeta u vinodolskom društvu XIII. stoljeća“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 19, Zagreb, 2001., str. 35-81.
- Luthar, Oto (ed.), *The Land Between. A History of Slovenia*, Frankfurt, 2013.
- Majnarić, Ivan, „Prilog diskusiji o genealoškoj svezi omiških i ugarskih Kačića“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 26, Zagreb, 2008., str. 49-58.
- , „Kanosrednjovjekovna obiteljska struktura hrvatskoga plemstva“, *Povijesni prilozi*, vol. 48, no. 48, Zagreb, 2015., str. 7-30.
- Nekić, Antun, „Problemi ‘linearnosti’ i ‘normativnosti’ u istraživanjima srednjovjekovnih plemićkih srodničkih zajednica“, *Zbornik radova s prve medievističke radionice u Rijeci*, ur. Kosana Jovanović – Suzana Miljan, Rijeka, 2014., str 73-101.
- Nemet, Dražen, „Koprivnica i Ernušti“, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, vol. 8, br. 13, Koprivnica, 2008., str. 76-83.
- Novačan, Anton, *Celjska kronika*, Ljubljana, 1925.

- Petrić, Hrvoje, „Preloško područje u razvijenom i kasnom srednjem vijeku“, u: Dragutin Feletar (ur.), *750 godina grada Preloga*, Samobor, 2014., str. 119-130.
- Rady, Martyn, „Erik Fügedi and the Elefanthy Kindred“, *Slavonic and East European Review*, vol. 77, London, 1999., str. 295-308.
- , *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, London, 2000.
- Raukar, Tomislav, „Grofovi Celjski i hrvatsko kasno srednjovjekovlje“, *Historijski zbornik*, 36, Zagreb, 1983., str. 113-140.
- Ravnikar, Anton, *V primežu medplemiških prerivanj*, Digitalna knjižnica, Ljubljana, 2010.
- Srša, Ivan, „Međimursko srednjovjekovlje“, *Kaj*, 2/3, Zagreb, 1994., str. 63-73.
- , „O međimurskim srednjovjekovnim župama i njihovim crkvama“, *Kaj*, 4/5, Zagreb, 1994., str. 127-155.
- , „Crkva sv. Vida u Donjem Vidovcu. Studija o župnoj crkvi sv. Vida u mjestu Donji Vidovec, s posebnim osvrtom na njihovo srednjovjekovlje“, *Kaj*, 6, Zagreb, 1994., str. 65-89.
- , „Čakovečki Stari grad za Ernušta“, *Kaj*, 4/5, Zagreb, 2008., str. 103-129.
- Stele, France „Umetniško Prekmurje“, *Dom in svet*, let. 39, št. 7, Ljubljana, 1926., str. 244-247.
- Szeberényi, Gabor, „Plemići, predijalci i *iobagiones castri* Rovišća u 13. i 14. stoljeću“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 30, Zagreb, 2012., str. 31-55.
- Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata. Pregled povijest hrvatskog naroda 600.-1526. Prvi dio*, Split, 2004.
- , „Iz arkiva grofova Pongrácz“, *Starine JAZU*, knj. 36, Zagreb, 1918., str. 31-50.

———, „Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473.-1496.)“ *Starine JAZU*, knj. 38, Zagreb, 1937., str. 157-336.

Škafar, Ivan, „Dolnjelendavska rodbina Hoholt(Banfi, Banič) in rast njene posesti do leta 1381“, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, let. 1971., sv. 1, Maribor, 1971., str. 40-70.

———, „Opustošene vasi v donjem Prekmurju leta 1481.“, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, Nova vrsta 7, sv. 2, Maribor, 1971., str. 53-166.

———, „Posest dolnjelendavskih Banfijev leta 1389.“, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, let. 1972., sv. 1, Maribor, 1972., str. 35-65.

———, „Dnevnik dolnjelendavskih Banffyjev“, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, let. 1980., sv. 1, Maribor, 1980., str. 71-90.

Štih, Peter, „Salzburg, Ptuj in nastanek štajersko-madžarske meje v današnji Sloveniji“, *Zgodovinski časopis* 50, Ljubljana, 1996., str. 535-544.

———, *The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History*, vol. 2, Leiden – Boston, 2010.

Tkalčić, Ivan, „Prieporod biskupije zagrebačke u XIII. veku“, *Rad JAZU*, knj. 41, Zagreb, 1877., str. 122-155.

Tomičić, Željko, „Ranosrednjovjekovno groblje u Sv. Jurju u Trnju u Međimurju – prinos datiranju nalazišta“, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, vol. 15/16, no. 1, Zagreb, 1999., str. 41-60.

Wertner, Mór, „A Buzád-Hahót nemzetség“, *Turul* 16, Budimpešta, 1898., str. 19-33, 59-65.

Zelko, Ivan, *Zgodovina Prekmurja, Izbrane razprave in članki*, Murska Sobota, 1996.

———, „Doneski k prekmurski zgodovini (Viteški redovi)“, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, let. 31, št. 2, Maribor, 1936., str. 68-77.

Zöllner, Erich – Schüssel, Therese, *Povijest Austrije*, Zagreb, 1997.

Zrinyi, Karoly, *Monografija grada Čakovca*, Čakovec, 2005.

Mrežne stranice:

Genealogija ugarskih rodova: <http://genealogy.euweb.cz/hung/hungary.html>, 4. 9. 2016.

Kovačić Slavko, „Ivan de Buzad“, *Hrvatski biografski leksikon*, 1989., mrežno izdanje dostupno na: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3277>, 28. 9. 2016

Stranica grada Čakovca: <http://www.cakovec.hr/web/o-gradu-cakovcu/>, 4. 9. 2016.

Stranica Muzeja Međimurja Čakovec: <http://mmc.hr/info/stari-grad-cakovec/>, 4. 9. 2016.

Stranica grada Čakovca na wikipediji: <https://hr.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cakovec>, 4. 9. 2016.

Sažetak

Bilo da je riječ o površnim poznavateljima povijesti ili profesionalnim povjesničarima, kod spomena plemstva u Međimurju prva pomisao biti će grofovi Zrinski, veliki junaci hrvatske i mađarske povijesti, koji su sredinom 16. stoljeća pretvorili Čakovec u svoj matični posjed. Međutim, taj je prostor još od stabilizacije granice sa Štajerskom u drugoj polovici 12. stoljeća bio dom najuglednijim i najbogatijim plemićkim rodovima i obiteljima Ugarskog kraljevstva. Kroz ovaj ćemo rad kronološki popratiti njihove sudbine na prostoru današnjeg Međimurja, ali i šire. Prvi od takvih je rod Haholda, koji je i najzaslužniji za stabilnost na tom području. U njihovo vrijeme u ispravama pronalazimo i starosjedilačko plemstvo Međimurja,

kraljeve graničare ili gradokmete, koji s novopridošlim rodом ubrzo ulaze u sukob, a nakon toga, po svemu sudeći, i u njihovu službu. Uvidjet ćemo da je upravo član tog roda ostavio ime središtu županije. Jednu ćemo granu tog roda na promatranom prostoru pratiti sve do kraja srednjeg vijeka. U zadnjoj četvrtini 13. stoljeća, granični je prostor doživio novu destabilizaciju i pustošenja, a samo Međimurje na određeno razdoblje palo u ruke štajerskog kapetana. Nakon što je 1328. vraćeno ugarskom kralju, vlastelinstvo je očito bilo u lošem stanju i tek 1350. godine nalazi novog stalnog vlasnika u obitelji Lacković. U hrvatskoj su povijesti Lackovići najpoznatiji po sukobu sa Sigismundom Luksemburškim, koji je završen u Križevcima, poznatim *Krvavim saborom* na kojem Stjepan Čakovečki biva ubijen. Nakon Lackovića, posjed uživa obitelj Sečenji, koja potječe od hrvatskog plemenitog roda Kačića. Sečenjiji se nisu dugo zadržali i najvećim djelom 15. stoljeća posjedom gospodare znameniti Celjski, a kasnije umjesto njih njihov kapetan Fridrik Lamberg. Završit ćemo s Ernuštima, skorojevićima kralja Matije Korvina, i time zaključiti zanimljivu povijest srednjeg vijeka prostora Međimurja.

Summary

The first association, when talking about noble families in Međimurje, no matter if you are historian or just history enthusiast are Counts Zrinski. Zrinski were great heroes of Croatian and Hungarian history and they made Čakovec their primary possession. But it should be said that since the stabilization of border with Štajerska in second half of 12th century Međimurje was home to many prominent and wealthy noble families from Hungarian kingdom. Throughout this Thesis we will analyze faiths of these above written noble families that had their assets in Međimurje. First such noble family was kindred of Haholds. They are responsible for stability in Međimurje. In their time, documents mention indigenous nobility of Međimurje, royal border guards or “iobagioni castris”, who entered into conflict with newcomers and after that, apparently, in their service. We will see that one of the members of this family is responsible for giving name to center of this county. In the last quarter of 13th century, border area was again destabilized and desolated. In that time, Međimurje fell into hands of captain of Štajerska. After the year of 1328 it is returned to king of Hungaria and seigniory was apparently in bad shape. New owners of Međimurje were family Lacković. They claimed their right to Međimurje in the year of 1350. In Croatian history, family Lacković was best known because of their conflict with king Sigismund which ended with famous Bloody Parliament in Križevci when Stephen of Čakovec was killed. After the family of Lacković new owner were family Sečenji which are derived from Croatian noble family Kačići. They did not stay long on this area. For the most part of 15th century owner of Međimurje are family Celjski and after them, their captain Fridrik Lamberg. Last analyzed noble family are Ernušti and with them we finish this analysis of rather interesting medieval history in Međimurje.